Evon retkeilyalueen osayleiskaavan muutos ja laajennus (OYK ja OYKM 9531)

EVON OYK:N RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN SELVITYS

Metsähallitus

Minttu Kervinen, Olli Kortelainen, Kaisa Hongisto

30.9.2025

P52608

Sisällys

1 Johdanto 5
1.1 Työn tausta ja tarkoitus 5
1.2 Työn tekijät ja työmenetelmät 6
2 Aiemmat selvitykset ja suojelutilanne 8
2.1 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet VAMA 8
2.2 Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY 2009 9
2.3 Maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt 10
2.4 Arvokkaat geologiset muodostumat 12
2.5 Perinnemaisemat 12
2.6 Rakennusinventointi – Lammi (Teija Ahola, 2002) 12
2.7 Rakennusinventointi Mustajärvi, Evon retkeilyalue (Mia Puotunen, 2008) 14
2.8 Evon kulttuuriperintöinventointi 2008 (Metsähallitus, Jouni Taivainen) 14
2.9 Evon retkeilyalueen rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2022 (Saatsi Arkkitehdit Oy) 16
2.10 Asetuksella 480/85 suojellut rakennukset 17
2.11 Rakennusperintö kulttuuriympäristön palveluikkunassa 18
2.12 Yleis- ja asemakaavoissa suojellut kohteet 21
2.12.1 Pohjois-Lammin osayleiskaava (1999) 21
2.12.2 Evon rantaosayleiskaava (2003) 21
2.12.3 Evon asemakaava 2003 27
2.12.4 Lammin keski- ja eteläosan rantaosayleiskaava (2005) 28
2.12.5 Evon rantaosayleiskaavan muutos (2007) 29
3 Alueen maankäytön kehitys 31
3.1 Maisema maankäytön taustalla 31
3.2 Metsätalouden ja -teollisuuden vaiheet alueella sekä opetusmetsän ja retkeilyalueen perustaminen 37

3.3 Asutus- ja maataloushistoria alueella 52
3.4 Opetus- ja tutkimustoiminnan vaiheet alueella 61
3.4.1 Evon metsäopisto, nykyinen Hämeen ammattikorkeakoulun Evon kampus 61
3.4.2 Evon kalastuskoeasema ja kalanviljelylaitos 66
3.4.3 Riistantutkimusasema 72
4 Inventointikohteet 74
4.1 Vahtervehmas B 76
4.2 Kantola - 87
4.3 Saarikko - 97
4.4 Ruuhijärven kämppä A 99
4.5 Kylökäs - 108
4.6 Savijärvi, B, ma 116
4.7 Rahtijärvi A 125
4.8 Ruuhijärvi B 134
4.9 Kalastuskoeasema A 142
4.10 Valkjärvi B, ma 165
4.11 Syrjä A 174
4.12 Syrjästä lohkottu tila -, ma 183
4.13 Hankala -, ma 189
4.14 Suomela B, ma 195
4.15 Rieskan kämppä A 204
4.16 Vappula B, ma 210
4.17 Hokajärvi B 219
5 Aiemmin inventoidut kohteet 226
5.18 Mustajärvi A, my 226
5.19 Luutajoki/Onninmaja A, ma 227
5.20 Niinimäki B 228
5.21 Hokajärven varastokämppä B 229
6 Metsäopisto ympäristöineen 229
7 Suositukset 229

7.1 Rakennetut kulttuuriympäristöt 230
7.2 Maisema 235
8 Lähteet 237
Kirjalliset lähteet 237
Selvitykset ja suunnitelmat 237
Opinnäytetyöt 239
Internetsivustot 239
Karttapalvelut 241
Kaavat ja niiden liitteet 242
Kartat 242
Kansallisarkisto 243
Kuvat 244
Muut 244

FCG Finnish Consulting Group Oy ("FCG") on laatinut tämän raportin FCG:n asiakkaan ("Asiakas") toimeksiannon ja ohjeiden mukaisesti. Tämä raportti on laadittu FCG:n ja Asiakkaan välisen sopimuksen ehtojen mukaisesti. ***FCG ei ole vastuussa tästä raportista tai sen käytöstä suhteessa mihinkään muuhun tahoon kuin Asiakkaaseen****.*

Tämä raportti voi perustua kokonaan tai osaksi kolmansien osapuolten FCG:lle antamiin tietoihin tai julkisiin lähteisiin ja näin ollen tietoihin, joihin FCG:llä ei ole ollut vaikutusmahdollisuuksia. FCG toteaa nimenomaisesti, ettei sillä ole vastuuta sille annettujen virheellisten tai puutteellisten tietojen perusteella.

Kaikki oikeudet (mukaan lukien tekijänoikeudet) tähän raporttiin kuuluvat FCG:lle, tai Asiakkaalle, mikäli niin on sovittu FCG:n ja Asiakkaan välillä. Tätä raporttia tai sen osaa ei saa muokata tai käyttää uudelleen toiseen tarkoitukseen ilman FCG:n kirjallista lupaa.

1 Johdanto

1.1 Työn tausta ja tarkoitus

Tehtävänä oli laatia kulttuuriympäristön ja rakennetun kulttuuriympäristön selvitys Evon retkeilyalueen osayleiskaavan muutoksen ja laajennuksen (OYK ja OYKM 9531) alueelle. Työn tilaajana on Metsähallituksen kiinteistökehitys ja työtä on tilaajan taholta ohjannut Alueiden käytön johtava asiantuntija Ida Montell.

Selvityksessä kuvataan lyhyesti kaava-alueen maankäytön vaiheet ja miten ne näkyvät edelleen kulttuurimaisemassa. Rakennusinventointi on tehty yleiskaavoitusta varten tarvittavalla tarkkuudella ja siinä selvitetään tiedot tarkastelualueen rakennuskannan kulttuurihistoriallisista arvoista sekä annetaan suositukset arvojen huomioimisesta yleiskaavassa. Selvityksen perusteella kaavan vaikutuksia rakennettuun kulttuuriympäristöön ja kulttuurimaisemaan pystytään arvioimaan.

Selvitysalue sijaitsee Hämeenlinnassa Evolla. Kaava-alue rajautuu pohjoisessa Padasjoen kunnan rajaan ja idässä Asikkalan kunnan rajaan. Kaava-alue sisältää mm. Evon retkeilyalueen, Hämeen ammattikorkeakoulun Evon kampusalueen ja yksityisessä omistuksessa olevia kiinteistöjä. Kaava-alueelta on n. 15 km Lammin keskustaan ja 40 km Hämeenlinnan keskustaan.

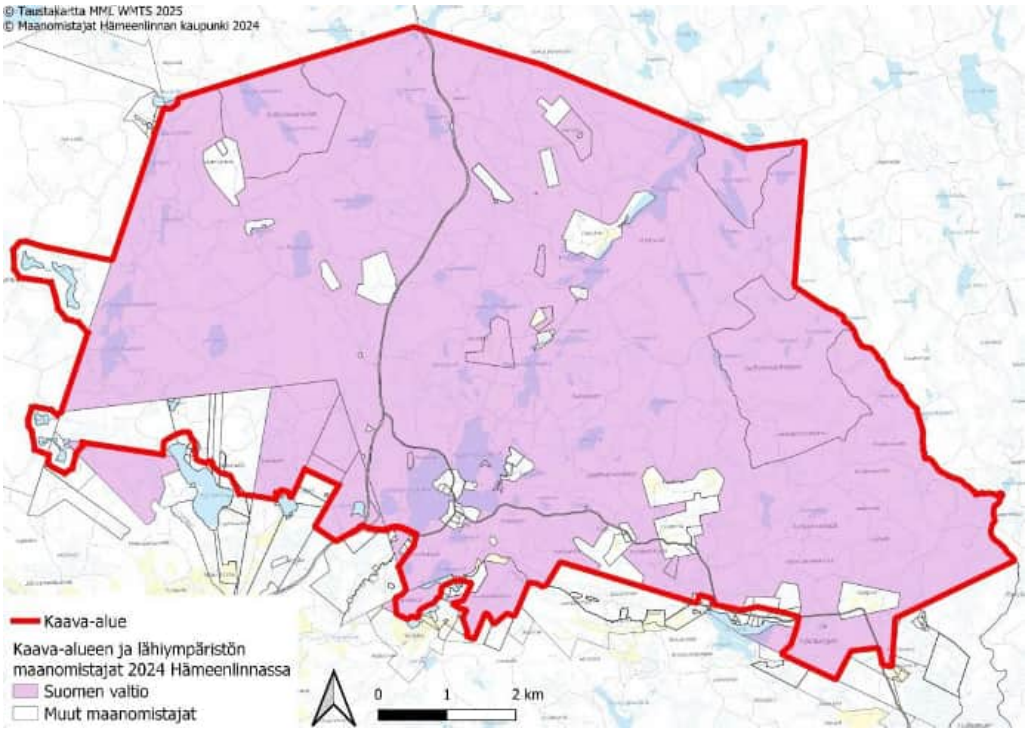

Kuva 1 Suomen valtio omistaa suurimman osan kaava-alueen kiinteistöistä. Valtion maanomistus on esitetty kartassa violetilla. Taustakartta MML, kiinteistöomistajat Hämeenlinnan kaupunki.

1.2 Työn tekijät ja työmenetelmät

Selvitystyön on tehnyt Minttu Kervinen (arkkitehti SAFA, YKS-548) apunaan Olli Kortelainen (rakennusarkkitehti AMK) ja rakennusarkkitehtiopiskelija, YTM Kaisa Hongisto. Kervinen on vastannut projektipäällikkönä työn sisällöstä sekä kohteiden ominaispiirteiden ja arvojen kuvauksesta ja suositusten laadinnasta. Kortelainen ja Hongisto ovat laatineet inventointiraportin ja inventointikortit. Maastokäynnin ovat tehneet Kervinen, Kortelainen ja Hongisto.

Työ on tehty kolmessa vaiheessa:

- lähtötietojen koonti ja läpikäynti
- dokumentointi- ja analyysivaihe maastokäynteineen sekä
- yhteenvetovaihe

Selvityksen lähtöaineistona on käytetty alueelta olevia aiempia rakennusinventointeja ja rakennetun kulttuuriympäristön selvityksiä, alueen karttoja, paikkatietoaineistoja, ilmakuvia sekä alueelta otettuja valokuvia. Alueelle on tehty maastokäynti 2.12.2024

(Kervinen), 3.6.2025 (Kortelainen ja Hongisto) ja 8.8.2025 (Kervinen). Rakennusinventoinnin maastokäynnistä on tiedotettu kaava-alueen maanomistajia kirjeitse samalla kun osallistumis- ja arviointisuunnitelman nähtäville tulosta on tiedotettu. Raportin valokuvat on kuvannut Minttu Kervinen, Olli Kortelainen ja Kaisa Hongisto, ellei toisin mainita.

Selvitysalueelle sijoittuvat valtakunnalliset, maakunnalliset ja paikalliset aikaisemmin arvotetut ja inventoidut maisemallisesti ja mahdolliset kulttuurihistorialliset arvokkaat kohteet on selvitetty Museoviraston RKY-aineistosta, maakunnallisista selvityksistä ja aiemmista rakennusinventoinneista.

Lähtöaineistojen perusteella valittiin maastossa tarkistus- ja täydennysinventoitavat kohteet, jotka käytiin valokuvaamassa. Tarkistus- ja täydennysinventoitujen kohteiden osalta selvityksessä kuvataan saatavilla olevan lähtötiedon perusteella lyhyesti niiden historiaa, ominaispiirteitä, arkkitehtuuria ja arvoja. Osana selvitystä tarkistusinventoitiin aiemmin inventoidut kohteet lukuun ottamatta vuonna 2022 inventoituja kohteita (Evon retkeilyalueen rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2022). Täydennysinventoinnissa tarkasteltiin mm. aiemmin inventoimattomia entisiä kruununtorppia.

Kohteiden kuntoa ei ole arvioitu osana inventointityötä. Romahtaneista tai vailla vesikattoa olevista rakennuksista on maininnat. Mikäli kohteiden kunnosta tarvitaan tietoa, suositellaan niille tekemään kuntoselvitys.

Kohteita ja rakennuksia arvotettaessa on tarkasteltu niiden historiallisia arvoja, arkkitehtonisia ja rakennushistoriallisia arvoja sekä maisemallisia arvoja. Kohteisiin liittyvien arvojen perusteella ne on jaoteltu kolmeen arvoluokkaan. A-luokan kohteisiin on katsottu liittyvän valtakunnallisia, maakunnallisia tai muuten erittäin merkittäviä arvoja tai ne ovat tarkastelualueella edustavuudessaan ainutlaatuisia. B-luokan kohteilla katsottiin olevan rakennushistoriallista, historiallista ja/tai maisemallista merkitystä osana kaava-alueen kerroksellista rakennuskantaa. Yksittäisinä kohteina näiden kohteiden arvot jäävät kohteen kokonaisuuden tai rakennusten vaatimattomuuden ja/tai niihin tehtyjen muutosten vuoksi vähäisemmiksi kuin A-luokan kohteiden. Osaan inventoiduista kohteista ei katsottu liittyvän sellaisia arvoja, että kohteet olisi syytä huomioida kaavoituksessa. Näiden kohteiden arvoluokka on esitetty merkinnällä -. Näissä kohteissa päärakennus on saatettu korvata 1900-luvun jälkipuoliskon tavanomaisella asuinrakennuksella, vanhaa rakennuskantaa ei ole säilynyt tai kokonaisuus on muuten menettänyt edustavuutensa. Rakennukset myös saattavat alkujaankin olla tavanomaisia tai vaatimattomia.

Kohteiden arvoluokituksen pohjalta kohteille on esitetty suositukset niiden huomioimisesta yleiskaavassa. Arvoja on tarkasteltu mm. seuraavista näkökulmista:

- Historiallinen arvo
  - Kohteen merkitys historiallisen kehityksen, tapahtuman tai ilmiön todisteena

- Arkkitehtoninen ja rakennushistoriallinen arvo
  - Harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus)
  - Historiallinen tyypillisyys alueelle (tyypillisyys)
  - Tiettyä suunnittelijaa, aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus)
  - Alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys)
  - Näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).
- Ympäristöarvo
  - Taajamakuvallinen tai maisemallinen arvo
  - Merkitys alueen tai yhteisön identiteetille

Osana arvottamista on tarkasteltu myös niiden lähiympäristöä. Entisten asutustilojen yhteydessä olevat vanhimmat pellot ja niityt on katsottu maisemallisesti tärkeiksi ja niiden merkitystä osana kohteita on tuotu esiin rakennusten arvottamisesta erillisellä arvoluokalla ma. Mustajärven yhteydessä olevat perinnebiotoopit niittyineen ja metsälaitumineen on tuotu esille vastaavasti arvoluokalla my.

Inventointityön tulokset on koostettu kirjalliseksi raportiksi ja inventointikohteista on laadittu paikkatietoaineisto.

2 Aiemmat selvitykset ja suojelutilanne

2.1 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet VAMA

Selvitysalueella sijaitsee valtakunnallisesti arvokas maisema-alue Evon metsäopisto. VAMA-aluetta ei ole huomioitu voimassa olevissa yleis- tai asemakaavoissa, koska kaavat ovat maisema-alueiden määrittelyä vanhempia. Kaavoissa on kuitenkin huomioitu VAMA-alueen rajausta vastaava alue mm. kaavamääräyksellä: ”Kulttuurimaisema-alue, joka liittyy osana valtakunnallisesti merkittävään kulttuurihistorialliseen ympäristöön.”

Evon metsäkulttuuri- ja jokimaisemat muodostavat omaleimaisen ja hyvin säilyneen alkutuotantomaisemakokonaisuuden, jolle etenkin vuosisatoja jatkunut metsänhoito on luonut merkittävät ominaispiirteet.

Evon arvokkaaseen metsätalousmaisemaan kuuluvat muun muassa metsäopiston metsänhoitotoiminnan ja kulotushistorian synnyttämät lajiyhdistelmät, vanhat kruununtorpat pihapiireineen sekä tukinuittoväylät.

Alueen viljelymaisema on pienipiirteistä ja rikkonaista. Maiseman yleiskuvaa rikastavat vedenkoskemattomat karut alueet sekä jääkauden synnyttämät maastonmuodot.

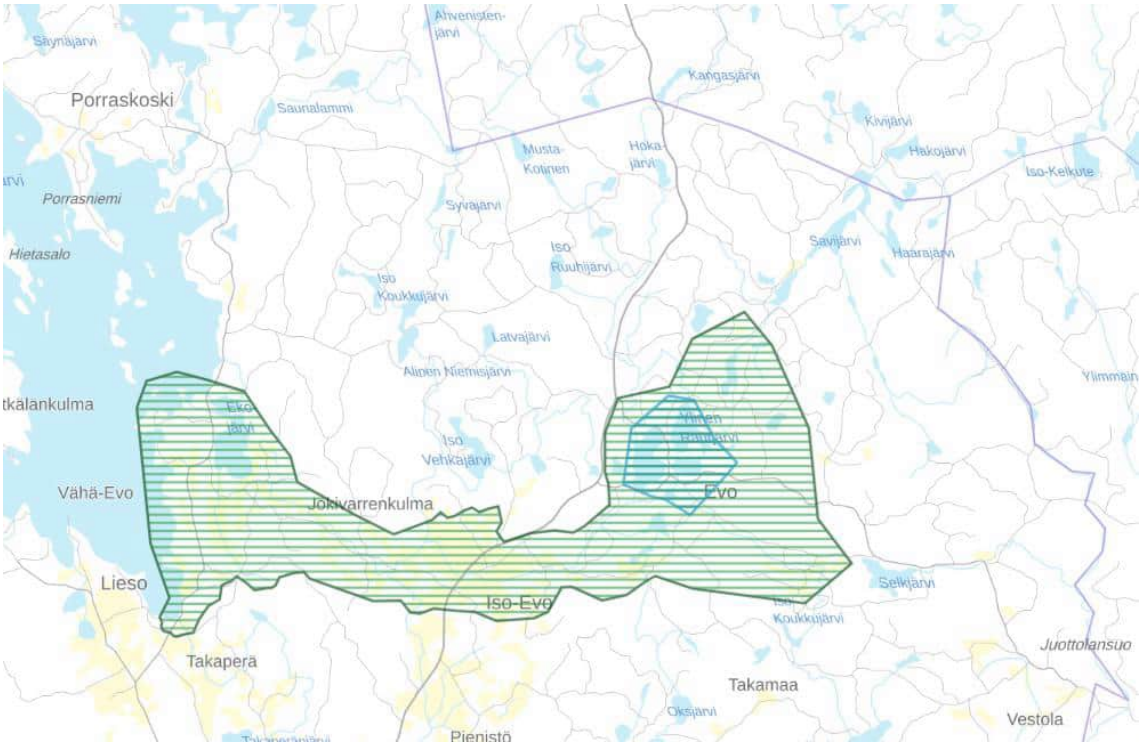

Kuva 2 Kartta valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen VAMA Evon metsäopisto (vihreä vaakaraidoitus) ja valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön RKY 2009 Evon metsäopiston (sininen vaakaraidoitus maisema-alueen sisällä) sijainnista. Taustakartta MML.

2.2 Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY 2009

Selvitysalueella sijaitsee valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö Evon metsäopisto. RKY-aluetta ei ole huomioitu voimassa olevissa yleis- ja asemakaavoissa, koska kaavat ovat RKY 2009 alueen määrittelyä vanhempia. Maakuntakaava huomioi RKY 2009 -alueen rajauksen. Kaavoissa on huomioitu mm. kyläkuvallisesti arvokkaana alueena valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö (RKY 1993), jonka rajaus vastaa vuoden 2009 RKY -alueen rajausta.

Evon metsäopisto on ensimmäisiä autonomian aikana valtion toimesta perustettuja oppilaitoksia, joiden tavoitteena oli maanviljelyksen, metsähoidon ja puutarhaviljelyn edistäminen Suomessa. Evon metsäopisto on alkuperäisessä käytössään ja opetus on jatkunut oppilaitoksessa yhtäjaksoisesti jo yli 140 vuotta.

Opiston nykyiset koulurakennukset ovat uusia, mutta joukossa on vielä 1800-luvun

rakennuksia kuten entinen johtajan mökki, entinen ruokalarakennus, asuinrakennus Niemi, aittarakennus, posti, asuinrakennus Korpi, asuinrakennukset Kaivola ja Koivula sekä oppilasasuntola Saarela. Opistoalueella on myös puulajipuisto.

Evon alueella on säilynyt vanhoja kruununtorppia, metsänvartijan tiloja ja metsäkämppiä. Evon valtionpuiston metsämaisemat vaihtelevat koskemattomista aarnialueista puistomaisiin, istutettuihin metsiköihin.

2.3 Maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

Selvitysalueella sijaitsee maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö Evon metsäopisto ja valtionpuisto. Maakunnallisesti merkittävään kohteeseen sisältyy kaksi aluerajausta sekä 5 pistemäistä kohdetta. Maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö on huomioitu maakuntakaavassa. Sitä ei ole huomioitu voimassa olevissa yleis- ja asemakaavoissa, koska kaavat ovat voimassa olevaa maakuntakaavaa vanhempia.

Vuonna 1856 määrättiin Iso-Evon kruunun liikamaa kruununpuistoksi. Evon metsäopisto perustettiin vuonna 1858. Opetus alkoi 1862 ja jatkui vuoteen 1908, jolloin korkein metsäopetus siirrettiin Helsingin yliopistoon. Vuonna 1876 Evossa aloitti metsänvartijakoulu, myöhemmin vuodesta 1922 metsäkoulu, vuodesta 1892 kalastuskoeasema ja kalanviljelylaitos sekä vuodesta 1945 riistantutkimusasema. Evon metsäopisto on nykyisin Hämeen ammattikorkeakoulun Evon yksikkö, josta valmistuu metsätalousinsinöörejä. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokseen kuuluvat kalantutkimusasema ja riistantutkimusasema. Koulualueen keskellä on tulipalossa tuhoutuneen vanhan koulurakennuksen kivijalka. Vanhinta rakennuskantaa edustavat vuonna 1862 valmistuneet ruokalarakennus ja Niemelän asuinrakennus, jotka on suunniteltu intendentinkonttorissa. Postitalo on vuodelta 1876, oppilasasuntolat Rustholli ja Saarela vuodelta 1892. Opistoalueelta pohjoiseen sijaitsevan kalastuskoeaseman vanhimmat rakennukset ovat vuodelta 1893. Evon valtionpuistojen erikoiset metsämaisemat vaihtelevat koskemattomista aarnialueista puistomaisiin, istutettuihin metsiköihin. Alueella on säilynyt lukuisia vanhoja kruununtorppia ja metsänvartijantiloja. Näitä ovat mm. Taka-Evon Mustajärvi, Syrjä, Valkjärvi ja Vappula sekä Iso-Evon Patamäki, Joutsjoki ja Juupinmaa. Vanha tie halkoo tätä pienijakoista maisemakuvaa. Evon vanhoja metsäkämppiä ovat Rieskan ja Ruuhijärven kämpät. Osa entisistä torpista, tiloista ja kämpistä on yksityisten, osa Metsähallituksen omistuksessa. Evon metsäopiston ja valtionpuiston kokonaisuudesta metsäopiston alue on valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä.

Maakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön Evon metsäopiston ja valtionpuiston kuvauksesta poiketen Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokseen kuuluneet tutkimusasemat on lakkautettu vuonna 2013. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen toiminta erillisenä virastona päättyi vuoden 2014 lopussa, kun Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Metsäntutkimuslaitos ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos yhdistettiin Luonnonvarakeskukseksi, joka aloitti toimintansa 1.1.2015. (M. Karvonen, 2014) ja https://www.luke.fi/fi/tietoa-lukesta/esittely)

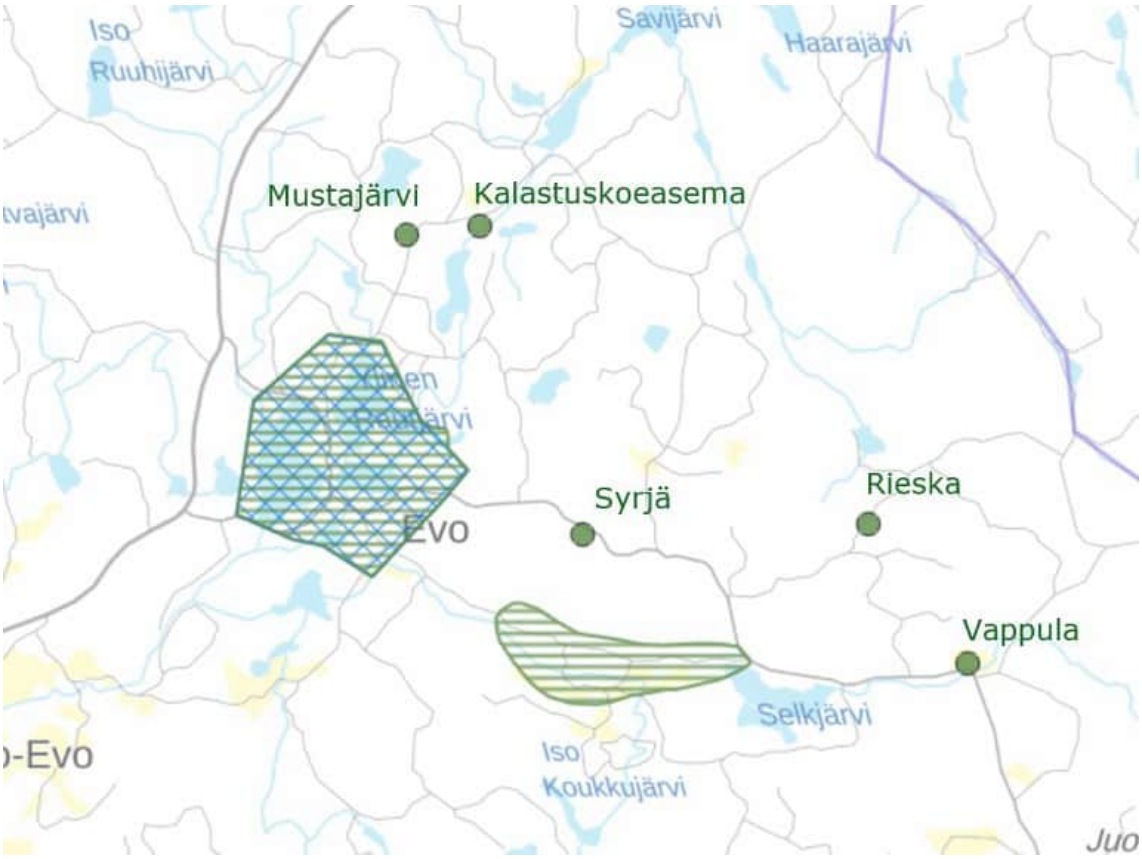

Kuva 3 Kartta maakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön Evon metsäopisto ja valtionpuisto aluerajauksista (vihreä vaakaviivoitus) ja siihen liittyvistä pistemäisistä kohteista (vihreä piste). RKY-alueen rajaus on osoitettu sinisellä vinoruudutuksella. Taustakartta MML.

2.4 Arvokkaat geologiset muodostumat

Selvitysalueella on maakuntakaavassa osoitettu arvokas geologinen harjumuodostuma Syrjänharju. Lisäksi kaava-alueella on arvokas moreenimuodostuma Myllykorvenmaa.

2.5 Perinnemaisemat

Selvitysalueella sijaitsee valtakunnallisesti arvokas perinnemaisema Mustajärvi. Metsähallituksen hallinnassa olevan tilan pinta-ala on noin 38 hehtaaria, josta perinnebiotooppina hoidetaan toistaiseksi noin 20 hehtaarin alaa. Tilaan kuuluu perinteinen pihapiiri rakennuksineen, niittyjä, hakamaita ja metsälaitumia sekä lisäksi pieniä peltoja ja metsää. Mustajärven laitumia pidetään Kanta-Hämeen parhaiten säilyneenä perinnemaisemakohteena. Mustajärven perinnebiotooppien hoidossa tärkein ja laaja-alaisin toimenpide on laidunnus, jolla hoidetaan sekä niittyjä että puustoisia biotooppeja.

Perinnebiotooppina on hoidettu myös Luutajoen (nykyisen Onninmajan) ympäristöä.

2.6 Rakennusinventointi – Lammi (Teija Ahola, 2002)

Lammin kunnan rakennuskanta inventoitiin vuonna 2001 Hämeen ympäristökeskuksen rahoituksella. Inventointi tehtiin mm. perusselvitykseksi kuntien kaavoituksen ja rakennusvalvonnan käyttöön. Inventoinnin teki Teija Ahola Hämeen ympäristökeskuksesta. Inventoinnin yhteydessä seuraavat kohteet inventoitiin rakennustasoisesti selvitysalueelta:

- Evon metsäopisto
- Kalastuskoeasema
- Luutajoki (nykyinen Onninmaja)
- Mustajärvi
- Rieskan kämppä
- Ruuhijärven kämppä
- Syrjä
- Valkjärvi
- Vappula

Kohteista ja niihin kuuluvista rakennuksista on Teija Aholan laatimat inventointikortit vuodelta 2001. Inventoinnin tuloksista laadittiin myös Hämeen ympäristökeskuksen moniste 44/2002 Rakennusinventointi - Lammi, jossa esitellään inventointimenetelmä ja kohteet lyhyesti. Kohteista on esitelty niiden päärakennuksen perustiedot ja valokuva päärakennuksesta. Evon metsäopistosta on aluetasoinen lyhyt kuvaus. Yleiskaavatasoisessa inventoinnissa painottuu 1900-luvun alkupuolen ja sitä vanhempi rakennuskanta.

Kohteet on huomioitu voimassa olevissa yleis- ja asemakaavoissa, mutta osa kohteista sijaitsee kaavoittamattomalla alueella.

Metsäopistosta on sekä kohdetasoinen kuvaus että inventointilomakkeet 24 rakennuksesta. Myös muiden kohteiden tärkeimmistä rakennuksista on rakennustasoiset inventointilomakkeet.

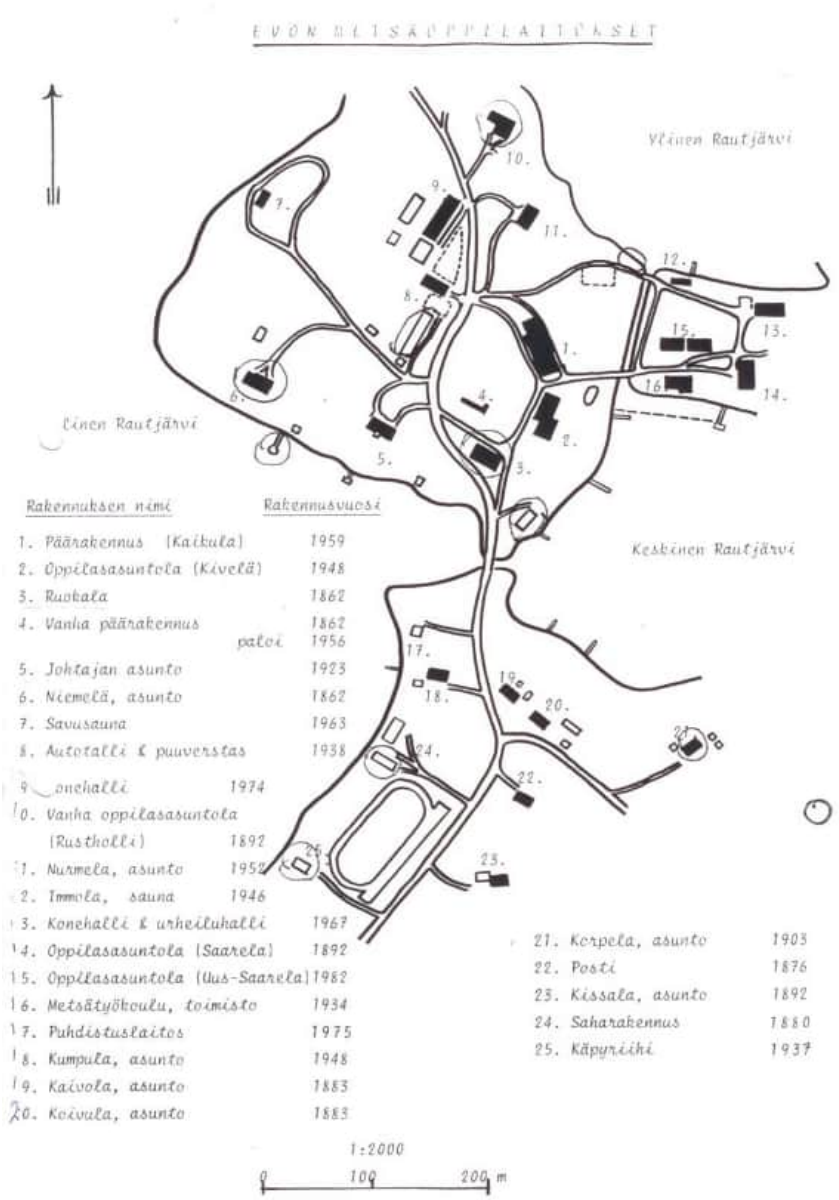

Kuva 4 Kartta Evon metsäoppilaitoksen rakennuksista. Kuvalähde: https://www.kyppi.fi/to.aspx?id=130.200252

2.7 Rakennusinventointi Mustajärvi, Evon retkeilyalue (Mia Puotunen, 2008)

Vuonna 2008 Metsähallitus teetti Mustajärven entisestä metsänvartijatilasta rakennusinventoinnin. Tila siirtyi tuolloin yksityisestä omistuksesta Metsähallituksen hallintaan ja kohde inventoitiin Evon retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelman taustatiedoksi. Inventointi päivittää, täydentää ja tarkentaa edellisen inventoinnin tietoja.

2.8 Evon kulttuuriperintöinventointi 2008 (Metsähallitus, Jouni Taivainen)

Evon kulttuuriperintöinventoinnissa (2008) kiinnitettiin huomio esihistoriallisen ja historiallisen ajan muinaisjäännöksiin sekä muihin metsien käytön historiaan liittyviin kohteisiin. Selvitysalue käsitti Evon retkeilyalueen ja opetusmetsän alueen.

Ennen inventointia alueelta tunnettiin kolme muinaisjäännöskohdetta. Inventoinnissa löydettiin 49 ennestään tuntematonta kiinteää muinaisjäännöskohdetta ja yksi löytöpaikka. Lisäksi inventoinnissa rekisteröitiin 51 kulttuurihistoriallista kohdetta, jotka eivät ole muinaisjäännöksiä. Erilaisia rakenteita kartoitettiin inventoinnissa kaikkiaan 755 kpl.

Suurin osa muinaisjäännöksistä liittyy historiallisen ajan talonpoikaiseen metsien käyttöön. Kaskikulttuurin kuuluvia kaskiröykkiöitä ja nauriskuoppia kartoitettiin alueelta noin 600. Tervan- ja hiilenvalmistukseen liittyviä jäännöksiä löytyi toista sataa. Mahdollisesti jo esihistorialliselle ajalle kuulunevat muutamat pyyntikuopat ja yksi löytöpaikka. Kulttuurihistoriallisista kohteista osa periytyy Evolla 1800 - luvun lopulla alkaneesta metsäopetuksesta. Osa liittyy Kruununpuiston torpparien ja osa keskiajalta periytyvän Iso-Evon kylän talonpoikien toimintaan. Inventoinnin yhteydessä kartoitettiin myös 1800 -luvun lopulta 1960 - luvulle jatkuneen Evon uittohistoriaan liittyvät rakenteet kuten uittorännien jäännökset, jokiuomien oikaisut ja kanavat sekä lisäksi mm. niittylatojen, metsätyökämppien ja autioiksi jääneiden torppien jäännökset ja tarinapaikat.

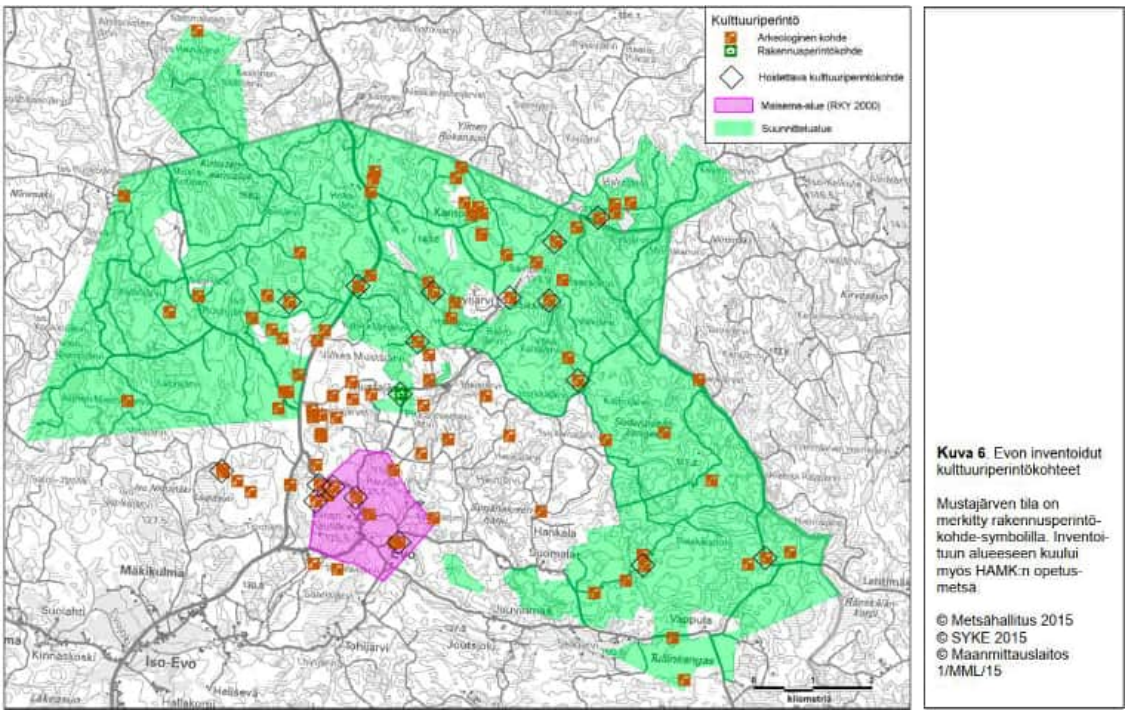

Kuva 5 Kartta Evon inventoiduista kulttuuriperintökohteista. Kuvalähde: Evon retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma s. 33.

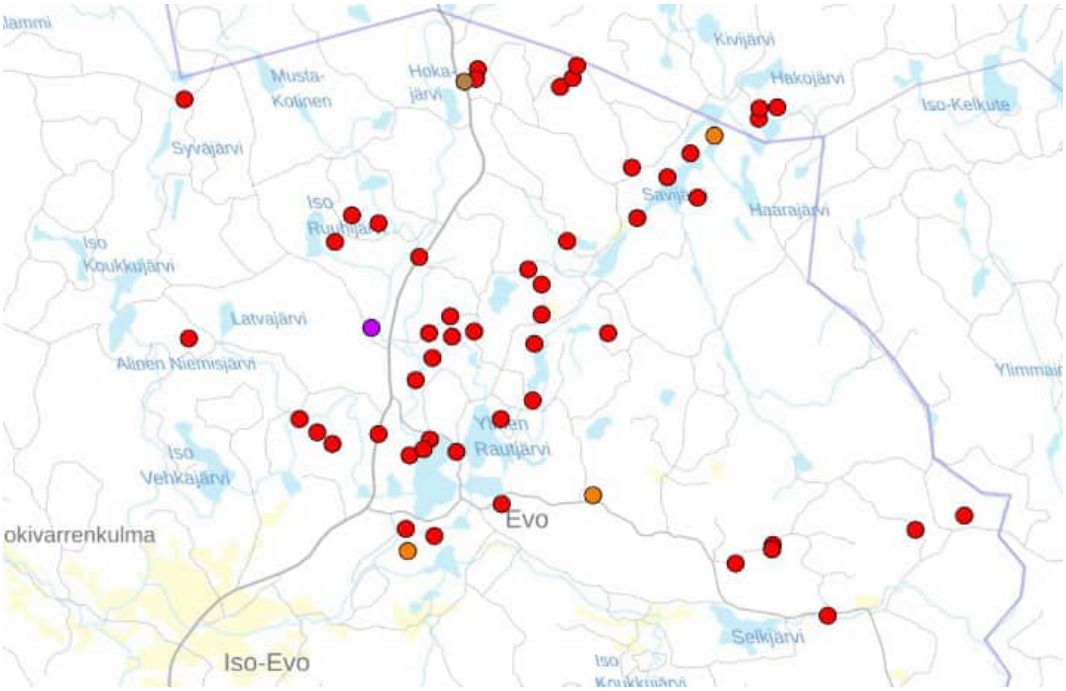

Kuva 6 Kartta muinaisjäännösrekisteriin merkityistä kohteista. Kiinteät muinaisjäännökset punainen piste, löytöpaikat oranssi piste, mahdolliset muinaisjäännökset violetti piste ja muut kulttuuriperintökohteet ruskea piste. Taustakartta: MML.

2.9 Evon retkeilyalueen rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2022 (Saatsi Arkkitehdit Oy)

Vuonna 2022 selvitysalueelta on inventoitu neljä kohdetta. Inventointityön tarkoituksena oli kartoittaa Metsähallitukselle kulttuuriympäristöjen korjaus- ja kunnostustarvetta retkeilyalueen virkistyskäyttöä varten. Selvityksessä käydään läpi alueen historiaa ja rakentumista sekä olemassa olevien rakennusten nykytilaa. Inventointi ottaa kantaa rakennusten kuntoon, alkuperäisyyteen ja säilyneisyyteen sekä luo ehdotuksen rakennusten kulttuurihistoriallisista arvoista. Kuhunkin kohteeseen kuuluvat rakennukset esitellään sekä ulkoa että sisältä.

Inventoidut kohteet olivat:

- Onninmaja
- Hokajärven varastokämppä
- Niinimäki
- Mustajärvi

Mustajärvi ja Onninmaja on huomioitu suojelumerkinnällä voimassa olevassa yleiskaavassa (Evon rantaosayleiskaava 2003), mutta Hokajärveä ei. Niinimäki ei sijoitu minkään voimassa olevan yleiskaavan alueelle.

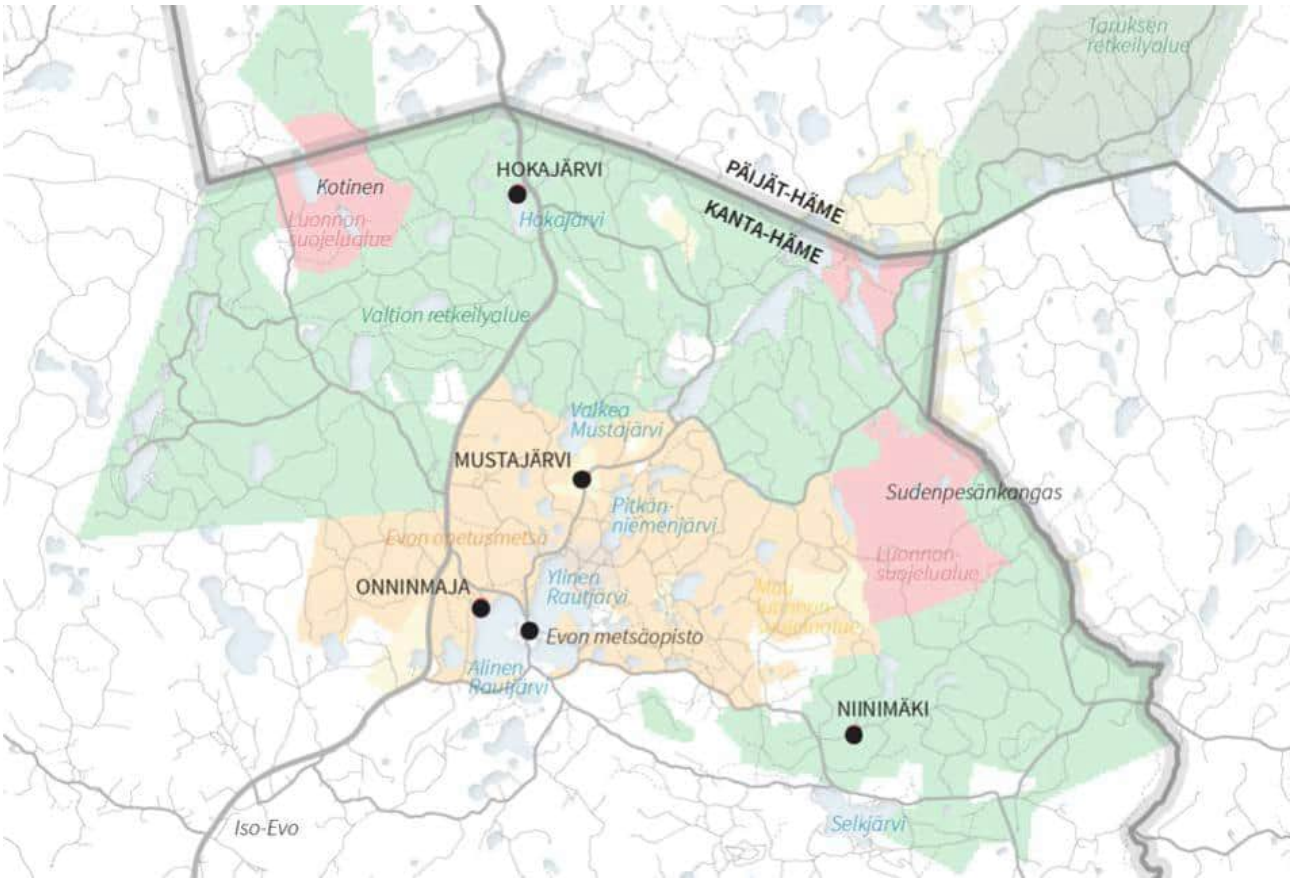

Kuva 7 Ote kartasta inventoitavien kohderakennusten sijainnista. Kuvalähde: Evon retkeilyalueen rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2022, s. 8.

2.10 Asetuksella 480/85 suojellut rakennukset

Asetuksella valtion omistamien rakennusten suojelusta (asetus 480/85) on ollut suojeltuna selvitysalueelta kahden kohteen rakennuskantaa. Kumpikaan kohde ei ole enää valtion omistuksessa. Asetuksella 480/85 tehdyn suojelun purkamisesta ei tehdä osana kaavaprosessia, vaan ELY:n tehtävänä on käynnistää asetuksella suojeltujen kohteiden suojelu rakennusperintölailla, mikäli maanomistus on siirtynyt valtiolta pois. Evon metsäoppilaitoksen osalta asetuksella tehtyä suojelua ei ole purettu kiinteistöjen omistajan muuttuessa. Evon kalastuskoeaseman ja kalanviljelyslaitoksen suojelu asetuksella 480/85 on purettu 3.9.2019 Hämeen ELY-keskuksen päätöksellä.

Asetuksella suojellut kohteet selvitysalueella ja niihin sisältyvät rakennukset ja suojelun taso ovat:

- Evon metsäoppilaitos (kohdetunnus 200252)
    - Aitta, S2

- Asuinrakennus Niemi, S2
- Johtajan asuinrakennus, S2
- Opiston ensimmäisen johtajan mökki, S1
- Ruokala, S2

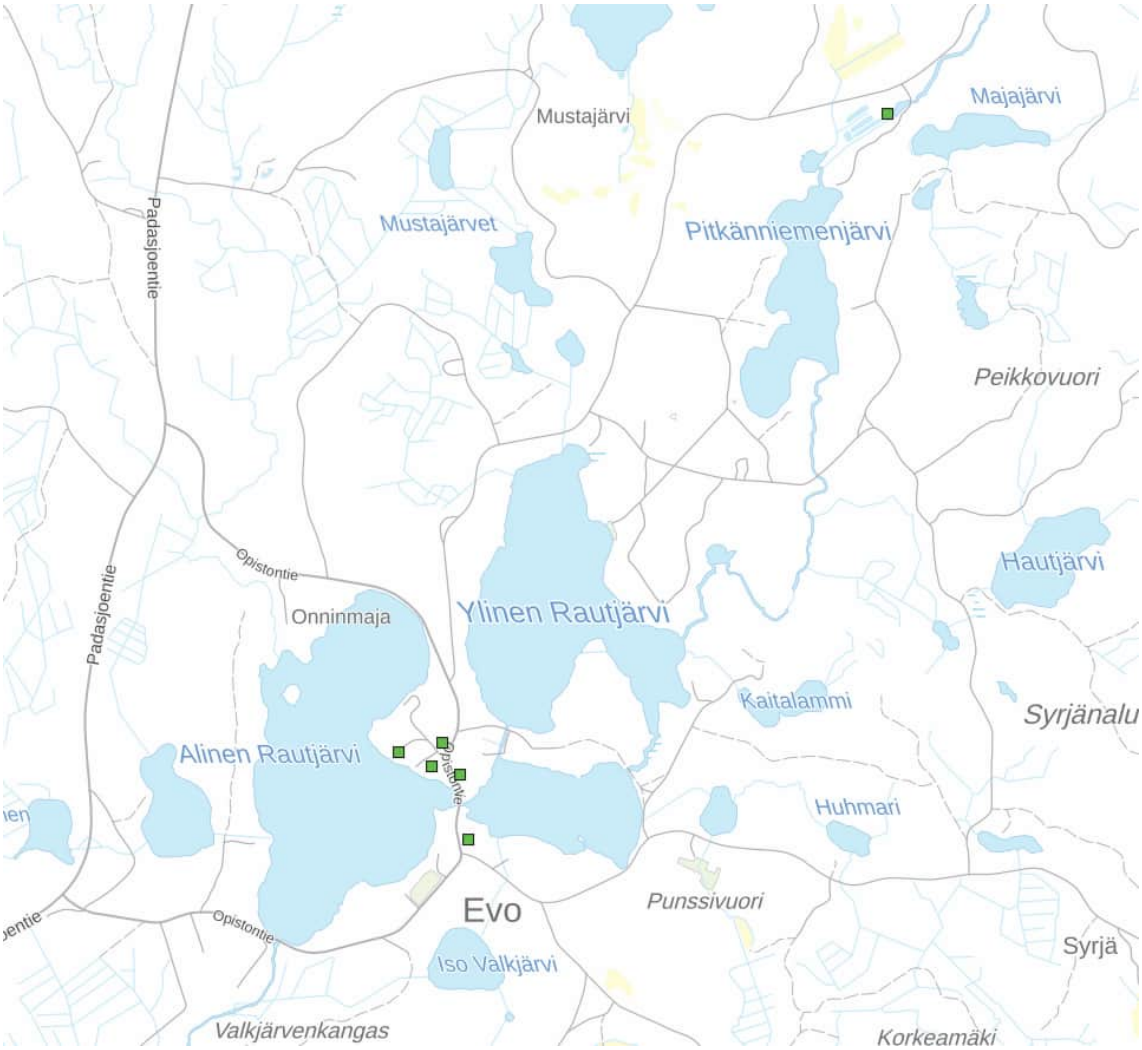

Kuva 8 Kartta asetuksella 480/85 suojelluista rakennuksista selvitysalueella. Karttalähde: https://kartta.museoverkko.fi/?action=showRegistryItem&id=200252&registry=buildingHeritage

2.11 Rakennusperintö kulttuuriympäristön palveluikkunassa

Kulttuuriympäristön palveluikkunassa (www.kyppi.fi) on esitelty selvitysalueen rakennusperinnöstä seuraavat kohteet ja rakennukset:

- Evon metsäoppilaitos (kohdetunnus 200252)
  - Aitta

  - Asuinrakennus Kaivola
  - Asuinrakennus Koivula
  - Asuinrakennus Korpela
  - Asuinrakennus Niemi
  - Autotalli
  - Johtajan asuinrakennus
  - Opiston ensimmäinen johtajan mökki
  - Oppilasasuntola Saarela
  - Posti
  - Ruokala
  - Taimitarhan vaja
  - Työhuone
  - Uimalaituri ja uimahuone
- Evon kalastuskoeasema ja kalanviljelylaitos (kohdetunnus 200253)
  - Toimistorakennus

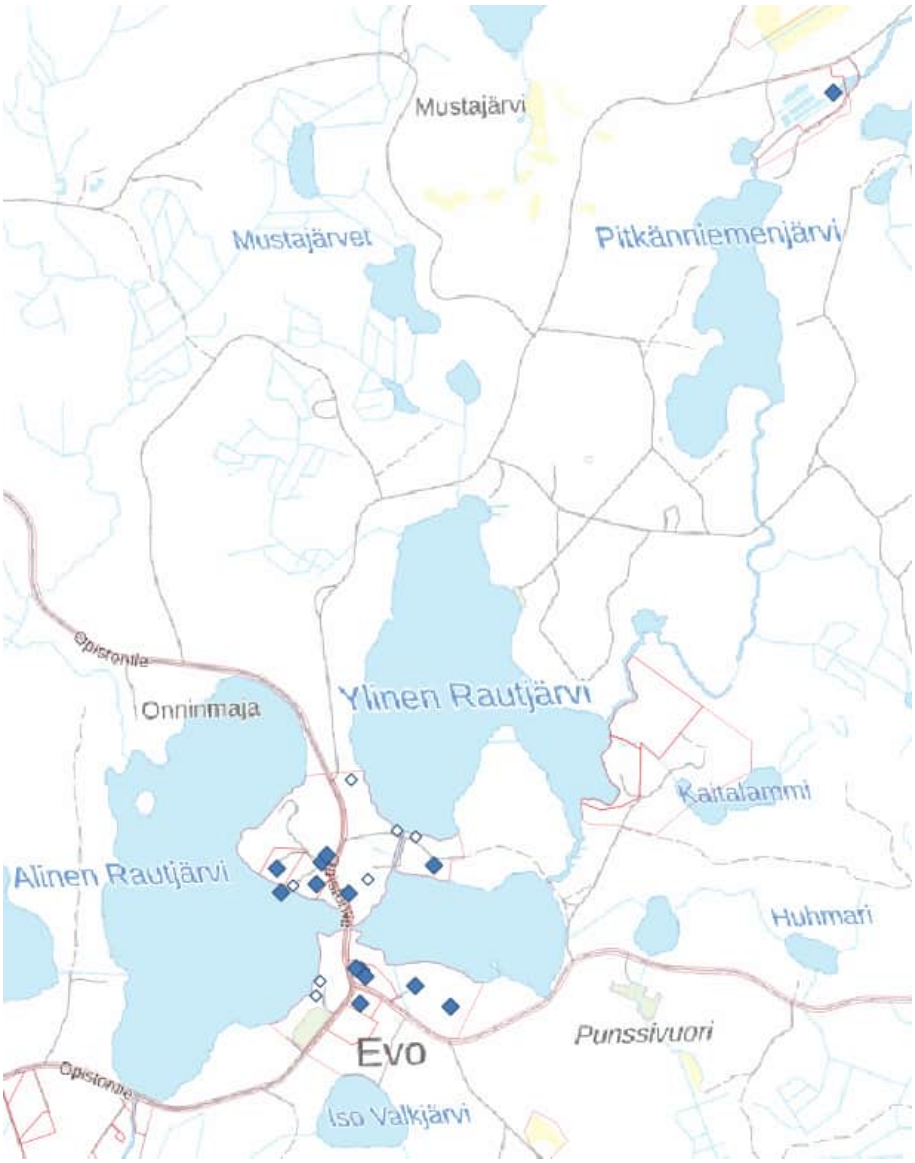

Kuva 9 Kartta Kulttuuriympäristön palveluikkunassa (www.kyppi.fi) esitellystä rakennusperinnöstä. Sinisin vinoneliön on osoitettu rakennukset, joista on täytetty inventointilomake Kyppiin, valkoisin vinoneliön on osoitettu muut rakennukset, jotka on mainittu Evon metsäopiston kohdekuvauksessa.

2.12 Yleis- ja asemakaavoissa suojellut kohteet

2.12.1 Pohjois-Lammin osayleiskaava (1999)

Selvitysalueen länsiosassa on voimassa Pohjois-Lammin osayleiskaava (1999). Voimassa olevassa osassa ei ole osoitettu rakennettuihin kulttuuriympäristöihin liittyviä suojelumerkintöjä.

2.12.2 Evon rantaosayleiskaava (2003)

Evon rantaosayleiskaavassa (2003) on suojeltu seuraavat rakennukset seuraavin kaavamääräyksin (kaava ei ole enää voimassa Evon kalastuskoeaseman alueella):

- sr-1/nro Suojeltu tai varjeltu rakennus. Asetuksella 480/85 suojeltu tai varjeltu rakennus. Rakennuksen kulttuurihistorialliset ja rakennustaiteelliset ominaispiirteet tulee säilyttää. Korjaus- ja muutostoimenpiteistä on pyydettävä Museoviraston lausunto.
  - 1. Entinen johtajan mökki
  - 2. Ruokalarakennus
  - 3. Johtajan asuinrakennus
  - 4. Asuinrakennus Niemi
  - 5. Aittarakennus
  - 6. Evon kalastuskoeasema (toimisto)
  - 7. Taimitarhan kalustovaja
  - 8. Korpela
  - 9. Asuinrakennus Koivula
  - 10. Asuinrakennus (entinen postitalo)
  - 11. Asuinrakennus Kaivola
  - 12. Uimalaituri ja uimahuone
  - 13. Autotalli (entinen aitta)
  - 14. Työhuone
  - 15. Oppilasasuntola Saarela
- sr-2/nro Suojeltava rakennus, jota ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä. Historiallisesti/rakennushistoriallisesti/maisemallisesti arvokas pihapiiri, jonka ominaispiirteet tulee säilyttää.
  - 1. Valkjärvi
  - 2. Luutajoki (nykyisin tunnettu nimellä Onninmaja)
  - 3. Mustajärvi
  - 4. Evon kalastuskoeasema
  - 5. Rahtijärven kämppä
  - 6. Ruuhijärven kämppä

- 7. Käpyriihi
- 8. Puimala
- 9. Rantasauna
- 10. Autotalli
- 11. Toimistorakennus, verstas
- 12. Kaikula
- 13. Oppilasasuntola Kivelä
- 14. Immola
- 15. Paja
- 16. Rustoholli
- 17. Vahtervehmas

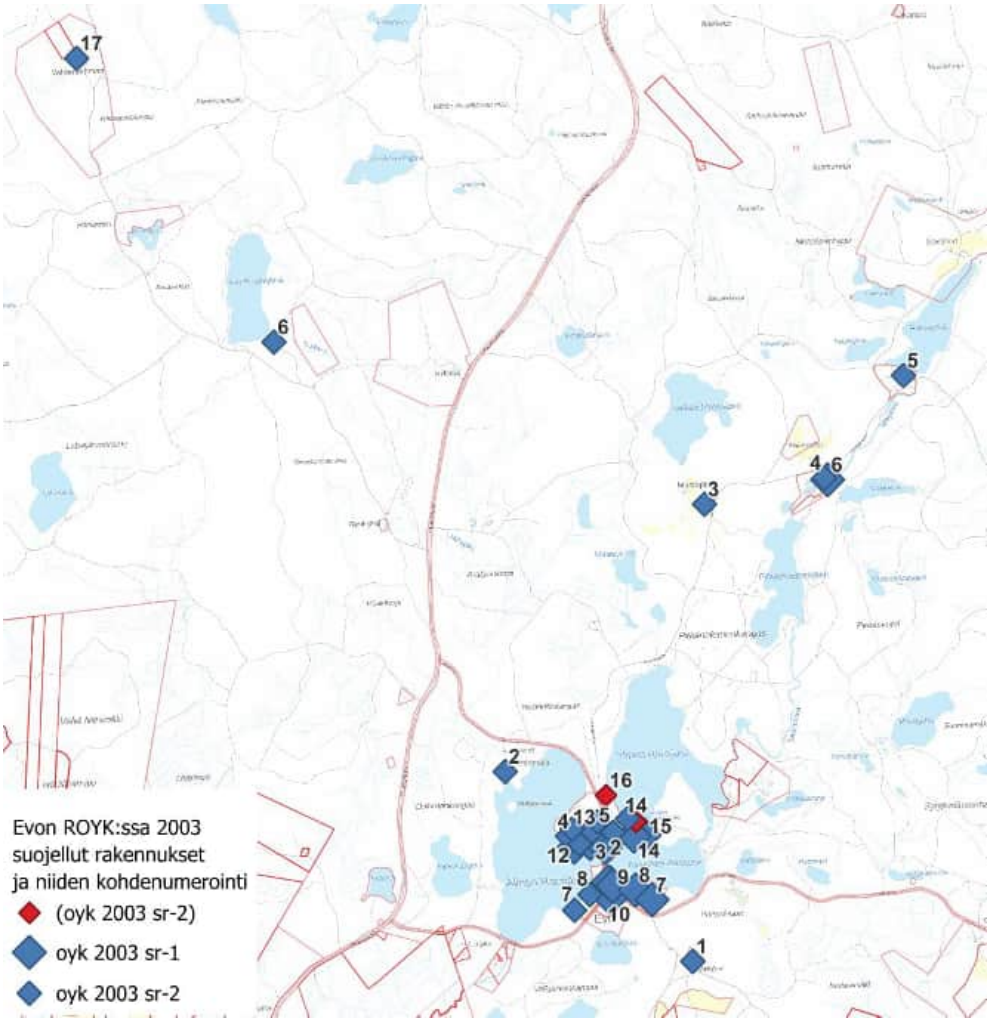

Kuva 10 Evon rantaosayleiskaavassa (2003) suojeltujen rakennusten sijainnit ja kohdenumerot. Kalastuskoeaseman osalta kaava ei ole enää voimassa. Punaisella on korostettu tuhoutuneet kohteet nro 14 Immola ja 16 Rustholli. Taustakartta: MML.

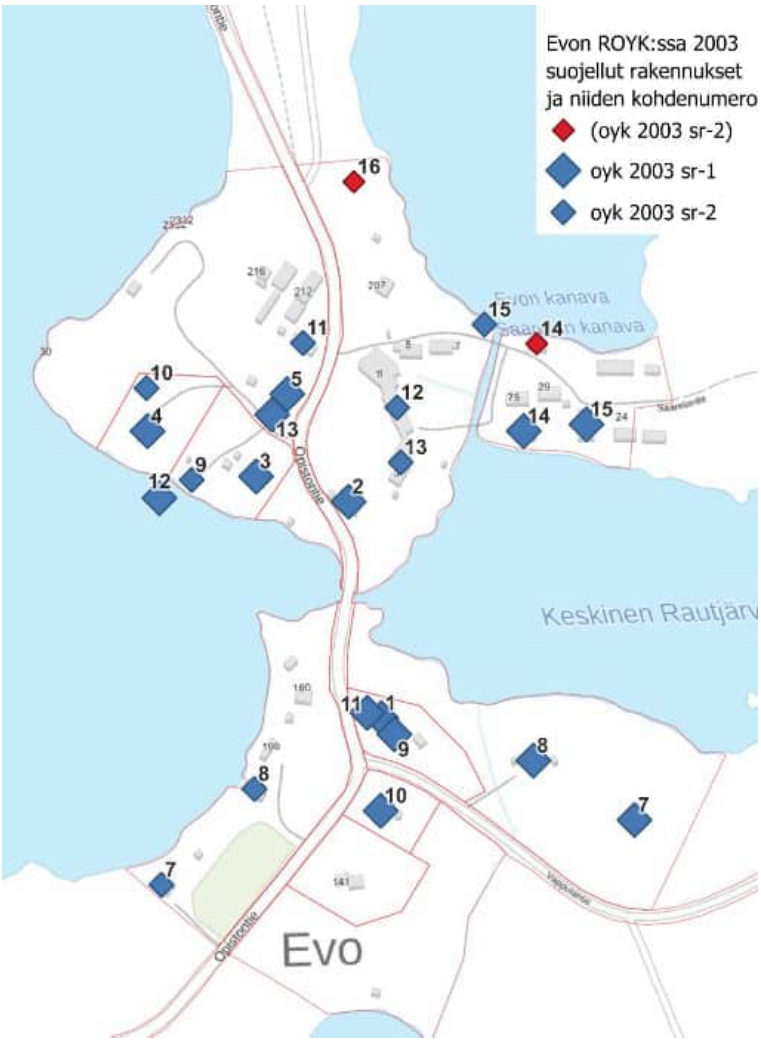

Kuva 11 Evon rantaosayleiskaavassa (2003) suojeltujen rakennusten sijainnit ja kohdenumerot Evo-keskuksessa. Punaisella on korostettu tuhoutuneet kohteet nro 14 Immola ja 16 Rustholli. Taustakartta: MML.

Kaavassa on osoitettu kyläkuvallisesti arvokas alue kaavamääräyksellä: ”Kyläkuvallisesti arvokas alue. Valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö (RKY 1993). Kyläkuvan ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilymisen kannalta merkittävä rakennus- ja aluekokonaisuus. Kyläkuvallisesti arvokas rakennuskanta pihapiireineen ja muut kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakenteet tulee säilyttää. Kyläkuvaan välittömästi liittyvää vanhaa puustoa hoidetaan ja uudistetaan alueen erityispiirteitä ylläpitävällä tavalla.”

Kaavassa on osoitettu maisemallisesti arvokas alue kaavamääräyksellä: ”Kulttuurimaisema-alue, joka liittyy osana valtakunnallisesti merkittävään kulttuurihistorialliseen ympäristöön. Alueeseen sisältyy kulttuurihistorialliselle arvolle tärkeitä metsänvartijoiden ja kruununtorppien tiloja kuten Taka-Evon Mustajärvi ja Valkjärvi (RKY 1993). Metsä hoidetaan maisema-arvoja ylläpitävällä tavalla.”

Evon kampusalue ja Evon kalantutkimusasema on osoitettu julkisten palvelujen ja hallinnon alueena, jolla ympäristö säilytetään: ”PY/s Julkisten palvelujen ja hallinnon alue, jolla ympäristö säilytetään. Uudisrakentaminen, rakennusten peruskorjaukset ja laajennukset tulee sovittaa perinteiseen rakennustapaan siten, että rakennusten ja maiseman nyt muodostama kokonaisuus säilyy.” Kaava ei ole enää voimassa Evon kalastuskoeaseman alueella.

Lisäksi keskisen Rautjärven eteläpuolelle on osoitettu matkailupalvelujen alue, jolla ympäristö säilytetään: ”RM/s Matkailupalvelujen alue, jolla ympäristö säilytetään. Alue varataan matkailua ja yleistä virkistystä sekä tavanomaista maa- ja metsätaloutta palvelevien rakennusten rakentamiseen. Alue on tarkoitettu asemakaavoitettavaksi. Alueelle voidaan toteuttaa ilman asemakaavaa pienimuotoista alueelle soveltuvaa rakentamista (mm. saunarakennus, rakennuksien vähäiset laajennukset ja muutokset). Uudisrakentaminen, rakennusten peruskorjaukset ja laajennukset tulee sovittaa perinteiseen rakennustapaan siten, että rakennusten ja maiseman nyt muodostama kokonaisuus säilyy. Alueen rantaviiva tulee säilyttää pääasiallisesti vapaana.”

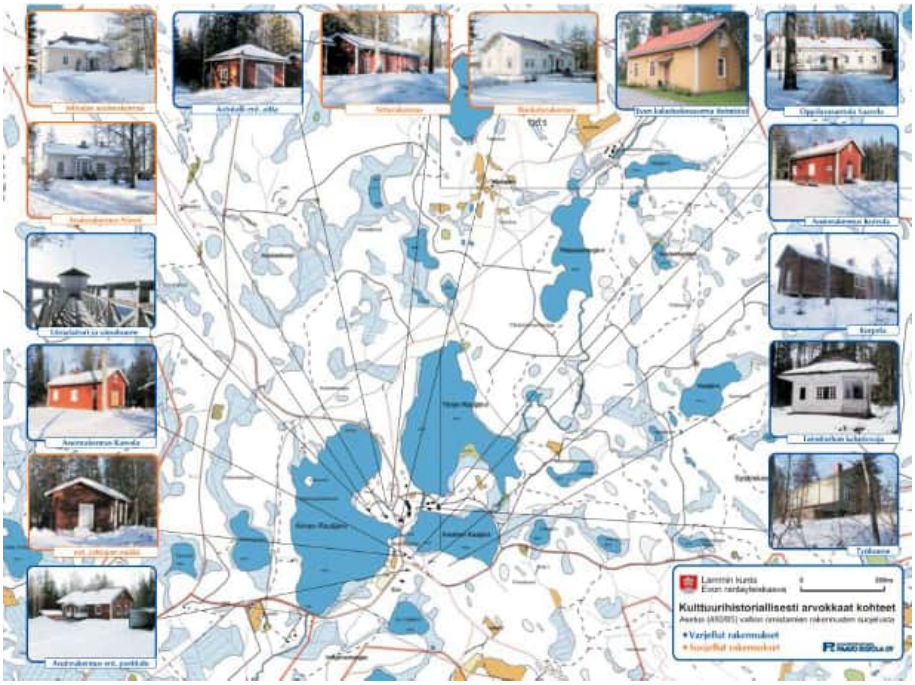

Kuva 12 Ote Evon rantaosayleiskaavan (2003) kaavaselostuksen liitteestä 6, kulttuurihistorialliset kohteet. Kartalla on esitetty kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet, jotka on suojeltu asetuksella 480/85 valtion omistamien rakennusten suojelusta. Sinisin kehyksin on esitetty varjellut rakennukset ja oranssein suojellut rakennukset.

Kuva 13 Ote Evon rantaosayleiskaavan (2003) kaavaselostuksen liitteestä 6, kulttuurihistorialliset kohteet. Kartalla on esitetty kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet. Vihrein kehyksin on esitetty (kaavoituksella) suojeltavat rakennukset.

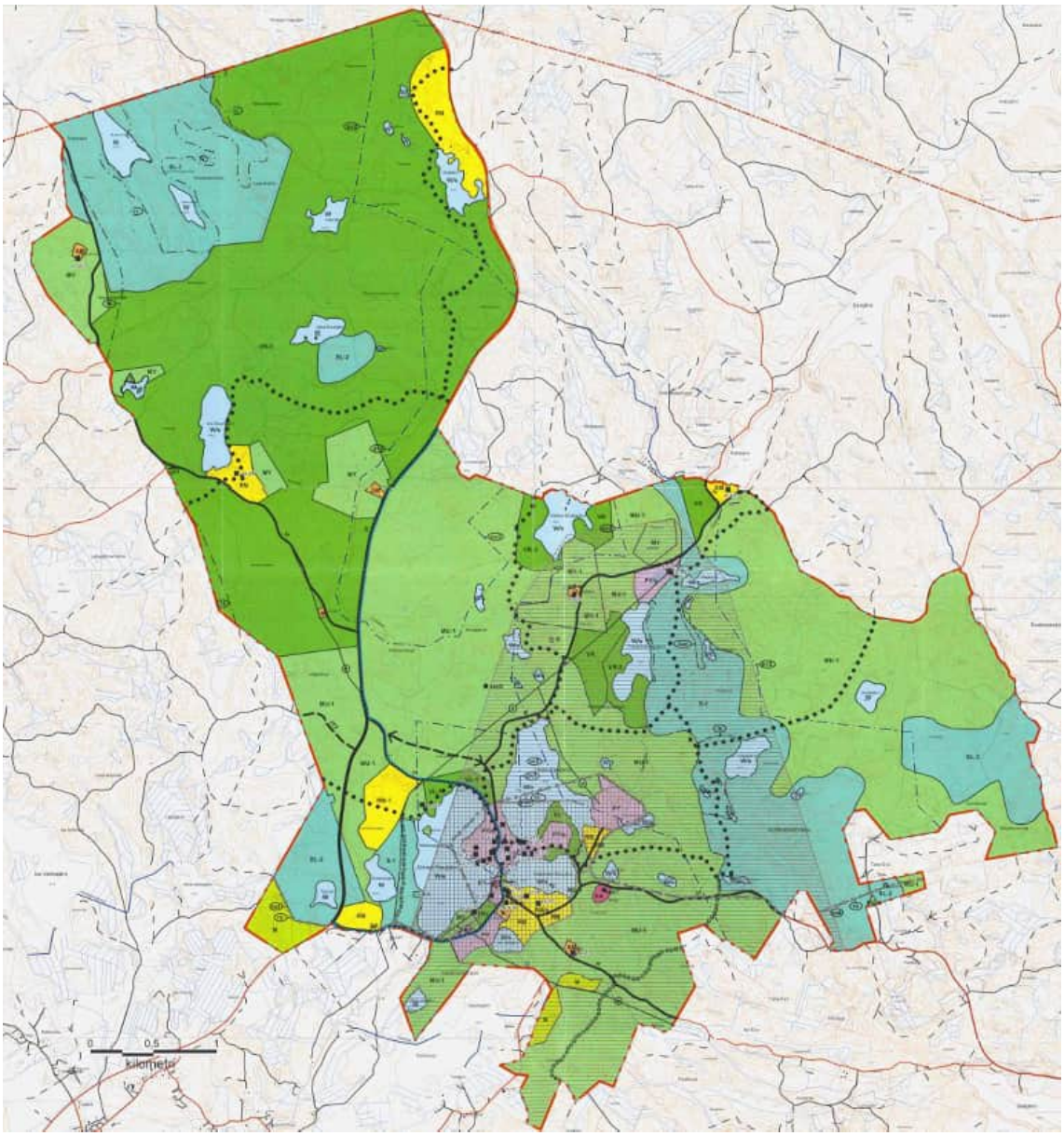

Kuva 14 Ote Evon rantaosayleiskaavasta (2003). Kyläkuvallisesti arvokas alue on osoitettu harmaalla ruuturasterilla, maisemallisesti arvokas alue harmaalla vaakaraidoituksella.

2.12.3 Evon asemakaava 2003

Evon asemakaava kattaa Hämeen ammattikorkeakoulun alueen ja sen lähiympäristön. Asemakaavassa on suojeltu asemakaavan alueelta samat rakennukset kuin Evon rantaosayleiskaavassa (2003) kahta rakennusta lukuun ottamatta. Asemakaavassa ei ole suojeltu yleiskaavassa sr-2 -merkinnällä osoitettua Kaikulaa ja autotallia. Asemakaavassa rakennettua kulttuuriympäristöä koskevat seuraavat kaavamääräykset:

- sr-1 Suojeltava rakennus. Asetuksella nro 480/85 valtion rakennusten suojelusta suojeltu rakennus. Rakennuksen kulttuurihistorialliset ja rakennustaiteelliset ominaispiirteet tulee säilyttää. Rakennukseen tehtävistä toimenpiteistä on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.
  - Entinen johtajan mökki
- sr-2 Suojeltava rakennus. Asetuksella nro 480/85 valtion rakennusten suojelusta suojeltu tai varjeltu rakennus. Rakennuksen kulttuurihistorialliset ja rakennustaiteelliset ominaispiirteet tulee säilyttää. Rakennusten julkisivukorjauksia tehtäessä tulee käyttää alkuperäisiä tai niitä vastaavia materiaaleja. Korjaussuunnitelmista on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.
  - Ruokalarakennus
  - Johtajan asuinrakennus
  - Asuinrakennus Niemi
  - Aittarakennus
  - Taimitarhan kalustovaja
  - Korpela
  - Asuinrakennus Koivula
  - Asuinrakennus (entinen postitalo)
  - Asuinrakennus Kaivola
  - Uimalaituri ja uimahuone
  - Autotalli (entinen aitta)
  - Työhuone
  - Oppilasasuntola Saarela
- sr-3 Suojeltava rakennus. Historiallisesti ja maisemallisesti arvokas rakennus, jonka ulkoasun ominaispiirteet tulee korjaus- ja muutostöissä säilyttää. Rakennusta ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä.
  - Käpyriihi
  - Puimala (ilmeisesti viitattu rannassa olevaan sahaan)
  - Rantasauna
  - Toimistorakennus, verstas
  - Oppilasasuntola Kivelä
  - Immola (tuhoutunut)
  - Paja

- Rustoholli (tuhoutunut)

- /s Alue, jolla ympäristö säilytetään.

Asemakaavassa osoitetuista suojelluista rakennuksista pohjoisin rakennus Rustholli on palanut ja Evon kanavan pohjoispäässä ollut Immola on korvattu uudisrakennuksella.

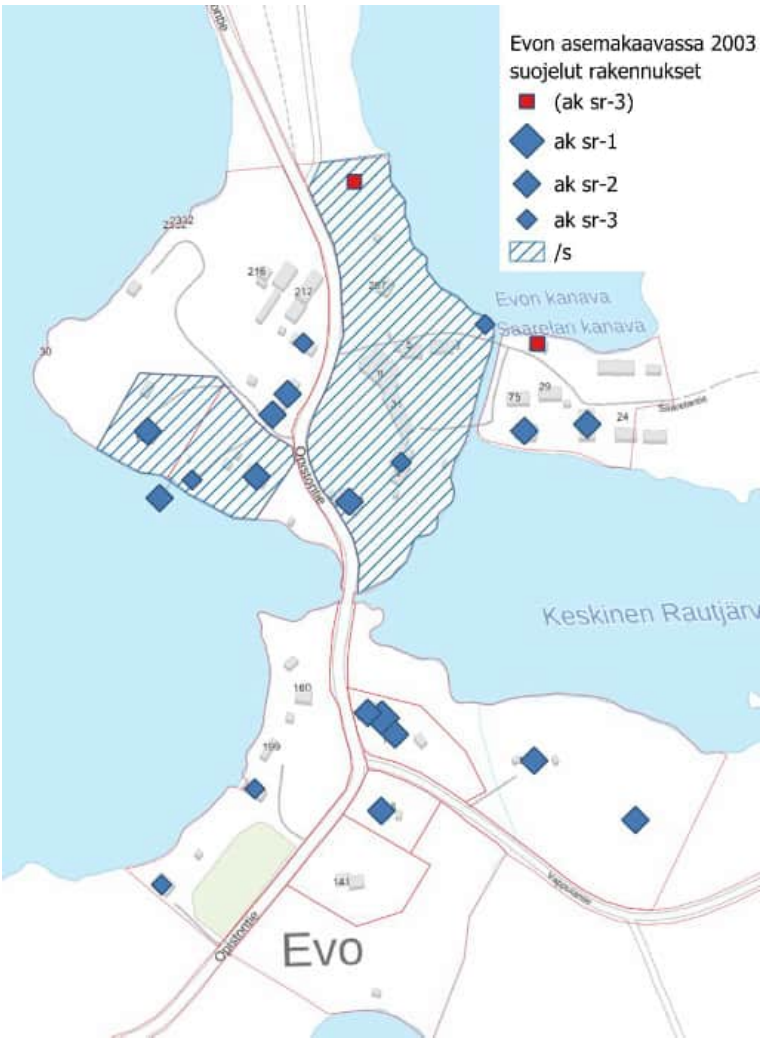

Kuva 15 Kartta asemakaavan rakennettuun kulttuuriympäristöön kohdentuvista suojelumerkinnöistä. /s -alueet on osoitettu vinorasterilla. Punaisella on korostettu tuhoutuneet kohteet. Taustakartta: MML.

2.12.4 Lammin keski- ja eteläosan rantaosayleiskaava (2005)

Selvitysalueen eteläreunalla Saarisjärven rannalla on voimassa Lammin keski- ja eteläosan rantaosayleiskaava (2005). Selvitysalueelle sijoittuvassa osassa ei ole osoitettu rakennettuihin kulttuuriympäristöihin liittyviä suojelumerkintöjä.

2.12.5 Evon rantaosayleiskaavan muutos (2007)

Evon rantaosayleiskaavan muutoksessa (2007) on suojeltu Evon kalastuskoeaseman toimisto seuraavalla kaavamääräyksellä: ”sr-1 Suojeltu rakennus. Evon kalastuskoeaseman toimisto. Asetuksella 480/1985 suojeltu rakennus. Rakennuksen kulttuurihistorialliset ja rakennustaiteelliset ominaispiirteet tulee säilyttää. Korjaustöiden sekä käyttötarkoitus ja muiden muutosten suunnitelmista on neuvoteltava Museoviraston kanssa.”

Evon kalastuskoeasema puolestaan on osoitettu suojeltuna rakennuksena: ”sr-2 Suojeltu rakennus. Evon kalastuskoeasema. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti tai maisemallisesti arvokas pihapiiri, jonka ominaispiirteet tulee säilyttää.”

Kaavassa on osoitettu valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö kaavamääräyksellä: ”Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. (RKY 93) Evon metsäopisto ja valtionpuisto. Kulttuurimaisema-alue, joka liittyy osana valtakunnallisesti merkittävään kulttuurihistorialliseen ympäristöön. Alueeseen sisältyy kulttuurihistorialliselle arvolle tärkeitä metsänvartijoiden ja kruununtorppien tiloja kuten Taka-Evon Mustajärvi ja Valkjärvi (RKY 1993). Metsä hoidetaan maisema-arvoja ylläpitävällä tavalla.”

Kaavassa on osoitettu kyläkuvallisesti arvokas alue kaavamääräyksellä: ”Valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö (RKY 1993). Kyläkuvan ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilymisen kannalta merkittävä rakennus- ja aluekokonaisuus. Kyläkuvallisesti arvokas rakennuskanta pihapiireineen ja muut kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakenteet tulee säilyttää. Kyläkuvaan välittömästi liittyvää vanhaa puustoa hoidetaan ja uudistetaan alueen erityispiirteitä ylläpitävällä tavalla.”

Evon kalantutkimusasema on osoitettu julkisten palvelujen ja hallinnon alueena, jolla ympäristö säilytetään: ”PY/s Julkisten palvelujen ja hallinnon alue, jolla ympäristö säilytetään. Uudisrakentaminen, rakennusten peruskorjaukset ja laajennukset tulee sovittaa perinteiseen rakennustapaan siten, että rakennusten ja maiseman nyt muodostama kokonaisuus säilyy.”

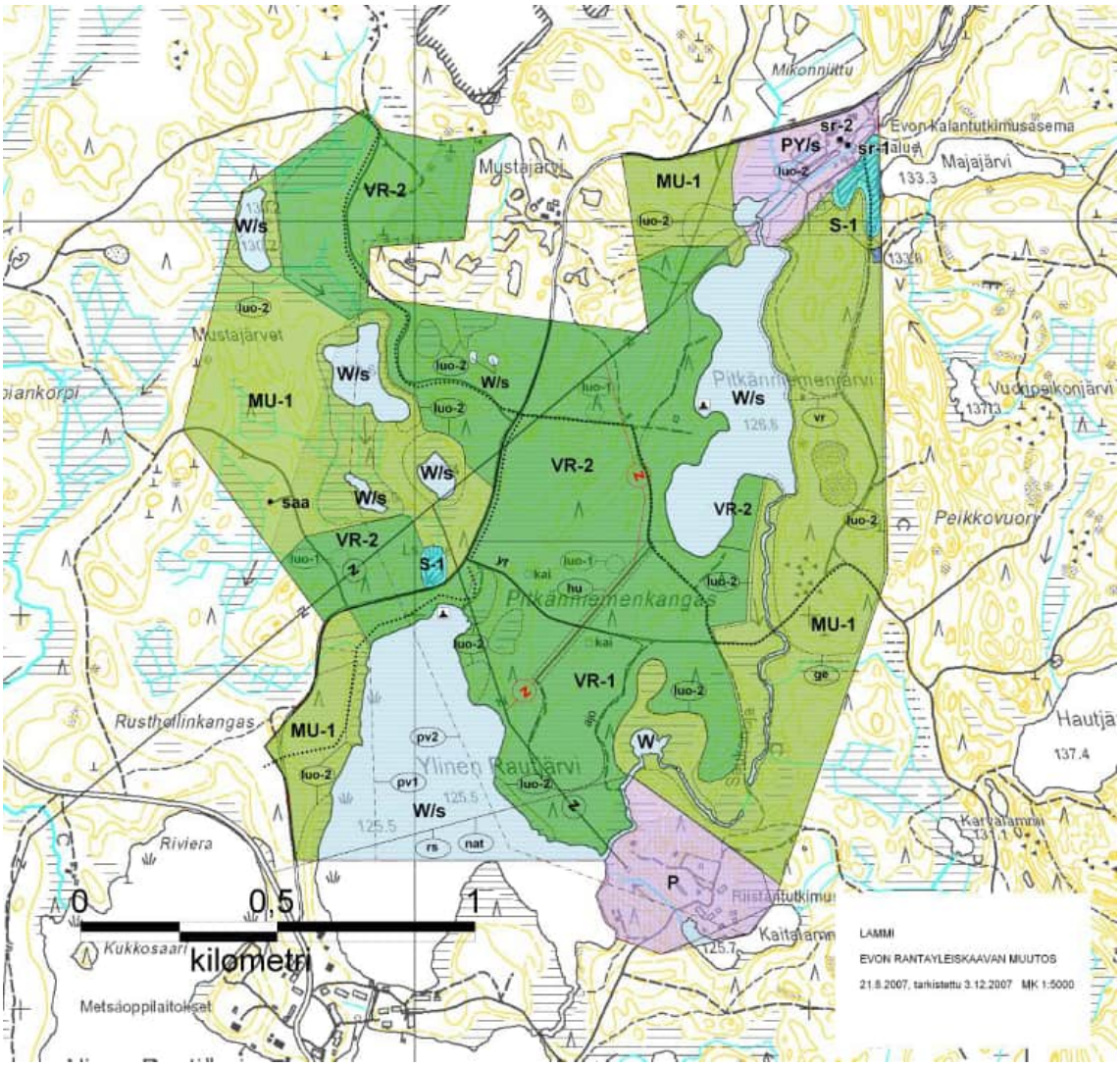

Kuva 16 Ote Evon rantaosayleiskaavan muutoksesta (2007). Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö on osoitettu harmaalla vaakaraidoituksella, joka ei juurikaan erotu kaavakartan pienennöksestä. Alue kattaa koko kaava-alueen luoteiskulmaa lukuun ottamatta. Kyläkuvallisesti arvokas alue on osoitettu harmaalla ruuturasterilla, joka ei juurikaan erotu kaavakartan pienennöksestä. Alue kattaa silloisen riistantutkimuslaitoksen alueen kaava-alueen kaakkoiskulmassa.

3 Alueen maankäytön kehitys

3.1 Maisema maankäytön taustalla

Maisemamaakuntajaossa Evo sijoittuu Hämeen viljely- ja järvimaalle Keski-Hämeen viljely- ja järviseudun sekä Päijänteen seudun väliin. Keski-Hämeen viljely- ja järviseudulla maisemat ovat hyvin monimuotoisia ja usein pienpiirteisiä. Etelä- ja keskiosissa on sekä laajoja savikkoja että useita kaakosta luoteeseen suuntautuvia harju- ja saumamuodostumajaksoja. Pitkäaikaista asutusta ja pitkiä kulttuuriperinteitä alueella kuvaa muun muassa keskiaikaisten kivikirkkojen ja vanhojen talonpoikais- ja kartanorakennusten suuri määrä. Perinteinen kylän paikka on harjun tai muun selänteen notkomainen satulakohta, mistä yhteydet ovat olleet hyvät sekä pitkin harjua että ympäröiville alaville maille ja vesistöille. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö 1, maisemanhoito, s 24). Evo sijoittuu kuitenkin karulle vedenjakajaseudulle, eikä selvitysalueella ole laajoja peltoaukeita tai kyliä; asutus on sijainnut alueella hajallaan.

Päijänteen seudulla Päijänne hallitsee maisemaa. Päijänteen allas lähiympäristöineen on useiden ruhje- ja halkeamalaaksojen yhdistelmä. Korkeuserot ovat selviä. Merkittävimmät harjumuodostot liittyvät erityisesti etelässä Salpausselkien reunamuodostumiin mutta myös pohjoisessa ns. Sisä-Suomen reunamuodostumaan sekä koko alueella jokseenkin etelästä pohjoiseen kulkeviin harjujaksoihin. Seutu on erittäin metsäistä. Metsät ovat yleensä melko karuja. Maanviljelyä on tukenut karjanhoito ja metsätalous. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö 1, maisemanhoito, s 25-26).

Valtakunnallista maisemamaakuntajakoa on tarkennettu Hämeessä vuonna 2003 laaditussa Hämeen maakunnallisen maisemaselvityksen tyyppijaossa. Siinä Kanta-Häme on jaettu kahdeksaan maisematyyppiin. Evon metsäylänkö on oma maakunnallisessa maisematyyppijaossa oma maisematyyppinsä. Alue on yksi Hämeen suurista luonnonmaiseman leimaamista seuduista. Alue harvaan asuttu. Moreeni, sora- ja hiekkapohjainen alue on maakunnan ylävintä seutua. Vesistöt ovat pienipiirteisiä.

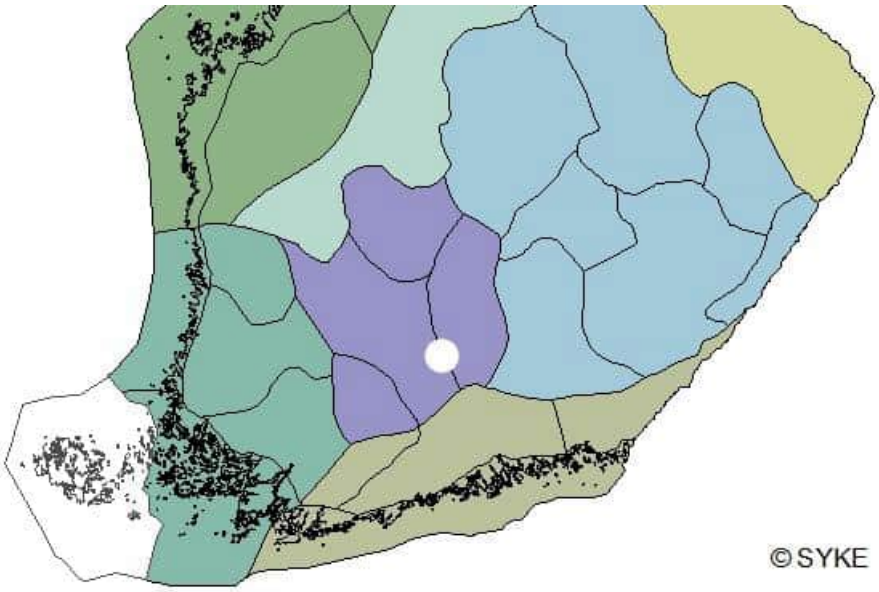

Kuva 17 Maisemamaakuntajako Etelä-Suomessa. Violetilla on osoitettu Hämeen viljely- ja järvimaa. Selvitysalueen likimääräinen sijainti on osoitettu valkoisella pisteellä. Kuvalähde: SYKE.

Kaava-alue sijoittuu Kokemäenjoen ja Kymijoen vesistöjen väliselle päävedenjakajalle. Alueen vesistöt ovat pienipiirteisiä. Alueen lukuisat pienet järvet ja lammet kuuluvat pääasiassa Hauhon reitin vesistön latvoihin. Haarajärvi, Sorsajärvi, Savijärvi ja Rahtijärvi laskevat Pitkäniemenjärven kautta Rautjärviin. Rautjärviin laskee myös lännempää tuleva Luutajoen reitti, johon kuuluvat mm. Hokajärvi ja Iso Ruuhijärvi. Rautjärvistä alkaa Evojoki, joka laskee Kuohijärveen. Niemisjärvet virtaavat Niemisojan kautta Evojokeen. Kaava-alueen luoteiskulman järvet, mm. Musta-Kotinen ja Kalliojärvi, laskevat Iso Ruokojärven ja Lippahaisenjäeven kautta Lippajärvenojaan ja edelleen Ritalinojan kautta Kuohijärveen. Kaava-alueen itärajan vedet Tervajärvestä alavirtaan kuuluvat Vanajaveden reittiin. Useimmilla Evon järvistä tai lammista on selvä laskuoja, mutta Valkea Mustajärven ja Hautjärven laskupurot imeytyvät maahan. Tärkeimmät joet ja purot alueella ovat Luutajoki, Keltaoja, Majajoki, Saukonoja, Niemisoja ja Ränskälänoja.

Selvitysalueen alavimmat osat sijoittuvat Rautjärvien ja Saarisjärven tuntumaan Evo-keskuksen ympäristöön ja eteläpuolelle. Alisen Rautjärven korkeusasema on 125,5 ja Saarisjärven 125 m mpy. Niiden ympäristössä maasto on suhteellisen loivapiirteistä. Selvitysalueen korkeimmat kohdat puolestaan ovat n. 185 m mpy ja ne sijoittuvat sekä alueen länsi- että itäosiin. Lännessä maastonmuodot ovat loivempia kuin idässä. Kaava-alueen keskivaiheilla Syrjänalusenharju kohoaa lähes 170 metriin lähiympäristön korkeusaseman ollessa noin 140 m mpy. Alueen korkeimmat kohdat ovat veden koskemattomia, eli ne ovat olleet Baltian jääjärven saaria jääkauden jälkeen. Baltian jääjärven ylin rantaviiva on ollut Evolla n. 161 metrin korkeudella (J. Taivainen, 2008, s. 6).

Evolla maaperä on pääosin hiekka- ja soramoreenia. Kallioiset alueet sijoittuvat selvitysalueen itä- ja pohjoisosiin. Alueen keskelle sijoittuivat sora- ja hiekkamaat. Pienehköjä rahka- ja saraturvealueita on ripotellen läpi koko kaava-alueen. Rautjärven ympäristön hiekkakankaat on tasoittanut Yoldiameren varhaisvaihe, jolloin vedenpinta oli noin 130 metrin korkeudella.

Kuva 18 Syrjänalusenharjua pitkin kulkee polku. Harjun rinteiden ollessa metsäisiä harjulta ei avaudu pitkiä näkymiä ympäristöön.

Kuva 19 Syrjänalusenharjulla metsää on paikoitellen uudistettu kulottamalla. Kuloaukealtakaan ei avaudu esteettömästi pitkiä näkymiä ympäristöön. Kuvan oikeassa reunassa puuston takaa siintää Hautjärvi.

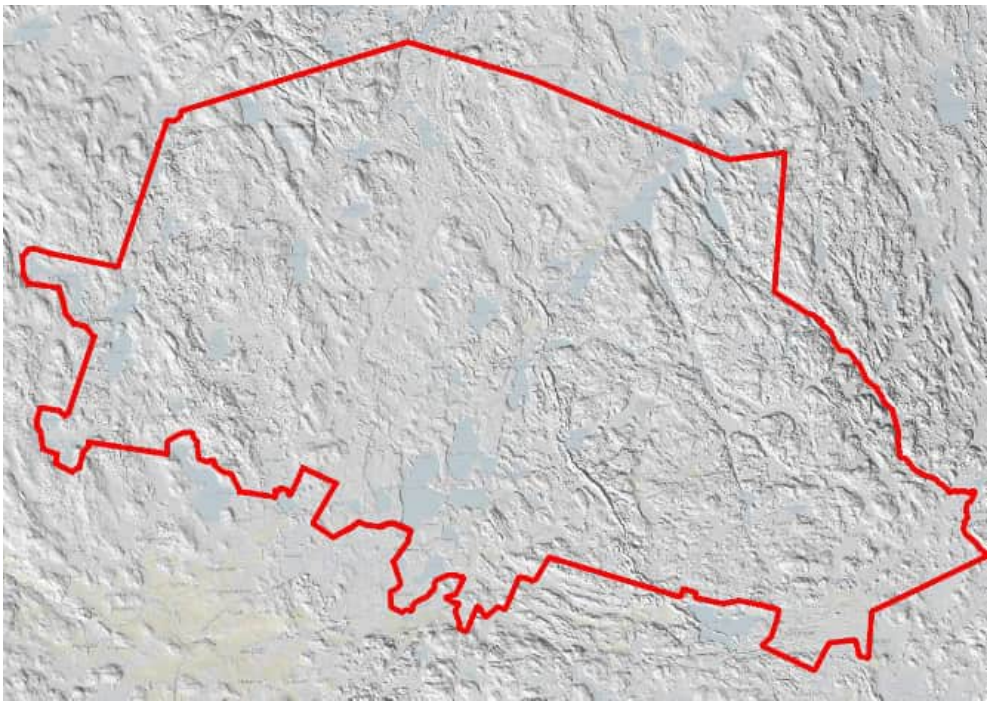

Kuva 20 Rinnevarjoste selvitysalueelta tuo esiin maastonmuodot. Harjujakso alueen keskivaiheilla erottuu selvästi. Karttalähde: Maanmittauslaitos, korkeusmalli 10 m.

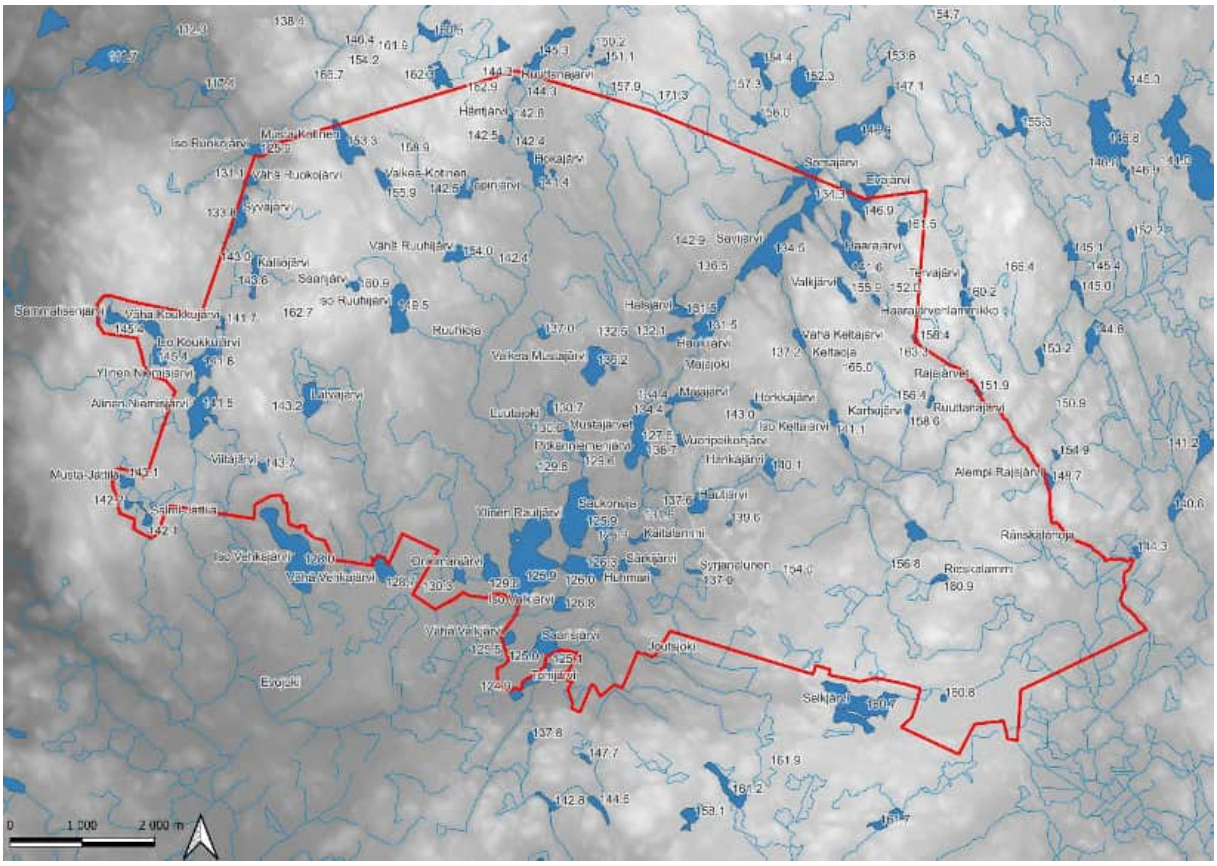

Kuva 21 Kaava-alueen vesistöt ja maaston korkeussuhteet. Vesistöt on esitetty sinisellä. Vaalealla on esitetty maaston korkeimmat alueet ja tumman harmaalla alavimmat alueet. Lähde Maanmittauslaitos, korkeusmalli 10 m.

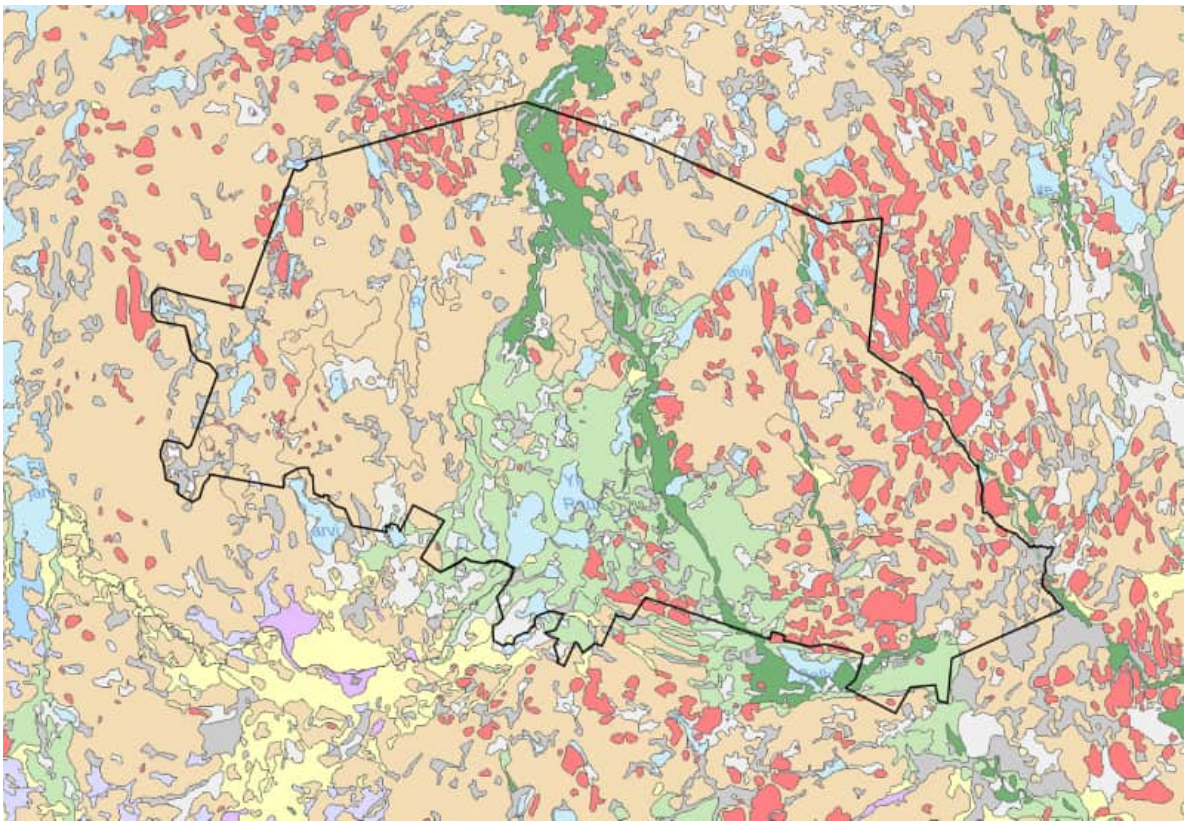

Kuva 22 Maaperä selvitysalueella. Myös maaperäkartalla alueen keskellä oleva harjujakso erottuu selvästi. Lähde: Paikkatietoikkuna.

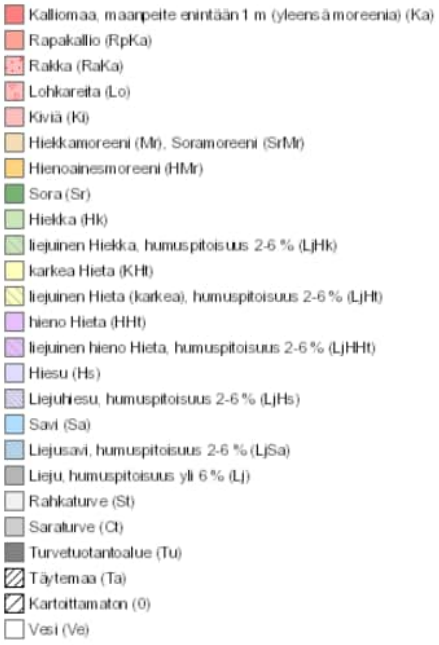

Kuva 23 Maa- ja kallioperäkartan selitteet. Lähde: Paikkatietoikkuna.

3.2 Metsätalouden ja -teollisuuden vaiheet alueella sekä opetusmetsän ja retkeilyalueen perustaminen

Evo sijaitsee ympäristöään korkeammalla vedenjakaja-alueella ja maaperä on vähäravinteista (https://www.luontoon.fi/fi/kohteet/evon-retkeilyalue/luonto). Tämä näkyy myös alueen kasvupaikkatyypeissä. Luken kasvupaikka-aineiston 2021 perusteella selvitysalueella painottuvat tuore kangas ja lehtomainen kangas, joiden seassa on pienialaisia lehtomaisia alueita sekä kuivahkoa ja kuivaa kangasta.

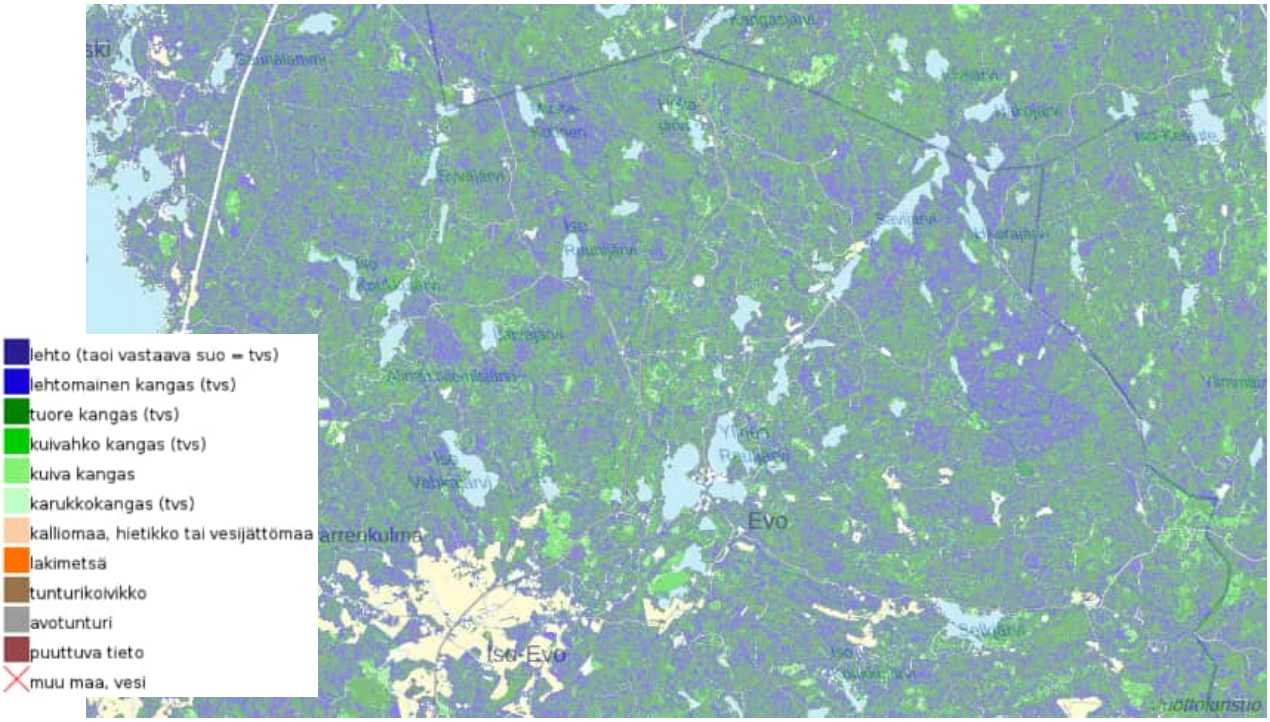

Kuva 24 Kartta kasvupaikkatyypeistä selvitysalueella ja sen ympäristössä. Lähde: Luonnonvarakeskus, Monilähteisen valtakunnan metsien inventoinnin (MVMI) kartta-aineisto 2021.

Evon alueella on ollut asutusta jo 1300-luvulla, mutta asutus keskittyi tuolloin Iso-Evon ja Vähä-Evon kyliin sekä Evojokivarteen kylien välille selvitysalueen lounaispuolelle. Selvitysalueen metsissä näkyy edelleen merkkejä perinteisestä talonpoikaisesta metsätaloudesta, kuten kaskeamisesta, tervanpoltosta ja tarvepuunhankinnasta. (Kanta-Häme – VAMA 2021, s. 35). Evon kulttuuriperintö inventoinnissa 2008 (J. Taivainen, s. 9) alueelta kartoitettiin kaskikulttuuriin kuuluvia kaskiröykkiötä ja nauriskuoppia noin 600. Ne sijaitsevat melko tasaisesti eri puolilla tutkimusaluetta, mutta painottuvat 1800-luvulla perustettujen torppien läheisyyteen. Torpat puolestaan on perustettu mm. talojen vanhojen ulkoniittyjen ja kaskimaiden yhteyteen. Tervamiilut keskittyvät selvitysalueella Rautjärvien ympäristön hiekkaisille mäntykankaille. Selvitysalueelta löytyy myös

talonpoikaiseen hiilenpolttoon liittyviä lamahiilimiiluja, jotka nekin painottuvat Rautjärvien ympäristöön. (J. Taivainen, 2008, s. 9-10).

Isojaon myötä alueen jakamattomat metsämaat siirrettiin kruununmaiksi vuonna 1777 ja alueelle perustettiin asutustiloiksi kruununmetsätorppia (Kanta-Häme - VAMA 2021, s. 35). Jakamattomat kruununmaat miellettiin edelleen yhteiseksi maaksi, ja niiden käyttö jatkui lähes ennallaan. Metsää kaadettiin tervanpolttoon ja puutavaraksi ja sekä kaskettiin. Vuonna 1856 perustettiin Evon kruununpuisto metsäalueiden säilyttämiseksi ja kaksi vuotta myöhemmin perustettiin Evon metsäopisto. 1800-luvun puolivälissä Euroopassa vallitsi näkemys, että valtioiden menestys on sidoksissa niiden kykyyn hoitaa ja hyödyntää luonnonvarojaan. Samanaikaiset pyrkimykset edistää Suomen teollistumista kiinnittivät huomion metsävarantoihin, niiden hoitoon ja hallintaan sekä niihin liittyvän koulutuksen edistämiseen. Näin Suomen ensimmäinen metsäopisto perustettiin Evolle vuonna 1858. Metsäopiston rinnalle perustettiin vuonna 1876 metsänvartijakoulu. (Saatsi Arkkitehtdit Oy, 2022, s. 15-16).

Metsäopistossa edelleen opetettavan kulotuksen lisäksi opistossa on opetettu muun muassa miilunpolttoa. Vanhojen hiilimiilujen pohjia voi nähdä edelleen Luutajoen varrella metsäopiston läheisyydessä. (Kanta-Häme- VAMA 2021, s. 35). Evon kulttuuriperintö inventoinnissa 2008 selvitysalueelta löydettiin toistakymmentä pystyhiilimiilua, jotka ajoittuvat 1800-luvun lopulta 1940-luvulle. Ne, samoin kuin ehkä osa lamamiiluista, liittyy metsäopistolla annettuun opetukseen. (J. Taivainen, 2008, s. 10).

Kuva 25 Evon metsäkoulun opiskelijat pystyttämässä hiilimiiluja Luutajoella. 1923-1925. Lusto - Suomen Metsämuseo, Kalle Kuuselan kokoelma, V02001:43. Kuvaaja: Kale Kuusela.

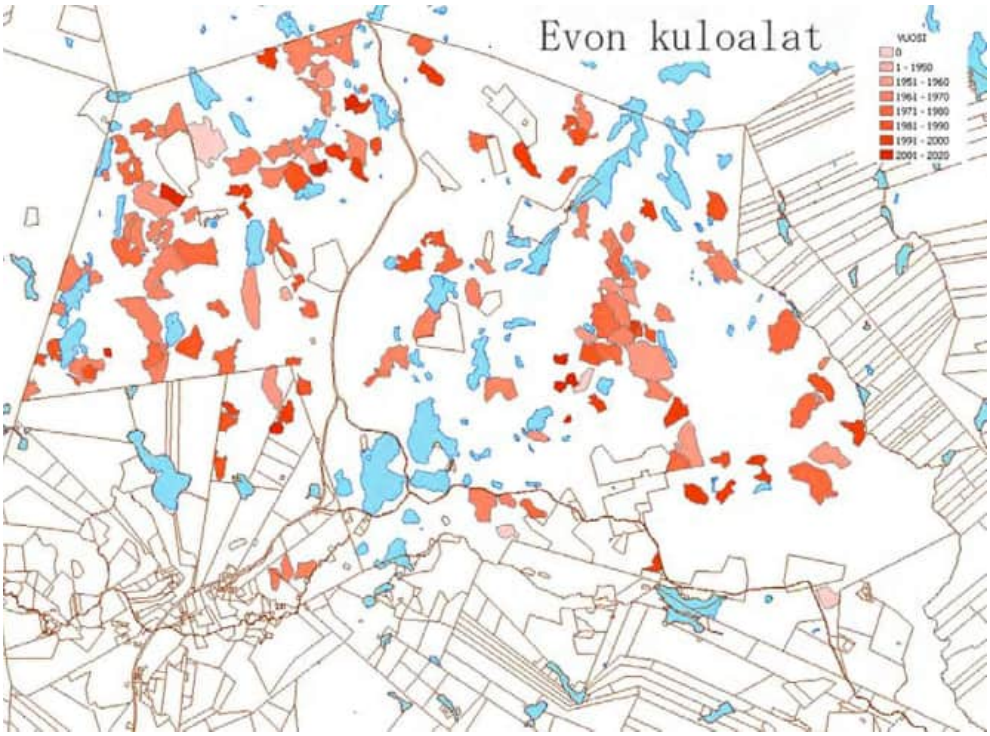

Kuva 26 Evon kuloalat. Vanhimmat kuloalueet on merkitty vaaleanpunaisella, 2000-luvun kuloalat kirkkaan punaisella. Kuvalähde: T. Hokka ym., 2012, s. 124.

Kuva 27 Kulotettua rinnettä Syrjänalusen itäpuolisella rinteellä.

Selvitysalueella on ollut tervatehdas 1800-luvun lopulla Savijärvestä Rahtijärveen laskevan puron niskalla. Tehtaan toiminta alkoi vuonna 1864, mutta toiminnan päättymisestä ei ole tietoa. Savijärven tehdas kuuluu ensimmäisiin Suomessa rakennettuihin moderneihin tervatehtaisiin. Tehtaasta on jäljellä mm. lohkotuista kivistä kylmämuurattu retorttiuuni (J. Taivainen, 2008, s. 72).

Metsäoppilaitoksen yhteydessä on toiminut Alisen Rautjärven rannalla pieni saha. Saha on saattanut olla toiminnassa jo 1880-luvulta alkaen (Evon metsäopiston inventointikortit, Teija Ahola, 2001). Saha ja sen lautavarasto näkyvät vuoden 1949 ilmakuvassa nykyisillä paikoillaan. Saha on edelleen opetuskäytössä.

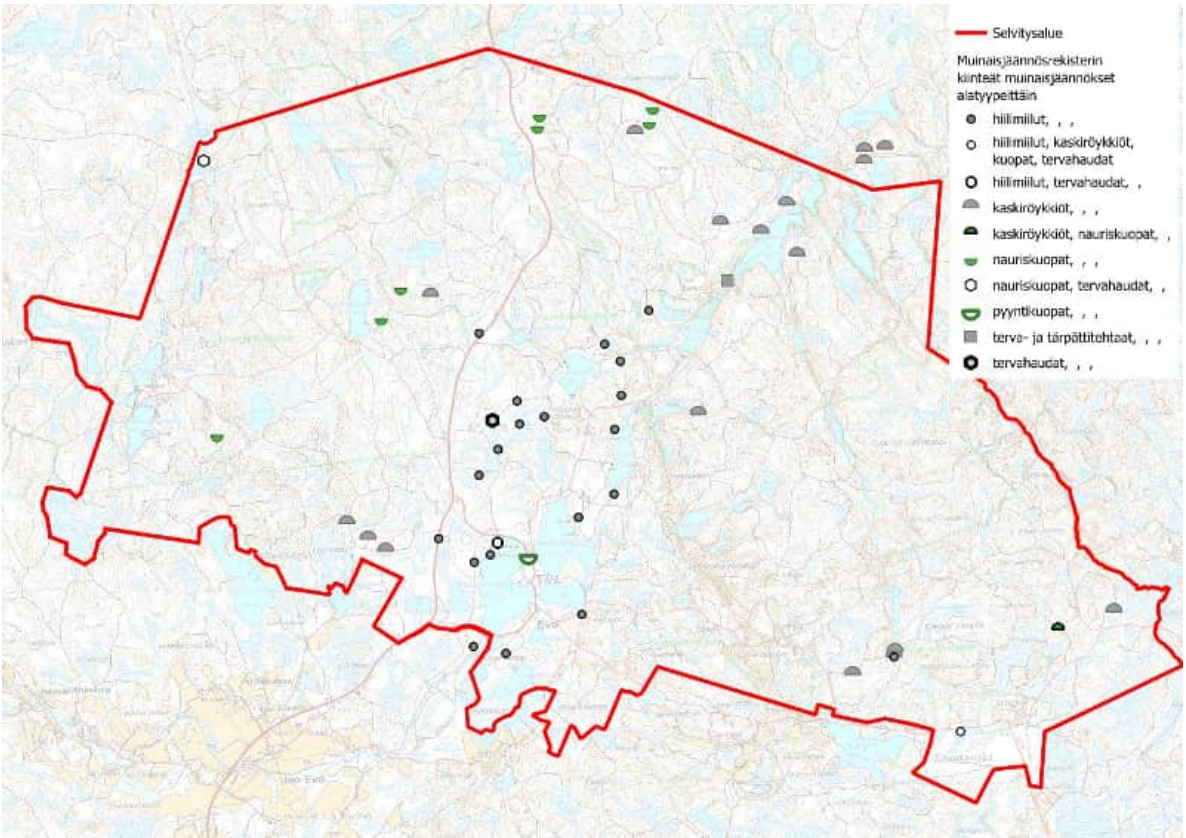

Kuva 28 Kartta kiinteistä muinaisjäännöksistä selvitysalueella. Ajoittamatonta pyyntikuoppaa lukuun ottamatta tunnetut muinaisjäännökset on ajoitettu historialliselle ajalle. Muinaisjäännökset painottuvat metsien käytöstä kertoviin tervahautoihin ja hiilimiiluihin sekä kaskiviljelyyn liittyviin kaskiröykkiöihin ja nauriskuoppiin. Lähde: Museovirasto, muinaisjäännösrekisteri.

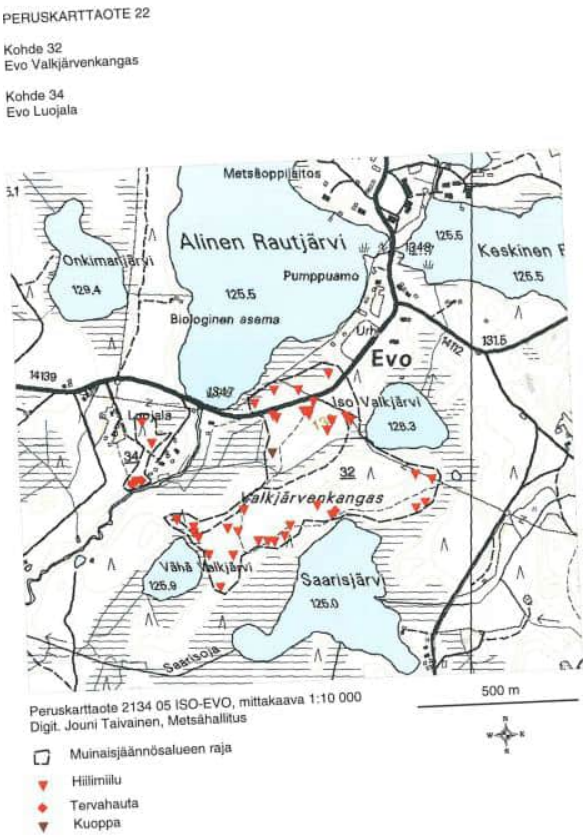

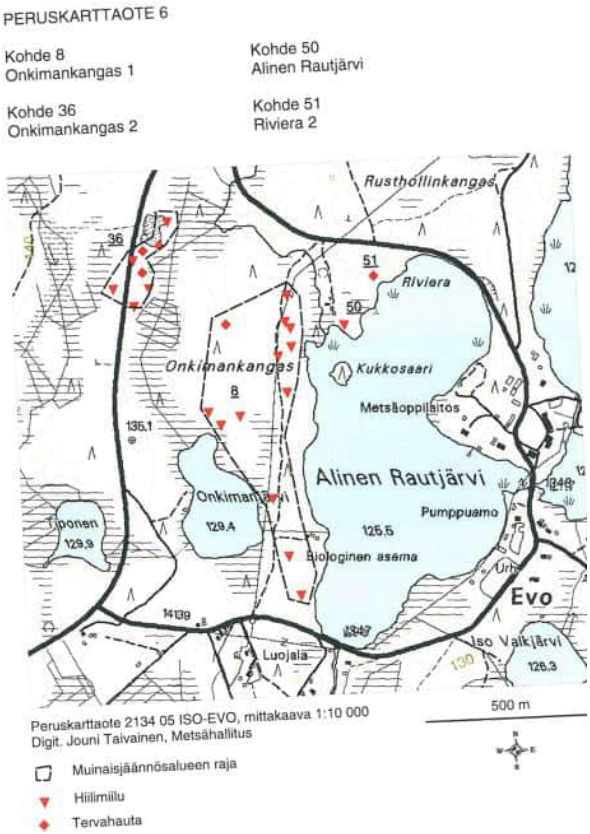

Kuva 29 ja Kuva 30 Karttaotteita Evon kulttuuriperintö inventoinnista 2008 (J. Taivainen). Alisen Rautjärven ympäristön muinaisjäännöskohteisiin kuuluu useita hiilimiiluja ja tervahautoja, jotka levittäytyvät melko laajalle alueelle.

Saha- ja paperiteollisuuden kehitys 1800-luvun jälkipuoliskolla heijastui myös metsätalouteen; tukkipuut kaadettiin yhä kauempaa tehtaista ja hakkuualat kasvoivat. Samaan aikaan kaupungeissa tarvittiin puuta myös lämmitykseen. Puuta kaadettiin yhä kauempaa olemassa olleesta asutuksesta, joten hakkuutyömaiden yhteyteen oli tarpeen perustaa metsätyökämppiä. Ennen autoistumista ja tieverkon kehitystä tukit uitettiin vesireittejä pitkin sahoille ja paperitehtaille. Selvitysalueelta Alisesta Rautjärvestä laskevaa Evojokea pitkin on uitettu latvavesiltä kaadettuja tukkeja 1890-luvulta 1960-luvulle (VAMA 2021 Kanta-Häme, s. 35). Myös selvitysalueen jokia pitkin on uitettu tukkeja. Ylisen ja Keskisen Rautjärven välille avattiin Evon kanava 1900-luvun alussa helpottamaan uittoja ja esimerkiksi Keltajoki on kunnostettu uittoa varten 1940-luvulla (Evon kulttuuriperintö inventointi 2008, s. 110, 131). 1940- ja 1950-lukujen vaihteen ilmakuvissa puupinoja ja tukkikenttiä erottuu Savijärven ja sen laskujoen rannoilla, Rahtijärven ja siitä laskevan Majajoen rannoilla sekä Ylisen Rautjärven laskujoen rannoilla. Evon vesistön uitot loppuivat 1960-luvun lopulla (https://www.luontoon.fi/fi/artikkelit/evonhistoria).

Uittoon liittyvät uittorännit, jokiuomien oikaisut ja kanavat kartoitettiin Evon kulttuuriperintö inventoinnissa 2008 (J. Taivainen, 2008). Uittorännien jäännöksiä on Savijärvestä Rahtijärveen laskevan puron rannalla (s. 72), Keltaojassa (s. 109), Luutajoessa (s. 115) ja Ruuhiojassa (s. 124). Luutajokea puolestaan on oiottu ja pengerretty uittoihin liittyen (s. 88, 89, 114). Evon kulttuuriperintö inventoinnin 2008 (J. Taivainen, 2008) yhteydessä päädyttiin tulkintaan, että alle sata vuotta vanhat puiset uittoruuhien jäännökset eivät ole kiinteitä muinaisjäännöksiä, eivätkä myöskään uittoa varten kaivetut uomat tai kanavat, jos ne yhä ovat käyttökelpoisia/ käytössä, eli jos niissä virtaa vesi. Inventoinnissa todetaan myös, että uittoon liittyvät kohteet ovat hiljalleen katoamassa, sillä uittoruuhet ja pengerrykset ovat puisia. (J. Taivainen, 2008, s. 9-10).

Kuva 31 Evon metsäkoulun oppilaat uittoharjoittelussa. "Tukkien uittoa Saarelan kanavassa." (alkuperäinen teksti albumissa). 1936 arvio. Lusto - Suomen Metsämuseo, Johanna Keräsen kokoelma, V15004:27, kuvaaja ei tiedossa.

Vesireittien lisäksi Evolla on kuljetettu tukkeja Rillitienä tunnettua rautatietä pitkin. Rillitie haaroineen sijaitsi selvitysalueen itäosassa noudatellen nykyisten Rillitien ja Kurhilantien linjauksia. Rautatien toinen haara kulki Selkjärven eteläpuolella. Rautatie jatkui Evolta kaakkoon Juottolansuon läpi Viitailaan ja edelleen Vesijärven rantaan, josta tukit voitiin uittaa Lahteen. Rata rakennettiin vuonna 1908 ja sen käyttö loppui vuonna 1914. Tilapäiseen käyttöön tarkoitettu rata oli kevytrakenteinen. Raideleveys oli 60 cm. Radalle ei

tehty maa-aineksista perustusta, vaan ratapölkkyjen perustuksena oli kiskojen suuntaiset haapatukit. Ensimmäisenä vuonna hevoset vetivät vaunuja, sitten käyttöön hankittiin kaksi pientä höyryveturia. Rata ja hakkuut työllistivät n. 400 ihmistä ja työntekijöiden majoituspaikaksi rakennettiin Murjumäki -niminen kämppä Rajajärvien tuntumaan. Radan rakennutti liikemies Kaarlo Tilander, jolla oli hakkuusopimus 900 hehtaarin alueelle Evon kruununmetsissä. Suurin osa puusta päätyi polttopuuksi kaupunkeihin. Kun metsät oli kaadettu, rata purettiin ja metalliset kiskot myytiin veturien kanssa Venäjälle. Radasta ei ole juurikaan jäänyt merkkejä maastoon, paikoitellen linjaus on kuitenkin edelleen hahmotettavissa. (J. Karvonen, 2021/2022). 1900-luvun alun karttoihin Rillitietä ei ole merkitty, mutta vuoden 1943 kartassa Juottolansuolle merkitty polku on nimetty Rillitieksi. Kartassa näkyy myös nykyisten Kurhilantien ja Rillitien linjaukset.

Kuva 32 Räskälänojaa on perattu Alemman Rajajärven alapuolella. Ojan rannalla erottuu perkauksessa syntyneet kivivallit. Rillitie on kulkenut Ränskänojan varressa.

Selvitysalueella on ollut useita metsätyökämppiä. Osa niistä on autioitunut ja rakennuskanta hävinnyt, osassa kohteita säilynyt rakennuskanta on muutettu matkailukäyttöön. Metsätyökämppien rakennuskantaa on säilynyt Rahtijärven, Rieskan ja Ruuhijärven kämpillä. Perustukset on säilynyt Ruuhijärven torpan lähellä sijainneesta metsätyökämpästä ja Keltaojan varrella olleesta miilukämpästä. Ruuhijärven torpan lähellä sijainnut kämppä on siirretty 1940-luvun lopulla Hokajärven torpan läheisyyteen. Rajajärvien läheisyydessä olleista kahdesta kämpästä ei ole löytynyt edes perustuksia. Evon kulttuuriperintö inventoinnissa 2008 alueen kämpät on ajoitettu 1900-luvulla

rakennetuiksi. (J. Taivainen, 2008, s. 92, 101, 110, 117). Kämppiä ei ole merkitty vuoden 1920 eikä 1940-luvun karttoihin, mutta 1960-luvun peruskarttoihin silloiset kämpät on merkitty. 1940-luvun lopulta ja 1950-luvun alusta olevissa ilmakuvissa osa kämpistä näkyy, osa ei. Rajajärvien väliin on merkitty kämppä vuoden 1965 karttaan, mutta paikalla ei erotu vuosien 1961 eikä 1979 ilmakuvista rakennuksia.

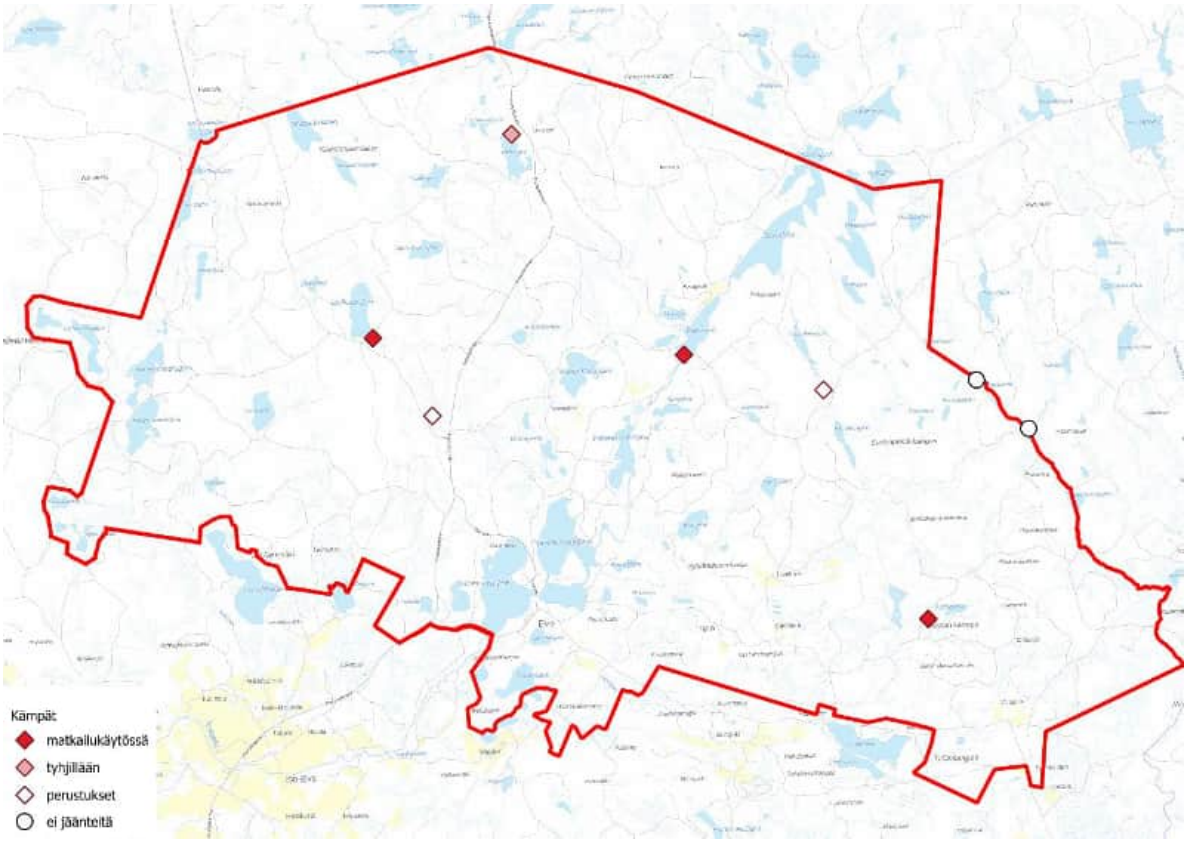

Kuva 33 Kartta selvitysalueella sijainneista metsätyö- ja miilukämpistä.

Metsähallinnon uudistusten myötä Suomen itsenäistyttyä Evon hallinnointia varten perustettiin vuonna 1922 Evon hoitoalue. Hoitoaluetta käytettiin sekä metsäopetukseen että metsätalouteen. Vuonna 1973 Evon hoitoalue lakkautettiin. Metsähallituksen hallintaan jääneille maille perustettiin Hämeenlinnan hoitoalue, Ammattikasvatushallituksen hallintaan siirretyille maille perustettiin Evon opetusmetsä. Hämeenlinnan hoitoalue lakkautettiin vuonna 1992. (T. Hokka ym., 2012, s. 97-98).

Metsäopiston historian aikana Evolla on testattu ulkomaisten puulajien viljelyä. Etenkin lehtikuusen kasvatusta on tutkittu alueella, mutta myös muita ulkomaisia puulajeja on testattu. Metsäopiston yhteydessä on toiminut myös taimitarhoja, joilla on kasvatettu puuntaimia opiston käyttöön sekä ulkopuolisille myytäväksi. Taimitarhat ovat hävinneet Evon maisemasta. Osalta ulkomaisia puulajeja kasvaneista viljelmistä on poistettu

ulkomaiset lajikkeet, mutta Evolla näkyy edelleen ulkomaisia puulajeja kotimaisen puuston seassa. Kaikkiaan Evon valtionmaalta on 2000-luvun alussa kartoitettu noin 150 ulkomaisten puulajien kohdetta. Yleensä ne ovat pienialaisia metsiköitä tai puuryhmiä. (T. Hokka ym., 2012, s. 131-133).

Metsätalous Evolla on vuosisatoja ollut varsin voimakasta ja vaikuttanut alueen metsiin. Suomessa puiden kasvaminen tukkikokoon kestää n. 50-100 vuotta. Evon alueen ilmakuvissa erottuu hyvin kulloisetkin hakkuuaukeat ja eri-ikäiset metsäkuviot. 1940- ja 1950-luvun taitteen ilmakuvissa metsä vaikuttaa selvitysalueella vielä melko yhtenäiseltä, kun taas vuoden 1995 ilmakuvassa näkyy eri-ikäisten metsien, taimikoiden ja hakkuiden mosaiikki.

Kuva 34 (vasemmalla) Evon metsissä kasvaa mm. lehtikuusia muun puuston seassa. Kuvan lehtikuusi on Savijärventien varrelta.

Kuva 35 (oikealla) Vuonna 2025 hakattua metsää Syrjän tietämillä.

Evon valtion retkeilyalue on perustettu valtioneuvoston päätöksellä vuonna 1994. Retkeilyalueen perustamisen jälkeen sen käyttöä ja hoitoa on ohjattu hoito- ja käyttösuunnitelmalla. Valtioneuvosto antoi vuonna 1998 päätöksen Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkostoon kuuluvista alueista. Evon alue on yksi Natura 2000 -alueista ja sen kohdetunnus on FI0325001. Natura-alueen suojelukeinoja ovat ulkoilulaki, metsälaki ja luonnonsuojelulaki. Retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma, Evon alue-ekologinen suunnitelma ja tekeillä oleva Länsi-Suomen luonnonvarasuunnitelma (Metsähallitus) ovat suojelun toteuttamiskeinoja valtion alueilla. (ympäristö.fi). Suojelun myötä metsätaloutta on vähennetty alueella ja vuoden 2022 ilmakuvasta alueen metsät hahmottuvat jo yhtenäisimpinä kuin 1990-luvun ilmakuvissa.

Metsäluonto vaihtelee selvitysalueella aarnialueista istutettuihin talousmetsiin, kulottamalla uudistettuihin metsiin sekä puistomaisiin metsiin. Aarnialueella tarkoitetaan metsähallituksen tai Metsäntutkimuslaitoksen päätöksellä valtion maalle perustettua rauhoitusaluetta, joka on näyte alkuperäisestä metsäluonnosta. Aarnialueet säästetään yleensä kaikelta taloustoiminnalta. Sukkession myötä aarnialueista kehittyy tyypillisesti vanhoja kuusimetsiä. Evon aarnialueilla Sudenpesänkankaalla ja Kotisten aarnialueella metsää ei ole hakattu 150 vuoteen (Wikipedia, Sudenpesäkangas).

Metsien rakenteen lisäksi selvitysalueella harjoitettu metsätalous näkyy myös alueen tieverkossa. Rilliten linjausta noudatellen rakennettiin 1950-luvun puolivälissä metsäautotie selvitysalueen itäosaan (Evon kulttuuriperintö inventointi 2008, s. 123). Vuoden 1961 Maire -myrsky puolestaan kaatoi Evolta runsaan kolmen vuoden hakkuumäärät puuta, ja puiden korjaamista varten alueelle rakennettiin runsaasti uusia metsäautoteitä (https://www.luontoon.fi/fi/artikkelit/evonhistoria).

Metsätalouden tarpeisiin selvitysalueelle rakennettiin myös puolen kilometrin mittainen kiitorata Ylisen Rautjärven ja Pitkäniemenjärven väliselle Pitkäniemenkankaalle. Kiitorata näkyy vuoden 1979 ilmakuvassa, mutta ei vielä vuoden 1961 ilmakuvassa. Vuoden 1981 peruskarttaan se on merkitty tekeillä olevan metsätien merkinnällä, kuten lähistöllä olevat vuoden 1979 ilmakuvassa näkyvät metsäautotiet. Kiitorataa on käytetty viimeksi metsälannoituslentokoneiden kiitoratana 1970-luvulla (J. Haavisto, 2014, s. 1, 3).

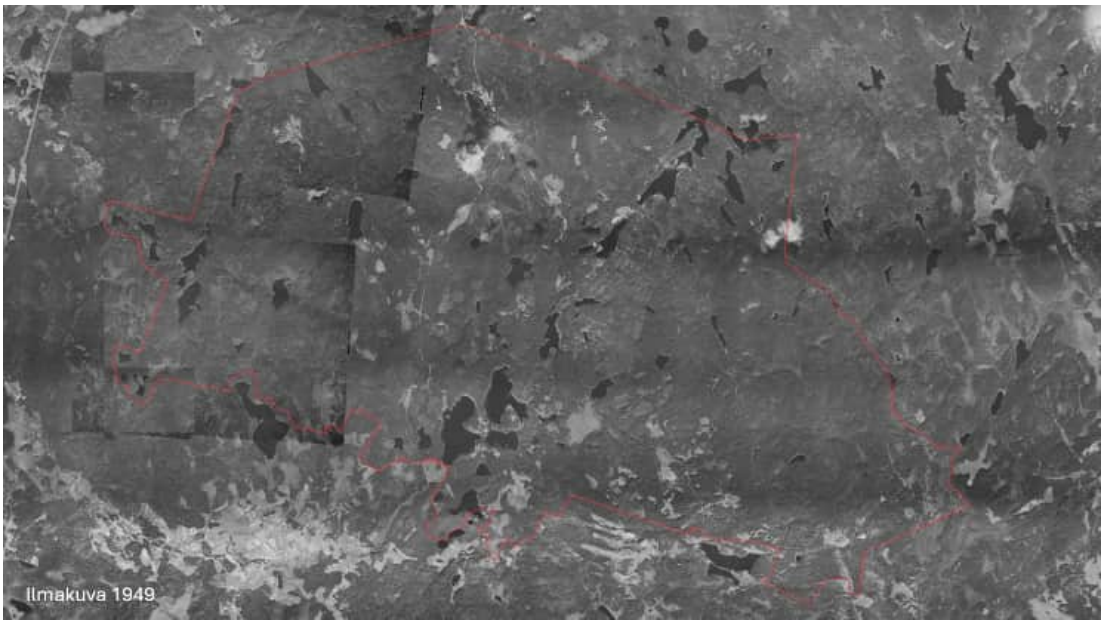

Kuva 36 Selvitysalue vuoden 1949 ilmakuvissa. Selvitysalue hahmottuu vuoden 1949 ilmakuvissa pääosin metsäisenä. Laajoja avohakkuita ei erotu kuvista, mutta metsää on selvästi käsitelty laajalla alueella esimerkiksi Rahtijärven etelä- ja kaakkoispuolella. Laajin tuore avohakkuu näkyy Rautjärävien ja Hautjärven välissä kuvan keskivaiheilla vaaleana laikkuna. Kuvalähde: MML, https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/

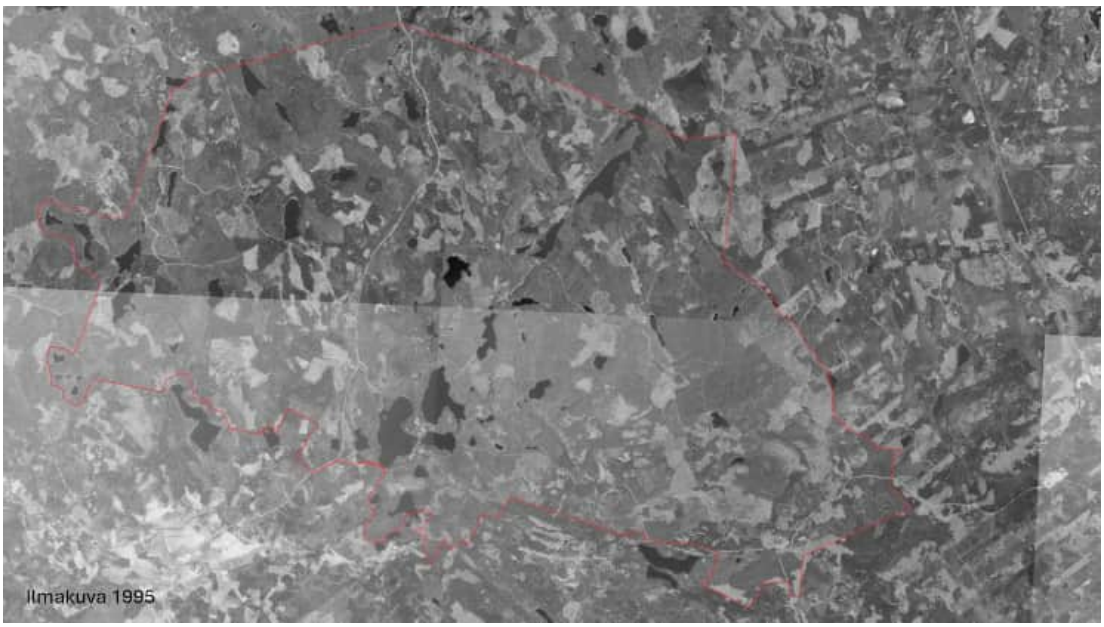

Kuva 37 Selvitysalue vuoden 1995 ilmakuvissa. Ilmakuvista erottuu eri-ikäiset talousmetsälaikut. Tuoreet avohakkuut näkyvät ilmakuvissa vaaleina laikkuina. Kotisten aarnialue ja Sudenpesänkangas erottuvat laajempina yhtenäisinä metsäalueina kuvasta. Kuvalähde: MML, https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/

Kuva 38 Selvitysalue vuoden 2022 ilmakuvissa. Evon retkeilyalueen perustamisen jälkeen alueen hoidossa on painottunut luontoarvot, mikä näkyy ilmakuvista etenkin avohakkuiden vähentymisenä. Eri-ikäiset metsälaikut erottuvat edelleen, mutta eivät enää niin selvästi kuin 1990-luvulla. Vaaleat laikut selvitysalueella ovat tuoreita avohakkuita sekä peltoja. Kuvalähde: MML, https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/

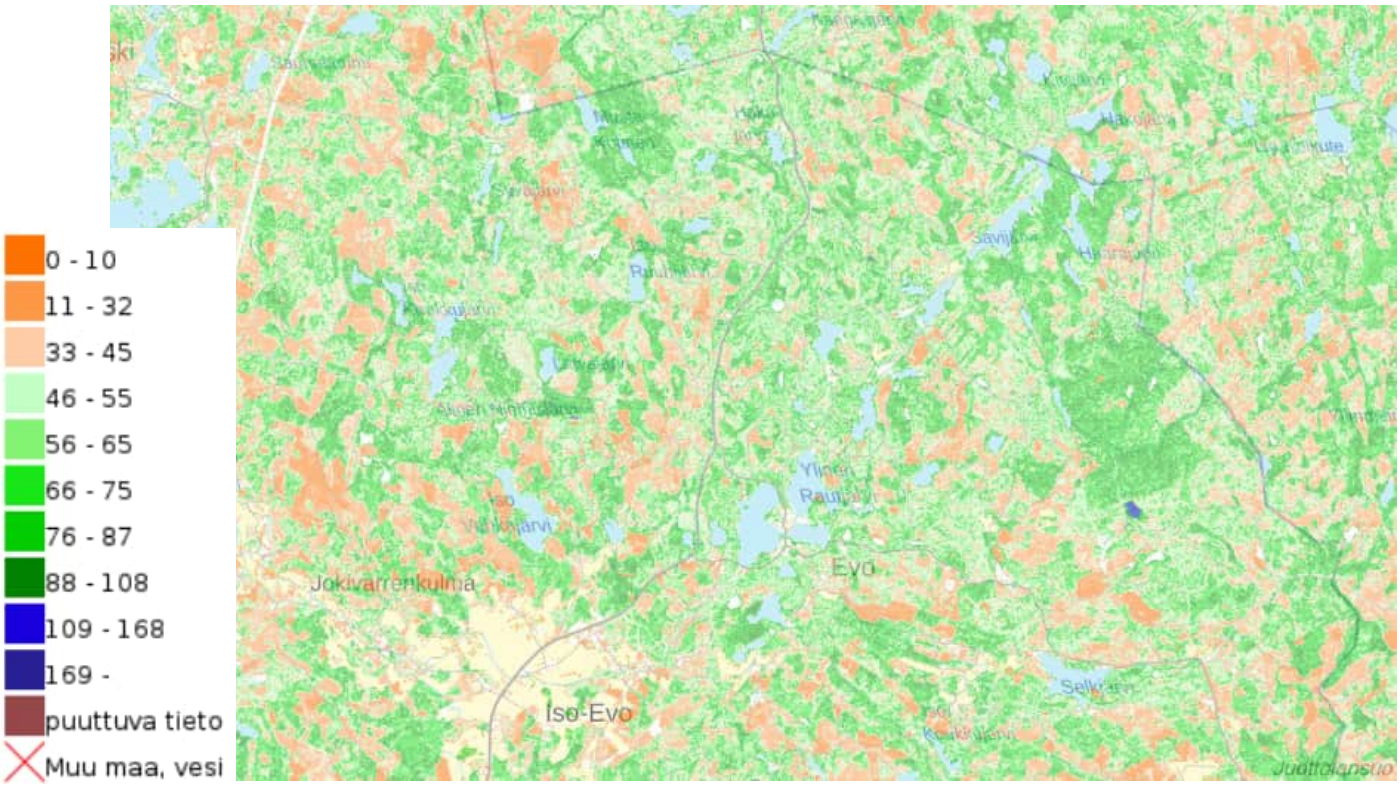

Kuva 39 Kartta puuston iästä vuonna 2021 selvitysalueella ja sen ympäristössä. Luonnonvarakeskuksen tuottaman aineiston perusteella Kotisten aarnialueella ja Sudenpesänkankaalla puusto ikä vaihtelee 76-108 vuoden välillä ja vain yksittäisissä ruuduissa siellä täällä on tätä vanhempaa puustoa. Kartasta hahmottuu hyvin, että selvitysalueen metsät koostuvat eri-ikäisistä metsälaikuista. Sudenpesänkankaan eteläpuolella sinisenä näkyvä laikku vanhaa metsää on virhe aineistossa; ilmakuvien perusteella alue on hakattu vuosien 1979 ja 1995 välillä. Lähde: Luonnonvarakeskus, Monilähteisen valtakunnan metsien inventoinnin (MVMI) kartta-aineisto 2021.

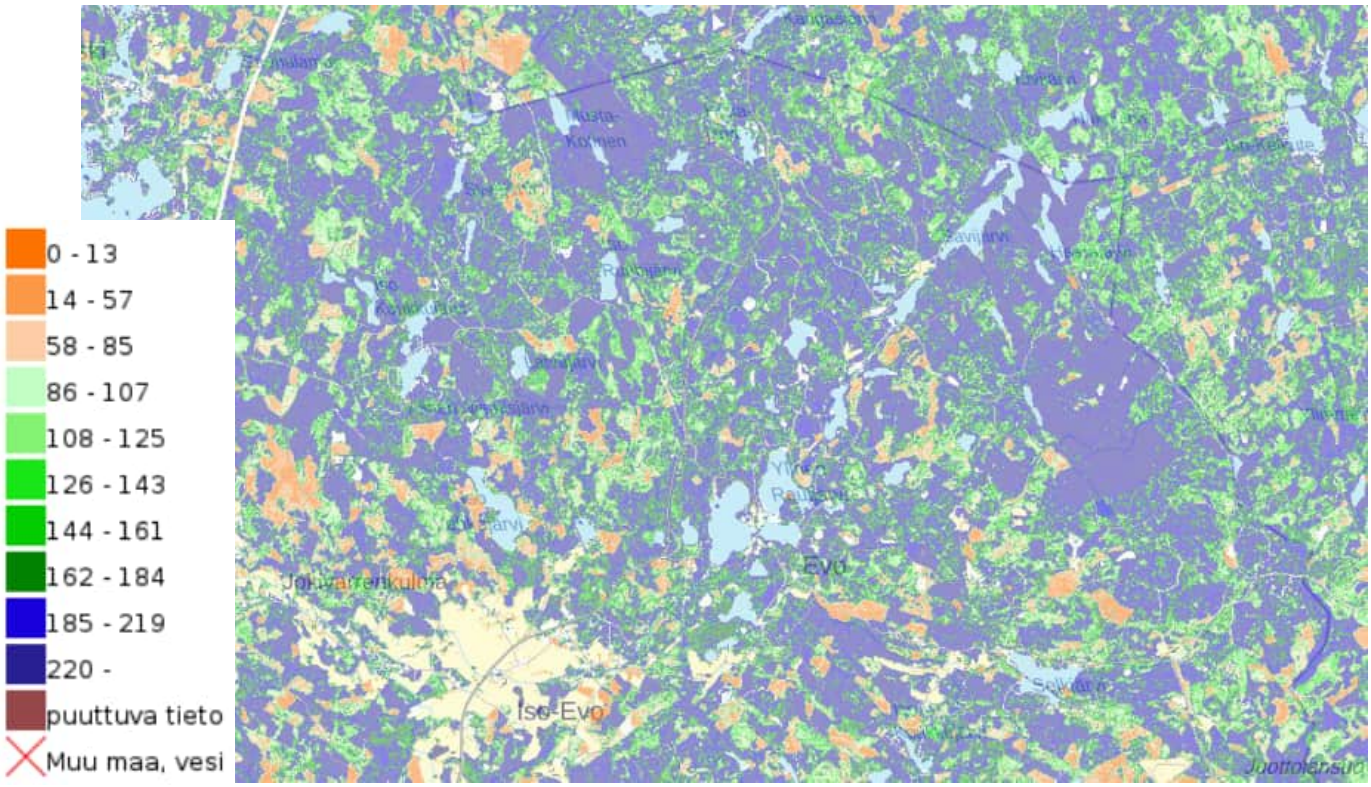

Kuva 40 Kartta puuston keskipituudesta vuonna 2021 selvitysalueella ja sen ympäristössä (selitteen yksiköt ovat desimetrejä). Puuston pituus korreloi pitkälti puuston iän kanssa, ja Kotisten aarnialueella ja Sudenpesänkankaalla puuston keskipituus on yli 18,5 metriä. Selvitysalueen metsien laikuttainen rakenne hahmottuu hyvin myös puuston keskipituutta kuvaavasta kartasta. Lähde: Luonnonvarakeskus, Monilähteisen valtakunnan metsien inventoinnin (MVMI) kartta-aineisto 2021.

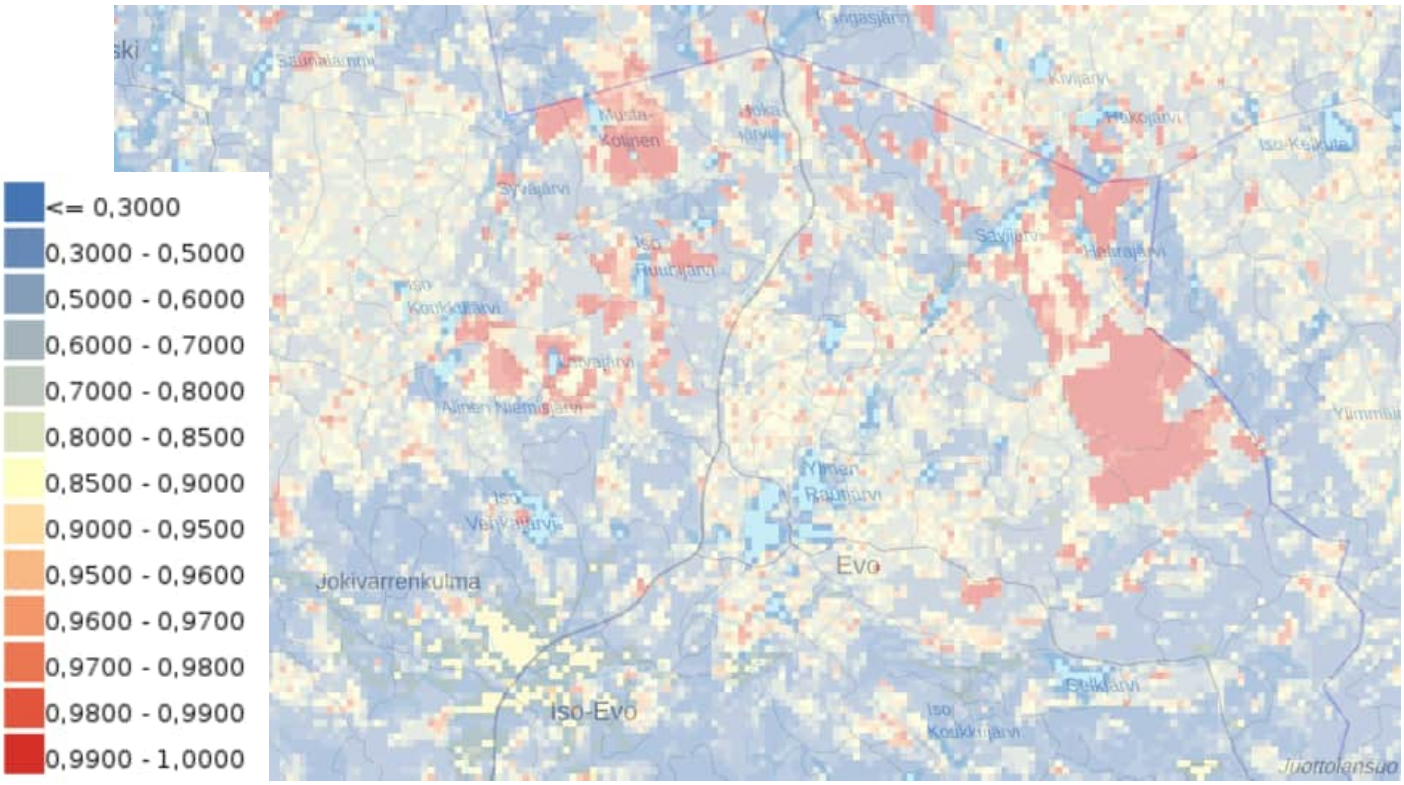

Kuva 41 Kartta metsien monimuotoisuudesta (AMA 1 Lahopuupotentiaali) selvitysalueella ja lähiympäristössä. Mitä suurempi numeerinen arvo rasterissa on, sitä korkeampi on alueen prioriteetti metsien monimuotoisuuden näkökulmasta. Kotisten aarnialue ja Sudenpesänkangas erottuvat aineistosta selvästi ympäristöään monimuotoisempina, mutta myös muut vanhan metsän laikut erottuvat aineistosta. Lähde: Syke, Monimuotoisuudelle tärkeät metsäalueet 2018 (Zonation) -aineisto.

3.3 Asutus- ja maataloushistoria alueella

Selvitysalueelta ei tunneta kivi-, pronssi- tai rautakautisia muinaisjäännöksiä. Ensimmäinen kirjallinen lähde Iso-Evon kylästä on vuodelta 1374, jolloin kaksi evolaista talonpoikaa oli todistajina rajankäynnissä. Vuonna 1539 Iso-Evon kylään kuului 11 taloa. (J. Taivainen, 2008, s. 6). Kylä ja sen pellot sijaitsivat selvitysalueen lounaispuolella Evojoen varrella. Heikosti viljelyyn sopivana alueena selvitysalueelle ei kehittynyt pysyvää asutusta ennen isojakoa. Wetterstedtin kartastoon vuodelta 1775 on merkitty selvitysalueen lounais- ja länsipuolille Iso-Evon ja Vähä-Evon kylät sekä selvitysalueen läpi Lammilta Padasjoelle johtava tie.

Vuosina 1776-1805 laadittuun kuninkaankartastoon Evon metsäalue on kartoitettu vain Lammilta Padasjoelle vievän tien varrelta sekä Selkjärvelle vievän polun ympäristöstä. Asutusta ei ole merkitty selvitysalueelle. Padasjoentien linjaus noudattelee pitkälti tien nykyistä linjausta. Lisäksi kartassa esitetään Rautjärvet ja niihin laskevat vesireitit Savijärveltä ja Hokajärveltä. Selvitysalueen kartoittamatonta länsiosaa kuvataan kartalla ruotsiksi sanoilla: ”Tämä maa on enimmäkseen sopimatonta ja metsän peitossa” ja ”Metsää ja pensaita, kivistä maata”. Kartoittamatonta itäosaa puolestaan kuvataan: ”Hiekkaista ja kivistä maata, jossa metsää.” Selvitysalueen eteläpuolelle jäävää kartoittamatonta aluetta kuvataan: ”Hyödytön metsämaa peittää koko tämän alueen”.

Kuva 42 Ote Wetterstedtin kartastosta vuodelta 1775 selvitysalueen ympäristöstä. Selvitysalueen likimääräinen sijainti on osoitettu punaisella soikiolla. Iso-Evon kylä sijaitsee Evojoen ja Lammilta Padasjoelle johtavan tien risteyksessä selvitysalueen lounaispuolella ja Vähä-Evon kylä Evojoen suulla selvitysalueesta länteen. Kuvalähde: https://timomeriluoto.kapsi.fi

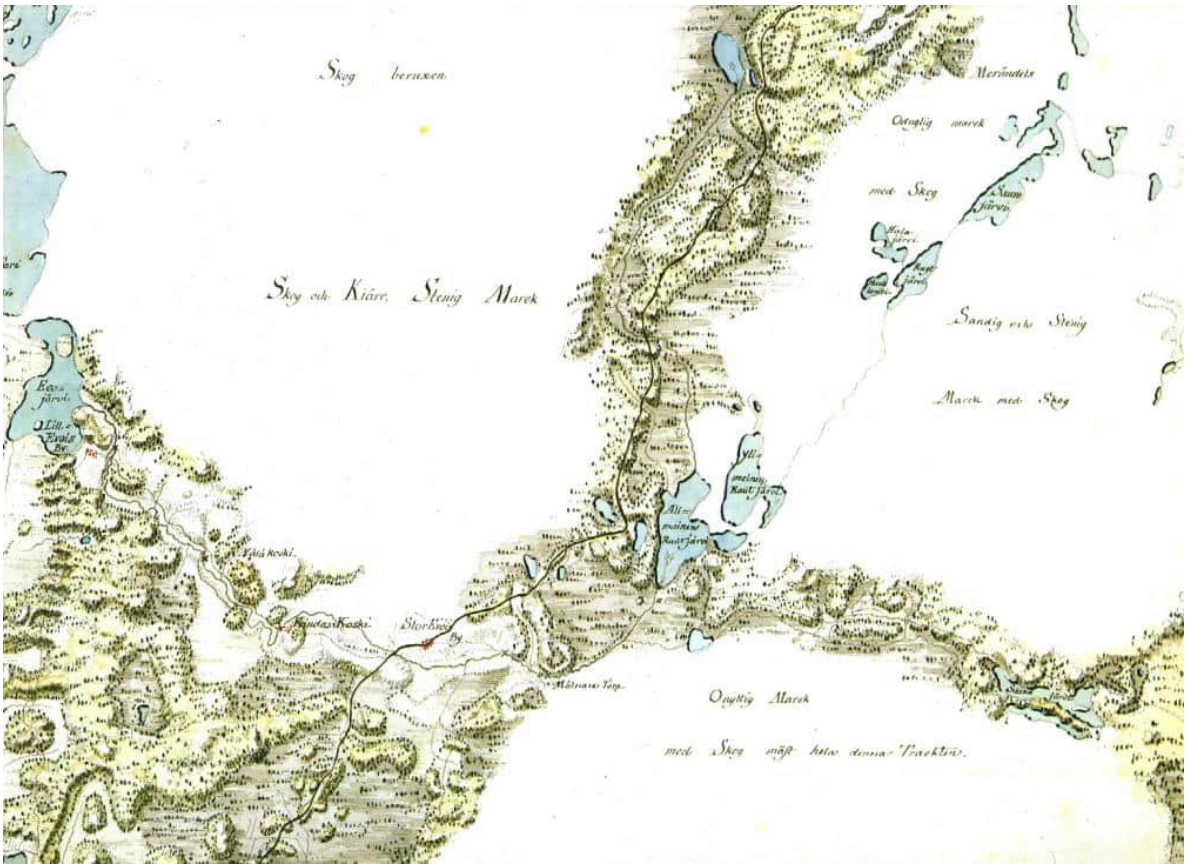

Kuva 43 Ote Kuninkaankartaston karttalehdestä XVII 7 Evolta. Rautjärvet näkyvät kartan keskivaiheilla ja Hokajärvi kartan yläreunassa. Kuninkaankartastoon on kartoitettu vain Padasjoentien varsi ja Selkjärvelle vievän polun varsi. Kartoittamatta jääneitä alueita kuvataan sopimattomiksi ja hyödyttömiksi metsämaiksi.

Ennen isojakoa selvitysaluetta lähin asutus sijaitsi Iso-Evon kylässä. Kylän taloista valtaosa oli kruununtiloja, joiden asumisoikeudesta päätti Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherra (Saatsi Arkkitehdit Oy, 2022, s.14). Isojaon tavoitteena oli tehostaa maataloutta purkamalla keskiaikainen sarkajako ja vainiopakko. Toisena tavoitteena oli yksityistää kylien yhteismaat. Ruotsi-Suomen vuoden 1757 valtiopäivillä hyväksyttiin isojako ainoaksi maanjakomenetelmäksi entisen sarkajaon sijaan. Isojako aloitettiin Suomessa Pohjanmaalla 1750-luvulla sitä mukaa, kun yksikin maanomistaja kylässä sitä vaati. Toimituksella pyrittiin korvaamaan entinen sarkajako kullekin talolle kuuluvilla yhtenäisemmillä pelloilla ja niityillä. Isojaon yhteydessä myös entiset kylittäin yhteisomistuksessa olleet metsät ja laidunmaat jaettiin taloille veroluvun mukaan. 1770-luvulla säädettiin lisäksi, että se osa yhteismaista, joka jäi jäljelle, kun tiloille oli lohkottu niiden tarvitsemat metsäalueet, joutuisi kruunulle. Kruunun tavoitteena oli perustaa uudistiloja näille maille.

Isojako tehosti sekä viljelyä että metsien käyttöä. Isojako myös helpotti talojen jakamista ja torppien perustamista, kun maanomistus oli selvää. Isojaon myötä asutus usein hajaantui,

kun talot muuttivat entisistä ryhmäkylistä omien viljelystensä äärelle. Asutus myös laajentui perustettavien torppien ja tilojen halkomisten ja jakamisten myötä sekä kruunun maille perustettujen uudistilojen myötä. Isojakotoimitukset kestivät pitkään vaatiessaan ensin kartoituksen ja sitten varsinaisen jakotoimituksen, josta usein riideltiinkin. Jälkitoimituksia saatettiin tehdä vielä 1900-luvullakin.

Isojako toteutettiin Evon alueella vuonna 1787. Kylän maiden jaosta sopivat Iso-Evon isännät maaherran käskystä. Jokaiselle talolle määrättiin oma maa-alue kylän peltoalueen ympäriltä, niin kutsutuilta rintamailta. Loput metsät jäivät kruunun liikamaaksi, jota alettiin jakaa uudistiloiksi 1800-luvun alussa. (Saatsi Arkkitehdit Oy, 2022, s.15).

Maanjakoa Evolla on käyty läpi kattavasti Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisussa Evo 150 – metsän opetuksia (T. Hokka, ym., 2012). Kruununmaillakin maanjako oli pitkä ja monipolvinen prosessi erilaisine anomuksineen ja valituksineen. Samaan aikaan, kun Evolle perustettiin uusia asutustiloja, kruunun liikamaita jaettiin myös Iso-Evon kylän talonpoikaisessa omistuksessa oleville taloille. Torppia perustettiin sekä kruunun maille että talojen omistukseen siirretyille maille sekä alueelle perustettujen uudistilojen maille. Koska maanjakotoimituksia riitautettiin, sekä torppien että uudistilojen perustaminen oli usein pitkä prosessi. Osa asumuksista raivattiin ja asutettiin ennen kuin ne oli hallinnollisesti perustettu uudistiloiksi tai torpiksi.

Joka tapauksessa Evolla ensimmäinen uudistalo Juvi (nykyisin Juuvinmaa) perustettiin kruunun liikamaalle vuonna 1803 ja verokirjaan se merkittiin vuonna 1806 (T. Hokka, ym., 2012, s. 86). Ensimmäinen kruunun liikamaalle perustettu torppa Evolla oli Wahtervehmas (nykyisin Vahtervehmas) vuodelta 1804. Mustajärven torppa puolestaan perustettiin vuosien 1807-1809 välillä ja asutettu vuonna 1810 sekä Savijärven (Sorsajärven) torppa asutettu vuonna 1814 (T. Hokka, ym., 2012, s. 87). Vuoteen 1820 mennessä liikamailta oli asutettu myös Hankalan, Kaitalammin ja Rieskan torpat (T. Hokka, ym., 2012, s. 89).

Vuonna 1825 Hämeen maaherra antoi käskyn lohkoa Evon liikamaasta 5 uudistilaa. Ne saatiin mitattua ja merkittyä maastoon vuonna 1833 ja maakirjaan vuonna 1835. Tuollon perustetut uudistilat olivat Mustajärvi, Savijärvi, Kaitalampi, Hankala ja Rieska (nykyinen Suomela). (T. Hokka, ym., 2012, s. 90-91, 93).

Vuonna 1826 katsastettiin Arrajoen talon torpat Wapunhuhta (nykyisin Vappula) ja Niinimäki sekä Juvin talon Walkjärven torppa. Vuonna 1827 katsastettiin Hokajärvi ja Savijärven talon torppa Luutajoki. (T. Hokka, ym., 2012, s. 90).

Vuonna 1834 anomuksen uudistilan perustamisesta jättivät Wahtervehmas (nykyinen Vahtervehmas), Luutasilta (nykyinen Ruuhijärvi), Kydölä eli Kyrökäs (nykyinen Kylökäs), Saarikko ja Mäyrinmaa (nykyinen Kantola). (T. Hokka, ym., 2012, s. 91).

Vuoteen 1835 mennessä Keisarillinen senaatti ei ollut vahvistanut vielä yhtään uudistilan perustamista Evolla. Kruunun liikamaalla oli kuitenkin jo 15 torppaa tai raivauksen aloittanutta asumusta, ja alueen metsiä käytettiin muutenkin hyväksi. (T. Hokka, ym., 2012, s. 91). Vasta 1840-luvulla Evon maat mitattiin ja vuonna 1848 Iso-Evon kruunun liikamailla pidettiin katselmus ja tutkimus maanjaosta. Tilaisuudessa käsiteltiin sekä uudistilojen perustamista, torppien perustamista ja liikamaiden jakoa Iso-Evon kylän talonpojille. Anomusten kohteena oli 17 aluetta. (T. Hokka, ym., 2012, s. 92-93).

Juvin eli Juuvinmaan vuonna 1803/1806 perustetun uudistilan lisäksi seuraavia tiloja ehdotettiin 1/8 manttaalin uudistiloiksi: 1. Mustajärvi, 2. Savijarvi, 3. Kaitala, 4. Rieska, 5. Hangala, 6. Walkijarvi, 7. Hokkajarvi, 8. Luutajoki, 9. Luutasilda, 10. Ködölä eli Kyrökäs, 11. Wahdervehmas ja 12. Wappuluhta. Lisäksi 1/6 manttaalin uudistiloiksi esitettiin 13. Niinimäkeä ja 14. Mäyrinmaata. Lisäksi katselmuksessa todettiin, että liikamaalle, Saarikon ja Syrjänalusen torppien tienoille voitaisiin perustaa kaksi 1/8 manttaalin uudistilaa. (T. Hokka, ym., 2012, s. 92).

Selvitysalueella tai sen lähituntumassa kruunun liikamaista jaettiin seuraavat uudistilat ja torpat, joista osa toimi myös vuonna 1856 perustetun Evon kruununpuiston metsänvartijatiloina (T. Hokka, ym., 2012, Saatsi Arkkitehdit Oy, 2022, T. Ahola, 2001 ja 2002, J. Taivainen, 2008):

- Juvi (nykyisin Juuvinmaa) perustettu uudistilaksi 1803/1806 (ei sijaitse selvitysalueella)
- Wahtervehmas (nykyisin Vahtervehmas) perustettu torpaksi 1804, anomus uudistilaksi muuttamisesta 1834
- Mustajärvi perustettu torpaksi 1807-1809/1810, väliaikaisena uudistilana vuodesta 1835 alkaen, kohde on toiminut myös kruununpuiston metsänvartijatilana vuodesta 1856
- Savijärven (Sorsajärven) torppa asutettu 1814, väliaikaisena uudistilana vuodesta 1835 alkaen
- Hankalan torppa asutettu vuoteen 1820 mennessä, väliaikaisena uudistilana vuodesta 1835 alkaen
- Kaitalan/Kaitalammin torppa asutettu vuoteen 1820 mennessä, väliaikaisena uudistilana vuodesta 1835 alkaen
- Rieskan (Nykyinen Suomela) torppa asutettu vuoteen 1820 mennessä, väliaikaisena uudistilana vuodesta 1835 alkaen
- Wapunhuhta (nykyisin Vappula), alkujaan Arrajoen talon torppa, katsastettu 1826, metsänvartijatila vuodesta 1856

- Niinimäki, alkujaan Arrajoen talon torppa, katsastettu 1826, metsänvartijatila vuodesta 1856
- Walkjärvi (nykyisin Valkjärvi), katsastettu 1826, kohde on toiminut myös kruununpuiston metsänvartijatilana vuodesta 1856
- Luutajoki (nyk. Onninmaja), alkujaan Savijärven talon torppa, katsastettu 1827
- Hokajärvi, katsastettu 1827, metsänvartijatila vuodesta 1856
- Luutasilta (nykyinen Ruuhijärvi), anomus uudistilaksi perustamisesta 1834, metsänvartijatila vuodesta 1856
- Kydölä eli Kyrökäs (nykyinen Kylökäs), anomus uudistilaksi perustamisesta 1834
- Saarikko, anomus uudistilaksi perustamisesta 1834, nykyisin autio
- Mäyrinmaa (nykyinen Kantola), anomus uudistilaksi perustamisesta 1834
- Syrjä, perustettu viimeistään 1850-luvulla, toiminut metsänvartijatilana

Selvitysalueella tai sen lähituntumassa myös seuraavia asumuksia on nimitetty torpiksi (Saatsi Arkkitehdit Oy, 2022, T. Ahola 2001 ja 2002, J. Taivainen, 2008):

- Leipäsuon torppa, Leipäsuonaho, autioitunut 1900-luvun alussa
- Kankaanmaan torppa (mainittu 1855), autioitunut
- Rajalan torppa (mainittu 1855), autioitunut

Jakamattomat kruununmaat miellettiin edelleen yhteiseksi maaksi, ja niiden käyttö jatkui ennallaan. Metsää kaadettiin tervanpolttoon ja puutavaraksi ja sekä kaskettiin. Vuonna 1856 perustettiin Evon kruununpuisto metsäalueiden säilyttämiseksi. Kruunun maille perustetuista uudistiloista tehtiin kruununtorppareita vuonna 1856, ja heidän talonsa poistettiin maakirjasta Senaatin päätöksellä 1870-luvulla. Kruununpuistossa metsien käyttöä pystyttiin valvomaan aiempaa tehokkaammin. (Saatsi Arkkitehdit Oy, 2022, s. 16, T. Hokka, ym., 2012, s. 94).

Evon kruununpuiston metsäalueiden vartioimiseksi nimettiin metsänvartijatiloja. Vuonna 1856 metsänvartijoiksi nimettiin torpparit Niinimäki, Vappula, Randala, Hokkajärvi ja Lutasilda. Metsänvartijat valvoivat verovapautta vastaan metsien käyttöä kruununpuistossa. (T. Hokka, ym., 2012, s. 94).

1840-luvulla alettiin laatia kattavaa pitäjänkartastoa. Kartasto valmistui lääneittäin vuosina 1840-1865. Kartoituksen pohjana käytettiin aiempien maanmittausten yhteydessä laadittua kartta-aineistoa. Puutteellisen aineiston takia tehtiin täydennysmittauksia, joiden tulokset liitettiin karttalehdille mittausten valmistuessa. Vuodesta 1889 lähtien pitäjänkartoille ryhdyttiin merkitsemään niiden valmistumisen jälkeen tapahtuneita hallinnollisten ja kirkollisten rajojen muutoksia ja usein karttalehtiä on muutenkin päivitetty.

Pitäjänkarttojen täydennys-, tarkennus- ja toimitustyö jatkui aina 1940-luvulle asti. (portti.kansallisarkisto.fi, Strang.fi).

Lammin pitäjänkartta on vuodelta 1842. Siihen on merkitty 1800-luvun alkuvuosikymmeninä selvitysalueelle perustetut uudistilat ja torpat. Kartalle on merkitty asutusta kahdella eri sävyisellä punaisella. Todennäköisesti vaaleanpunaisella tehdyt merkinnät ovat alkuperäisiä ja tummemmalla punaisella tehdyt myöhempiä lisäyksiä. Vaaleanpunaisella merkitystä asutuksesta vain Juuvinmaa on nimetty taloksi, muita kohteita ei ole nimetty tai tyypitelty taloiksi tai torpiksi. Tummalla punaisella tehtyjen merkintöjen yhteyteen on kirjoitettu myös kohteiden nimet. Hokajärvi, Saarikko, Kantola ja Vappula on nimetty torpiksi, Savijärven merkinnästä on vaikea saada selvää; todennäköisesti nimen perässä oleva sana on ”nybygga”. Kartalla on esitetty myös pellot, niityt, tiet ja polut sekä kosteikot ja metsät. Selvitysalueella asutuksen yhteydessä on vain pieniä pelto- ja niittylaikkuja. Nykyinen tieverkko näyttää kehittyneen asumuksia toisiinsa yhdistäneiden polkujen pohjalta.

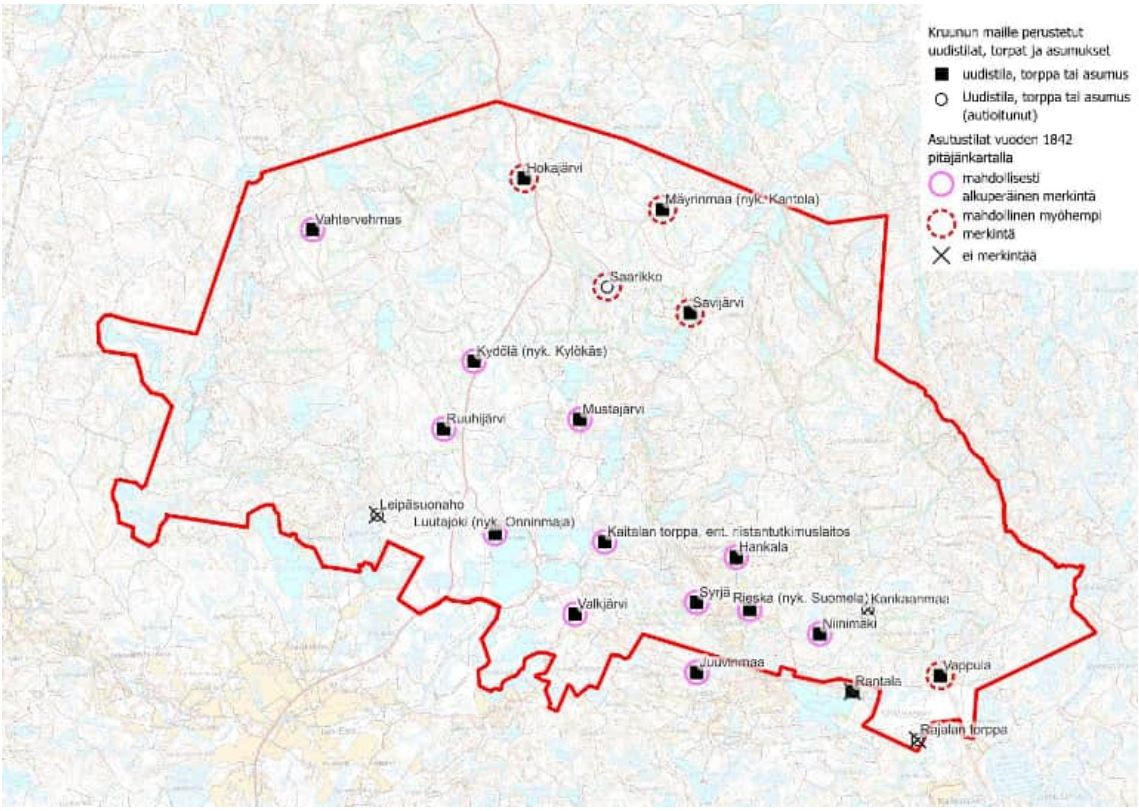

Kuva 44 Kruunun maille perustetut torpat ja metsänvartijatilat selvitysalueella ja niiden esittäminen vuoden 1842 pitäjänkartalla.

Kruununtorpat olivat itsenäisiä kruununtiloja, joille ei vähäisten tilusten vuoksi annettu manttaalia. Senaatti antoi ensimmäiset varsinaiset kruununmetsätorppia koskevat

määräykset vuonna 1867 ja määräykset metsätorppien perustamisesta valtion puistoihin vuonna 1872. Tätä ennen oli ohjeistettu vain uudistilojen perustamista valtionmetsiin ja muiden asumusten oikeudellinen asema oli epäselvä. (Wikipedia)

Vuonna 1922 säädetty laki valtion metsämaiden asuttamisesta ja niillä olevain vuokra-alueiden lunastamisesta (129/1922) mahdollisti valtionmetsätorppien siirtymisen torpparin omistukseen. Niistä muodostettiin asutustiloja. (Wikipedia). Selvitysalueen torpat itsenäistyivät pääosin 1920-luvun lopulla. 1920-luvulla kruununpuistoon muodostettuja asutustiloja olivat Vappula, Kylökäs, Kantola, Savijärvi, Syrjä, Saarikko, Vahtervehmas, Mustajärvi, Hankala, Suomela ja Rantala. Rantala ei sijaitse selvitysalueella, vaan sen eteläpuolella.

1900-luvun alun yleispiirteisiin karttoihin ei ole merkitty kaikkia selvitysalueella olleita asumuksia. Alueesta on tarkkoja karttoja 1940-luvun alusta. Talojen ympärillä viljelykset ovat 1940-luvun kartoissa hieman laajempia kuin 1840-luvun pitäjänkartassa, mutta peltoala ei ole lisääntynyt merkittävästi. 1940-luvun karttojen perusteella osalle entisiä niittyjä on perustettu peltoja. Nämä uudet peltolaikut sijaitsevat asutuksen tuntumassa, mutta eivät aivan asutuksessa kiinni. Uutta asutusta on metsäopiston yhteydessä sekä Metsäopistolle johtavan tien varressa.

Selvitysalueella on ollut 1840-luvun pitäjänkartan ja 1940-luvun karttojen perusteella niin vähän niittyjä, että karja on pidetty kesäisin haoissa ja metsälaitumilla. 1900-luvulla maatalouden koneellistuessa pienet maatilat ovat käyneet kannattamattomiksi ja tiloilla on luovuttu sekä karjasta että viljelystä. Selvitysalueella Vahtervehmaan, Hokajärven, Kantolan, Saarikon, Kylökkään, Ruuhijärven, Kaitalammen ja Niinimäen entiset pellot ja niityt on metsitetty tai annettu kasvaa umpeen. Kasvillisuuden ja ojitusten perusteella osan metsitetyistä tai metsittyneistä peltolaikuista pystyy vielä tunnistamaan entisiksi pelloiksi. Savijärvellä, Hankalalla ja Vappulalla on edelleen viljelyksessä olevia peltoja. Suomelan entiset pellot ovat avointa niittyä, samoin Luutajoen (Onninmajan) yhteydessä on avointa niittyä.

Mustajärven entisiä peltoja, niittyjä, hakamaita ja metsälaitumia hoidetaan perinnebiotooppeina. Mustajärven laitumia pidetään Kanta-Hämeen parhaiten säilyneenä perinnemaisemakohteena. Tilalla on harjoitettu perinteistä karjataloutta yhtäjaksoisesti ainakin 1800-luvun puolivälistä lähtien. Perinteinen maankäyttö jatkui vuoteen 2001 asti, sen jälkeen aluetta on hoidettu erilaisina hoitohankkeina. Tärkein hoitomenetelmä alueella on laidunnus sekä niityillä että metsissä. (T. Riikonen ja T. Heinänen, 2011). Myös Onninmajan yhteydessä olevaa niittyä hoidetaan perinnebiotooppina.

Selvitysalueella jäljellä olevat pellot ovat pieniä peltolaikkuja, eikä niiden yli avaudu laajoja avoimia näkymiä. Selvitysalueella laajimmat ja pisimmät avoimet näkymät avautuvat järvien yli. Entisten torppien yhteydessä jäljellä olevat pelto- ja niittylaikut ovat

maisemallisesti tärkeitä niiden liittyessä oleellisesti alueen asutus- ja maataloushistoriaan. Maisemallisesti erityisen kaunis kokonaisuus on Savijärvellä, jossa entisen torpan pihapiiriä ympäröi peltoaukea, jonka yli avautuu näkymä järvelle. Myös Luutajoella (Onninmajalla) entisen torpan vanhaa rakennuskantaa ympäröivän niityn yli avautuu näkymä Aliselle Rautjärvelle sen lisäksi, että Luutajoki laskee niityn läpi.

Kuva 45 Savijärven peltoaukealta avautuu järvinäkymä.

Kuva 46 Suomelan entisen pellot ovat niittynä ja ne ovat pensoittumassa reunoiltaan.

Kuva 47 Hokajärven entinen pelto on nykyisin avaraa sekametsää. Aluskasvillisuutena on rehevä heinikko.

3.4 Opetus- ja tutkimustoiminnan vaiheet alueella

3.4.1 Evon metsäopisto, nykyinen Hämeen ammattikorkeakoulun Evon kampus

Evon kruununpuistoon määrättiin 1858 annetulla julistuksella perustettavaksi Suomen ensimmäinen metsäopisto. Vuosina 1862-1908 Evon metsäopiston opetus oli korkeinta Suomessa saatavilla ollutta metsäopetusta. Vuonna 1908 korkein opetus siirtyi Helsingin yliopistoon. Metsänvartijakoulu aloitti toimintansa vuonna 1876. Metsänvartijakoulu muuttui vuonna 1922 metsäkouluksi ja vuonna 1965 palattiin käyttämään jälleen metsäopisto -nimeä. Kansakoulupohjaisessa metsätyökoulussa koulutettiin metsätyöntekijöitä vuodesta 1964 alkaen. Metsätyökoulu ja Metsäopisto yhdistettiin vuonna 1989 Evon metsäoppilaitokseksi. Vuodesta 1996 alkaen se on ollut osa Hämeen ammattikorkeakoulua (HAMK). (T. Ahola, 2001).

Evon kampus on edelleen metsäopetuksen ja tutkimuksen keskus. Ammattikorkeakoulun lisäksi kampuksella toimii myös Hämeen ammatti-instituutin metsäalan koulutus. (Hamk.fi).

Metsäopetuksen vaiheita Evolla on kuvattu laajasti Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisussa Evo 150 – metsän opetuksia (T. Hokka ym., 2012).

Evon metsäopiston rakennuskanta on inventoitu vuonna 2001 osana Lammin rakennusinventointia (T. Ahola 2002). Evon Evon retkeilyalueen osayleiskaavan muutoksen ja laajennuksen (oyk ja oykm 9531) yhteydessä on laadittu erillinen selvitys Evo-keskuksen rakennetusta kulttuuriympäristöstä (FCG 2025). Sen selvitysalue kattaa Hämeenlinnan ammattikorkeakoulun (HAMK) Evon kampusalueen ja sen välittömässä yhteydessä olevat kiinteistöt sekä kampusaluetta laajemman RKY 2009 -alueen (Evon metsäopisto). Selvitys on tehty yleiskaavatasoisesti. Selvityksen tavoitteena on ollut selventää Evon metsäopiston RKY-alueen kuvausta siten, että alueen arvot voidaan huomioida osana kaavaratkaisua ja kaavan vaikutukset RKY-alueen arvoihin pystytään arvioimaan selvityksen perusteella. Selvitys on tehty yleiskaavatasoisesti. Selvityksen tavoitteena on ollut selventää Evon metsäopiston RKY-alueen kuvausta siten, että alueen arvot voidaan huomioida osana kaavaratkaisua ja kaavan vaikutukset RKY-alueen arvoihin pystytään arvioimaan selvityksen perusteella. Osana selvitystä kuvataan alueen maankäytön ja Evon metsäopiston historiaa. Metsäopiston rakentamisen tärkeimmät vaiheet on esitelty selvityksessä.

Evon metsäopiston ja sen ympäristön rakennuskanta on historiallisesti kerroksista. Rakennukset liittyvät pääasiassa metsäopiston toimintaan ja siihen liittyvään asumiseen. Eriaikoina rakennettujen tyylipiirteet vaihtelevat, samoin kuin rakennusmateriaalit. Metsäopiston vanhimmat rakennukset ovat Intendenttikonttorissa E. Lohrmanin suunnittelemia 1859 ja ne ovat valmistuneet 1860-luvulla. Alueella on lisäksi 1800- ja 1900-lukujen taitteesta olevia, rakennustekniikaltaan ja ulkoasultaan ajan talonpoikaista

rakentamista vastaavia asuin- ja talousrakennuksia. Jugendia edustaa ainoastaan entinen taimitarhan kalustovaja. 1920-luvun klassismin edustajia ovat johtajan asuinrakennus ja entinen metsätyökoulun toimistorakennus, nk. vihreätalo.

Jälleenrakennuskaudella opistolle rakennettiin ensimmäinen julkisivuiltaan rapattu oppilasasuntola ja kivirakenteinen päärakennus. Samalla rakentamisen mittakaava kasvoi. Kumpikin rakennus on tyypillisiä jälleenrakennuskauden koulu- ja asuntolarakennuksia. Lisäksi opiston alueella on jälleenrakennuskaudelta muutamia asuinrakennuksia. Jälleenrakennuskauden tyyppitaloista poiketen ne ovat yksikerroksisia.

Opistolla ja sen ympäristössä on melko vähän 1960- ja 1970-lukujen rakennuskantaa. Rakennusten käyttötarkoitus vaihtelee yhdyskuntateknisen huollon rakennuksista saunarakennuksiin, ja rakennukset ovat pääasiassa rakennusajalle tavanomaista käyttöarkkitehtuuria. 1900-luvun lopulla ja 2000-luvun taitteessa metsäopistolle rakennettiin useita uusia asuntoloita sekä uusi päärakennus. Massoittelultaan, pintamateriaaleiltaan ja väritykseltään uusi päärakennus ja asuntolarakennukset sitovat toisiinsa alueen vanhinta rakennuskantaa ja jälleenrakennuskauden rakennuksia. Uusi päärakennus on moderni tulkinta opiston 1800-luvun rakennuskannan tyylipiirteistä. Uuden ja vanhan päärakennuksen yhdistävä osa puolestaan heijastelee jälleenrakennuskaudelle tyypillisiä piirteitä mm. ikkunajaotuksellaan, mutta rakennusosassa on myös 2000-luvulle tyypillisiä piirteitä kuten nivelkohtaa korostava lasijulkisivu.

Metsäopiston nykyinen rakennuskanta rajaa alkuperäisen päärakennuksen ympäristöön puulajipuiston eli arboretumin. Muuallakin opiston alueella on kookkaita ulkomaisia puulajeja suomalaisen lajiston lomassa. Metsäopiston arboretum on kartoitettu vuosina 2022–2023 osana Arboretumien kehittäminen Kanta-Hämeessä-hanketta. Kampusalueen arboretum on selkeä ja hyvin hoidettu kokonaisuus. (K. Sippola, 2023)

Evo-keskuksen alueelta voidaan erottaa seitsemän kyläkuvaltaan yhtenäistä aluetta*:* ns. *”Vanha Evo”, Kampus, Asuntolat, Kanavan alue, Kalustohallien ja verstaiden alue, Sahan alue* sekä *Vappulan ja Opistontien risteys*. Näistä *”Vanha Evo”*, *Kampus*, *Asuntolat*, *Kanavan alue* sekä *Kalustohallien ja verstaiden alue* sijoittuvat Opistontien sillan pohjoispuolelle*.* Sillan eteläpuolelle jäävät *Sahan alue* sekä *Vappulan ja Opistontien risteys*. Alueet on esitelty Evo-keskuksen rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä (FCG 2025). Yhdessä opistonalueen vaiheisiin kytkeytyvän kasvillisuuden kanssa ne muodostavat Evo-keskuksen ympäristöön kyläkuvaltaan yhtenäisen rakennetun alueen.

Kuva 48 Metsänhoitaja J.W. Litzellin vuonna 1871 laatimassa kartassa Rautjärven metsänhoitolohkosta on esitetty tarkasti myös alueen rakennuskanta. Kuvassa on ote kartasta Metsäopiston ympäristöstä. Kartan päälle on korostettu Metsäopiston alkuperäiset, edelleenkin pystyssä olevat rakennukset. Sulkuihin on merkitty tuhoutuneita rakennuksia, joista johtajan asunto ja oppilasasuntola on korvattu tulipalojen jälkeen uudisrakennuksilla. Kuvalähde: (T. Hokka ym., 2012, s. 24).

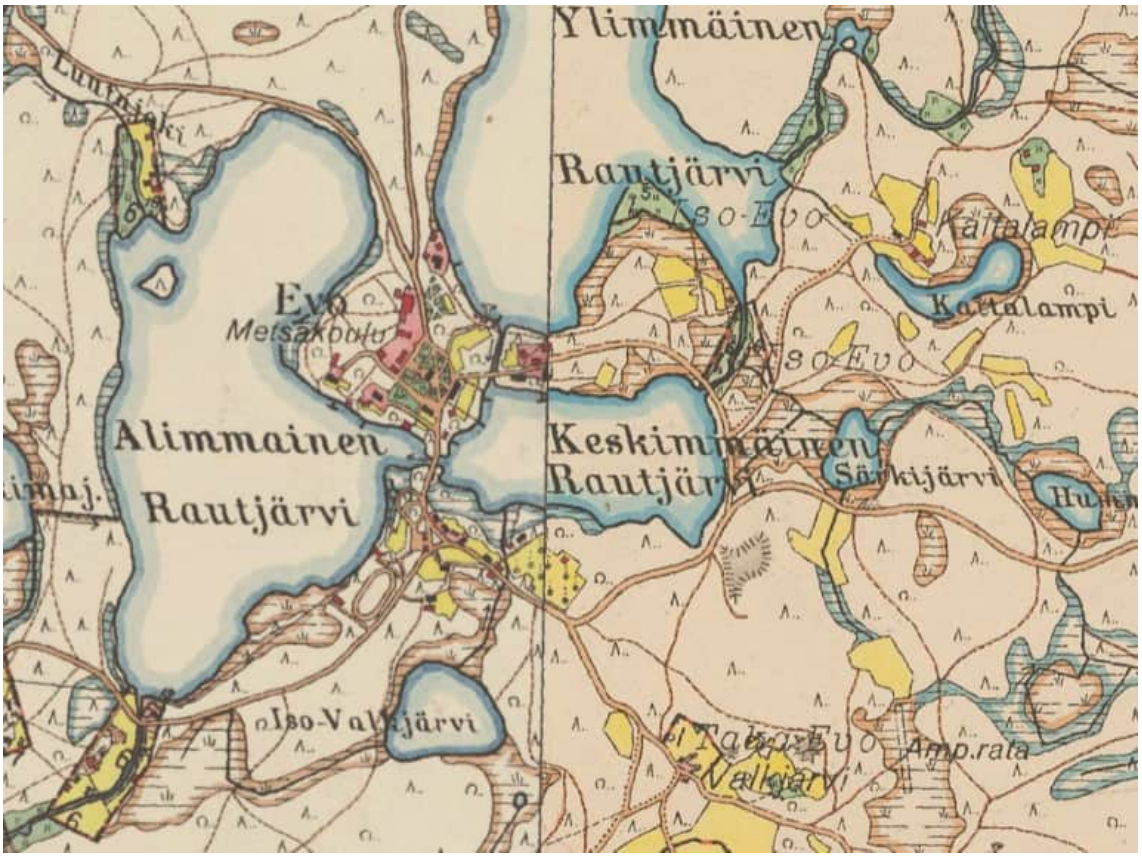

Kuva 49 Ote vuoden 1943 kartasta Evon metsäopiston ympäristöstä. Opiston rakennukset sijoittuvat Rautjärvien väliselle kannakselle suorakulmaiseen koordinaatistoon päärakennuksen ja sitä ympäröivän puutarhan ympärille. Opiston rakennuksia on sijoitettu myös Evon kanavan itäpuolelle. Kanava on valmistunut 1900-luvun taitteessa uiton tarpeisiin. Keskisen ja Alimmaisen Rautjärven välisen laskujoen eteläpuolella rakentaminen sijoittuu teiden varsille. Opiston urheilukenttä on Alimmaisen Rautjärven rannalla. Saha ja käpyvarasto ovat urheilukentän vierellä rannassa. Keskisen Rautjärven eteläpuolen näkyy taimitarha ja ampumarata näkyy karttaotteen oikeassa alakulmassa. Tieverkko on kehittynyt ja Rautjärvien välisten laskujokien yli johtaa sillat.

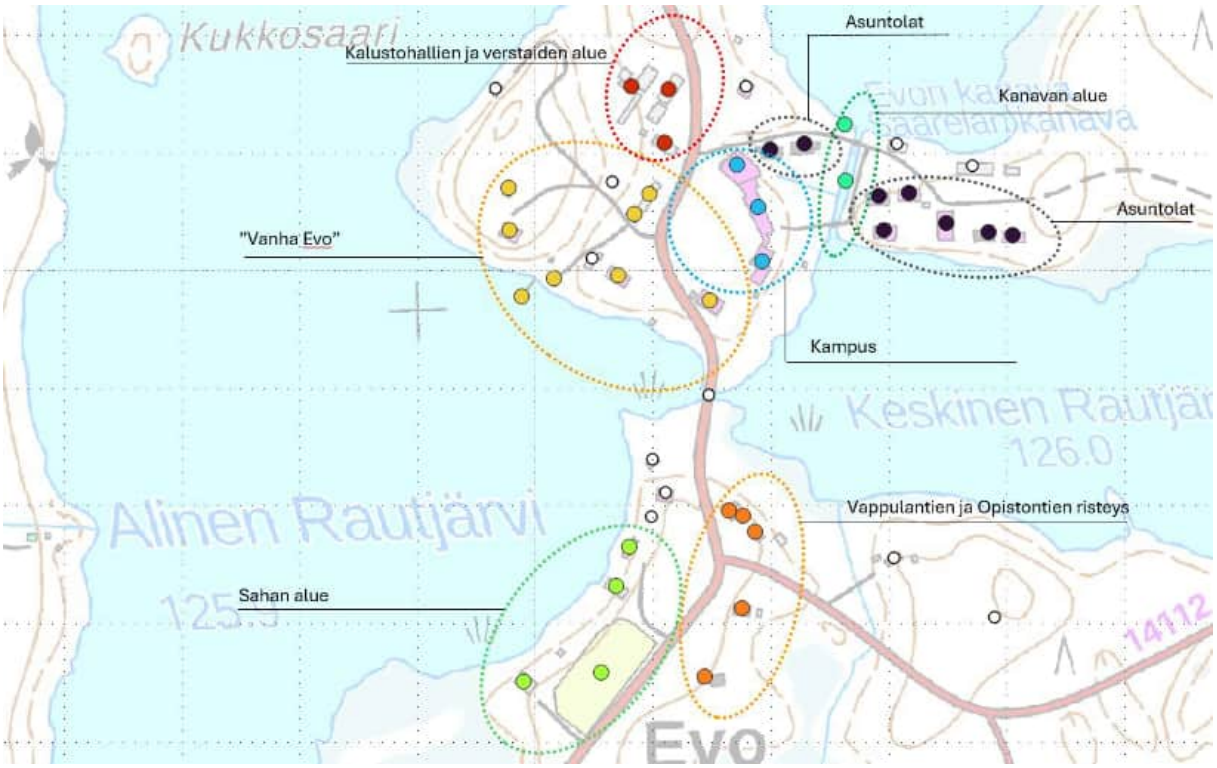

Kuva 50 Kyläkuvaltaan yhtenäiset kokonaisuudet Evo-keskuksen alueella. Kunkin alueen summittainen rajaus ja alueeseen kuuluvat rakennukset on esitetty omalla värillään. Kyläkuvaltaan yhtenäisten alueiden ulkopuolelle jäävät rakennukset on esitetty valkoisella.

3.4.2 Evon kalastuskoeasema ja kalanviljelylaitos

Evon kalastuskoeasema syntyi tarpeeseen kehittää Suomen kalastuselinkeinoa. Kalastustalouden kohottamiseksi tarvittiin luotettavaa tutkimustietoa ja pätevää henkilökuntaa. Kalastuksentarkastaja Oscar Nordqvist ehdotti koeaseman paikaksi Evon kruununpuistoa, jossa sijaitsi runsaasti aseman tarpeisiin soveltuvia järviä, jokia ja puroja. Keisarillisen Suomen Senaatti teki 11.10.1892 päätöksen koeaseman perustamisesta. (Suomenkalakirjasto.fi)

Tarkoituksena oli tutkia vesistöjen soveltuvuutta kalaistutuksiin, kalakantaa, kalaravintoa sekä tehdä istutuskokeiluja arvokkailla kalalajeilla, tutkia laissa sallittujen ja kiellettyjen kalastustapojen, pyydysten ja keinotekoisten kutupaikkojen vaikutuksia kalamääriin, kokeilla vahinkoeläinten hävitystä järvissä. (Suomenkalakirjasto.fi)

Kalastuskoeasema perustettiin Ylimmän Rautjärven rannalle. Koeaseman johtajana toimi Evon metsäopiston metsänhoitaja Bernhard Ericsson vuosina 1892-1916 ja kalastusneuvos Pekka Brofeldt vuosina 1916-1945 (Suomenkalakirjasto.fi). Ylimmän Rautjärven rannalle rakennettiin maanviljelysneuvos B. Lillen suunnitteleman hautomahuoneen yhteyteen ulkorakennus, jossa oli tilava tupa kalastajalle sekä kamari laboratorioksi ja kokoelmien säilytyshuoneeksi (Evon kalastuskoeaseman inventointikortit, Teija Ahola, 2001).

Kuva 9. **Ylimäinen Rautjärvi. Rannalla ensimäinen hautomarakennus.**
Valok. A. Blomqvist.

Kuva 51 Ylimmäinen Rautjärvi kuvattuna ennen ensimmäisen hautomorakennuksen siirtoa 1890-luvulla. Kuvalähde: P. Brofeldt, 1920, Suomen kalatalous, Nide 6. Kuvaaja A. Blomqvist.

Koko koeasema ja kaksi hirsirakennusta siirrettiin vuosien 1896–1899 aikana virtaavan veden saamiseksi noin 3 km pohjoisemmaksi, Rautjärven ja Pitkänniemenjärvien väliselle Majakoskelle. Sinne rakennettiin myös kalanviljelylaitos kalalammikoineen. (Evon kalastuskoeaseman inventointikortit, Teija Ahola, 2001).

Evon kalastuskoeaseman 25-vuotishistoriikin (P. Brofeldt, 1920, s. 15) mukaan Majakosken rannalle rakennettiin vuonna 1895 hautomohuone, jonka mitat olivat 4 m * 4 m. Vesi ohjattiin hautomoon kosken niskalta putkea pitkin, joten vesi kulki omalla paineellaan. Kalastajien asunto siirrettiin keväällä 1896 Majakoskelle. Vanhasta Ylisen Rautjärven rannalla olleesta hautomohuoneesta tehtiin Majakoskelle verstas. Vuonna 1899 Majakoskelle rakennettiin kalastuskoeaseman yhteyteen navetta, sauna ja lato, sekä myöhemmin muitakin rakennuksia. (P. Brofeldt, 1920, 1920, s. 15-16).

Vuonna 1901 kalastuskoeasemalla alkoi kalastajakoulu. Ensimmäinen johtaja oli metsäkoulun opettaja, metsänhoitaja Bernh. Ericsson. (Evon kalastuskoeaseman inventointikortit, Teija Ahola, 2001).

Majakoskella ollut ensimmäinen hautomohuone korvattiin jo vuonna 1902 suuremmalla rakennuksella entisen hautomon paikalle. Rakennuksessa oli myös kokoelmahuone, jota kalastajakoulun oppilaat käyttivät piirustussalina. (P. Brofeldt, 1920, 1920, s. 15-16).

Majakosken hautomohuoneen yhteydessä oli myös kalankasvatuslammikoita. Vuoteen 1920 mennessä kasvatuslammikoita oli tehty seitsemän ja talvialtaita neljä. Lisäksi vuonna 1895 tehtiin Valkea-Mustajärveen sen laskuojan kohdalle kuhille kutulammikko. Valkea-Mustajärven lammikoita laajennettiin ja lisäksi Jokipolvelle rakennettiin myös lammikkoryhmä vuoteen 1920 mennessä. (P. Brofeldt, 1920, 1920, s. 20-21).

[redacted]

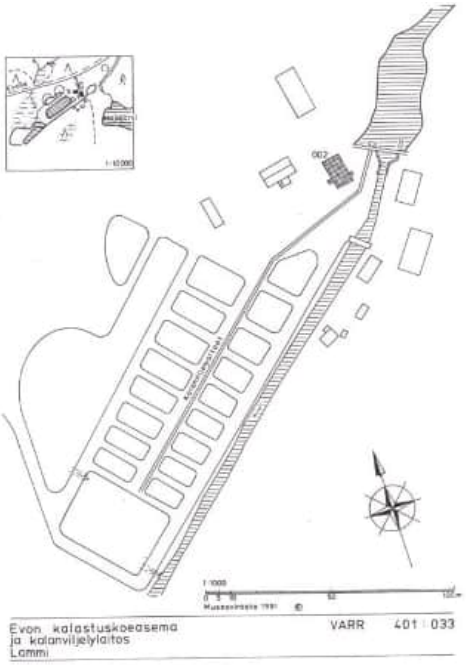

Kuva 52 (vasemmalla) Kartta Evon kalastuskoeasemasta ja kalanviljelylaitoksesta vuodelta 1920. Kuvalähde: Kuvalähde: P. Brofeldt, 1920, Suomen kalatalous, Nide 6.

Kuva 53 Kartta Evon kalastuskoeasemasta ja kalanviljelylaitoksesta vuodelta 1991. Kuvalähde: https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/hae_liite.aspx?id=100019&ttyyppi=jpg&kansio_id=109

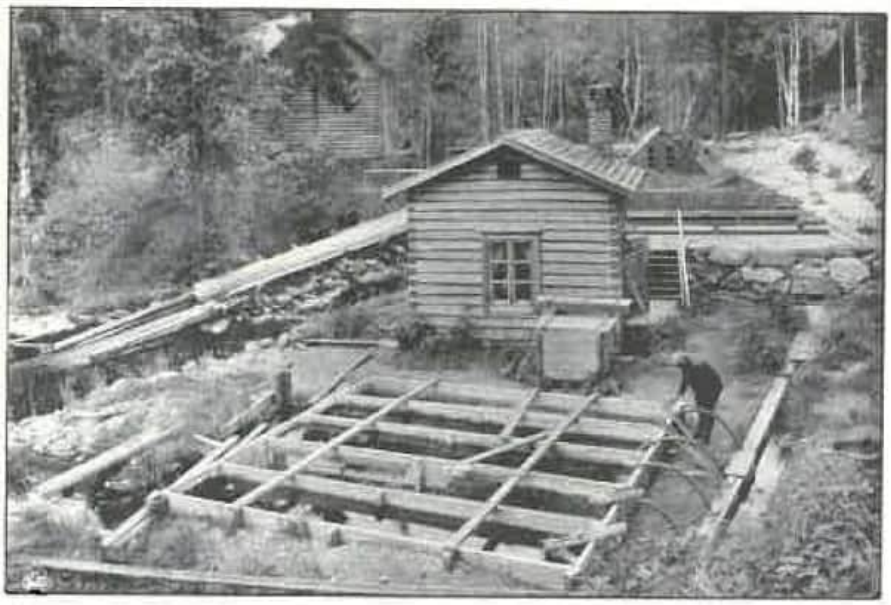

Kuva 10. **Majakosken vanha hautomo, sen edessä kalanpoikasten kasvatusaltaita, takana talvilammikot.**
Valok. J. A. Sandman.

Kuva 54 Majakosken vanha kalahautomo eli vuonna 1895 valmistunut hautomo ja sen vieressä sijainneet kalanpoikasten kasvatusaltaat. Rakennus on purettu vuonna 1902. Kuvalähde: P. Brofeldt, 1920, Suomen kalatalous, Nide 6. Kuvaaja J. A. Sandman.

Kuva 11. **Majakosken uusi hautomo ulkoa.**
Valok. B. Lesche.

Kuva 55 Majakosken vuonna 1902 valmistunut hautomorakennus. Kuvalähde: P. Brofeldt, 1920, Suomen kalatalous, Nide 6. Kuvaaja B. Lesche.

Kuva 17. **Lohenmädin hedelmöittämistä Majakoskella. Taustalla hoitajan asunto.**
Valok. B. Lesche.

Kuva 56 Kuva kalastuskoeaseman rakennuksista Majakoskella 1900-luvun alussa. Kuvan keskellä asuinrakennus ja oikeassa reunassa toimistorakennus. Kuvalähde: P. Brofeldt, 1920, Suomen kalatalous, Nide 6. Kuvaaja B. Lesche.

Kuva 8. **Valkea-Mustajärvi. Etualalla kalalammikoita.**
Valok. E. Hellevaara.

Kuva 57 Valkea-Mustajärvi ja sen kalalammikot kuvattuna ennen vuotta 1920. Kuvalähde: P. Brofeldt, 1920, Suomen kalatalous, Nide 6. Kuvaaja E. Hellevaara.

Kalastuskoeaseman kruununpuiston järvet asetettiin yksinomaan koeaseman kalastus- ja tutkimuskäyttöön. Aseman käyttöön määrättiin Senaatin päätöksellä 27 Evon kruununpuiston alueen järveä sekä n. 14 km pituudelta jokia ja puroja. (https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200253). Kalastus sivullisille oli sallittu vain erityisluvilla. Evon vesistöistä tutkittiin mm. järvien syvyyksiä ja lämpötiloja, veden kemiallista koostumusta, kasvillisuutta, pohjaeläimistöä sekä kalojen viljelyä, haudontaa, ravintoa, kasvatusta ja kalatauteja. Laitoksen toiminta hiipui 1940-luvulla, kun kalastajakoulu siirtyi pois asemalta ja oppilastyövoimaa ei enää saatu kalastukseen eikä kalatutkimusten ja -kokeiden tekoa varten. (Suomenkalakirjasto.fi). 1940–60-luvuilla laitoksen toiminta keskittyi lähinnä kalanviljelyn paikallisiin tarpeisiin. (Evon kalastuskoeaseman inventointikortit, Teija Ahola, 2001).

Kalastuskoeasemalla sodan jälkeen tehtyjä muutos- ja korjaustöitä kuvataan yksityiskohtaisesti laitoksen johtajan Matti Väisäsen vuonna 1964 laatimassa katsauksessa ”Evon kalastuskoeaseman toiminta ja haitta tekijöitä”. Katsauksen mukaan asema pääsi huonoon kuntoon vuosina 1939-1954, mihin vaikutti sodan lisäksi kalastajakoulun siirtäminen vuonna 1946 Evolta Saarijärvelle. Vuosina 1949-1950 kuitenkin korjattiin ja vuorattiin asuin- ja verstasrakennukset, patoa korjattiin 1955, lammikkoalue uusittiin 1957, 1958 asuinrakennukseen tehtiin kellari autotalleineen, keskuslämmitys ja vedettiin viemäri ja vesijohto. Kalastuskoeasemalle saatiin sähköt vuonna 1961. 1962 padon yläpuolelle tehtiin uusi silta ja rakennettiin uusi hautomorakennus rinteeseen upotettuna. Vuonna 1963 purettiin vanha hautomo ja Majakosken tukkiränni sekä rakennettiin uusi ylikulkusilta uuden hautomon edustalle.

Kalastuskoeasema siirrettiin vastaperustetun riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen hallintaan v. 1971, jonka jälkeen aseman tutkimus- ja kalanviljelys laajentuivat ja monipuolistuivat (Evon kalastuskoeaseman inventointikortit, Teija Ahola, 2001).

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokseen kuuluneet tutkimusasemat on lakkautettu vuonna 2013. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen toiminta erillisenä virastona päättyi vuoden 2014 lopussa, kun Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Metsäntutkimuslaitos ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos yhdistettiin Luonnonvarakeskukseksi, joka aloitti toimintansa 1.1.2015. (M. Karvonen, 2014 ja luke.fi,)

Evon kalastuskoeasema on nykyisin yksityisessä omistuksessa.

Evon kalastuskoeaseman perustamisvaiheesta on säilynyt kaksi hirsirakennusta: päärakennus ja toimistoksi muutettu asuinrakennus, jotka on siirretty Ylisen Rautjärven rannalta nykyiselle paikalleen 1890-luvulla. Pihapiirissä on lisäksi entinen pieni navetta, verstas ja 1946 valmistunut hirsisauna sekä runsaasti uudempaa kalastuskoeaseman toimintaan liittynyttä rakennuskantaa. Kalahautomo vuodelta 1963 on kolmas hautomorakennus. Vuonna 1993 ja 1994 alueelle valmistuivat uudet laboratoriotilat,

verstas ja toimistotilat. Alueella on maapohjalammikoita noin parikymmentä. (https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200253, ja M. Väisänen, 1964, s. 5-6).

Majakosken kalankasvatusaltaita on vuosien saatossa muokattu ja laajennettu suhteessa 1910-luvun tilanteeseen. Kasvatusaltaat hahmottuvat edelleen maastossa. Myös Valkea Mustajärven eteläpäässä hahmottuu edelleen kalankasvatukseen käytetyt altaat. Altaat ovat maisemassa näkyvä elementti, joka kertoo kalastuskoeaseman toiminnasta Evon alueella.

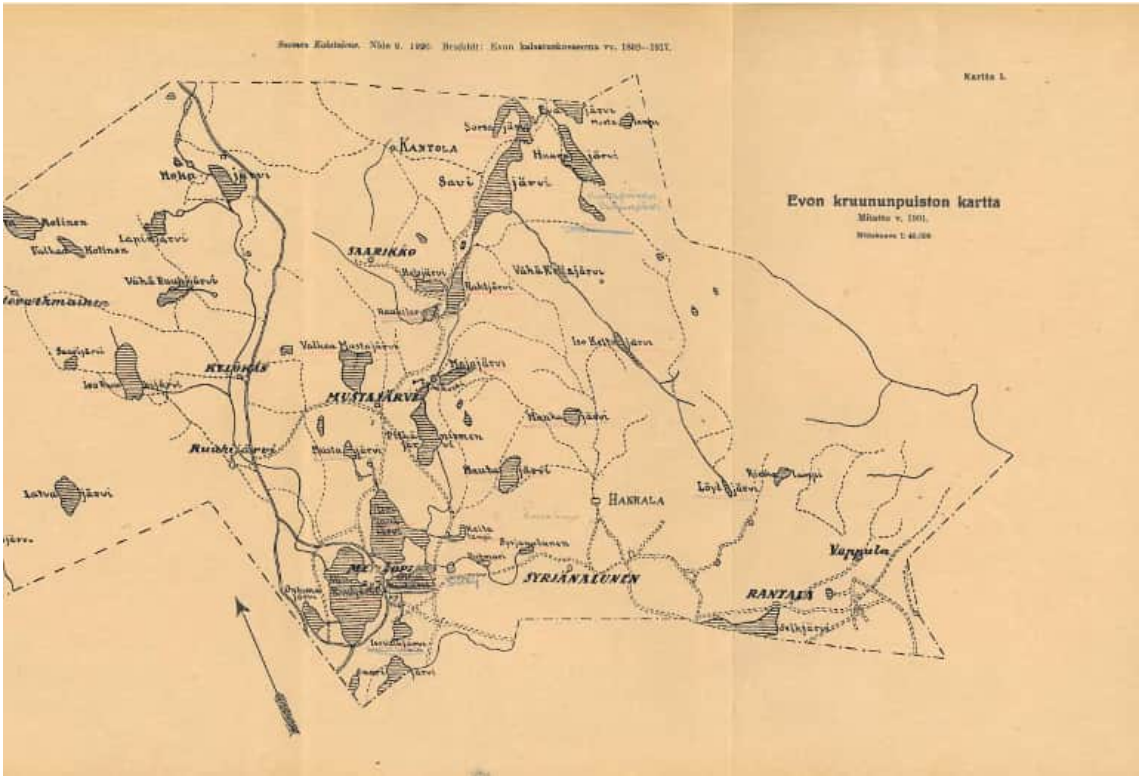

Kuva 58 Evon kruununpuiston kartta vuodelta 1901. Kuvalähde: P. Brofeldt, 1920, Suomen kalatalous, Nide 6.

3.4.3 Riistantutkimusasema

Evolle on sijoittunut riistantutkimuslaitos vuonna 1945 (https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1004). Suomalaisen riistantutkimuksen uranuurtaja on ollut vuonna 1942 perustettu Suomen riistanhoitosäätiö. Säätiön perustivat Suomen valtio (maatalousministeriö) ja Suomen Metsästäjäliitto yhdessä. Säätiön perustamista pohjusti maatalousministerin asettama työryhmä, jonka yhtenä jäsenenä oli Evon metsäkoulun johtaja metsänhoitaja Vilho Seppänen. Säätiön riistantutkimuslaitos aloitti nopeasti perustamisen jälkeen toimintansa.

Riistantutkimuslaitos toimi Helsingissä ja pian ryhdyttiin perustamaan myös riistantutkimusasemia. (riistasaatio.fi). Evolla riistantutkimusasema sijoittui entiselle Kaitalammin torpalle.

Riistantutkimuksen valtiollistaminen tapahtui uuden metsästysasetuksen myötä 1960-luvun alussa. Säätiön riistantutkimuslaitos lopetti toimintansa 31.12.1962. Säätiön tutkimuslaitoksen omaisuus myytiin valtion riistantutkimuslaitokselle ja henkilökunta siirtyi uuden tutkimuslaitoksen palvelukseen. (riistasaatio.fi, ja rktl.fi).

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos RKTL perustettiin puolestaan vuonna 1971. Tuolloin yhdistettiin Maataloushallituksen kalataloudellinen tutkimustoimisto ja Valtion riistantutkimuslaitos. (rktl.fi). Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokseen kuuluneet tutkimusasemat on lakkautettu vuonna 2013. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen toiminta erillisenä virastona päättyi vuoden 2014 lopussa, kun Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Metsäntutkimuslaitos ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos yhdistettiin Luonnonvarakeskukseksi, joka aloitti toimintansa 1.1.2015. (M. Karvonen ja luke.fi)

Evon entinen riistantutkimuslaitos on nykyisin yksityisessä omistuksessa.

Entisen riistantutkimusaseman alueella on säilynyt joitakin Kaitalammin torpan aikaisia talousrakennuksia. Tutkimustoimintaa varten rakennetut rakennukset ovat 1900-luvun jälkipuoliskolta ja nykyisin matkailukäytössä.

4 Inventointikohteet

Evon osayleiskaavan rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä tarkistus- ja täydennysinventoitiin rakennuskantaa Evon retkeilyalueen osayleiskaavan muutoksen ja laajennuksen kaava-alueelta. Ohessa on taulukko inventointikohteiden numeroinnista ja arvoluokituksesta. Taulukon jälkeen on kartta kohteiden sijoittumisesta tarkastelualueelle.

Alaluvuissa esitellään kukin inventointikohde. Kohteiden päärakennuksista on täytetty inventointitaulukko, jonka osana esitetään kohteen arvottaminen. Kohteiden muut rakennukset on esitetty valokuvin ja kuvatekstein. Arvojen pohdinnan jälkeen kohteet on jaettu arvoluokkiin. Arvottamisen kriteerejä ja arvoluokkia on kuvattu tarkemmin tämän raportin johdannossa, luvussa 1.2 Työn tekijät ja työmenetelmät.

Taulukko 1 Inventointikohteet, niiden numerointi ja arvoluokitus.

Nimi	Numero	Arvoluokka 2025
Vahtervehmas	1	B
Kantola	2	-
Saarikko	3	-
Ruuhijärven kämppä	4	A
Kylökäs	5	-
Savijärvi	6	B, ma
Rahtijärvi	7	A
Ruuhijärvi	8	B
Kalastuskoeasema	9	A
Valkjärvi	10	B, ma
Syrjä	11	A
Syrjästä lohkottu tila	12	-, ma
Hankala	13	-, ma
Suomela	14	B, ma
Rieskan kämppä	15	A
Vappula	16	B, ma
Hokajärvi	17	B
Mustajärvi	18	A, my
Luutajoki/Onninmaja	19	A, ma
Niinimäki	20	B
Hokajärven varastokämppä	21	B

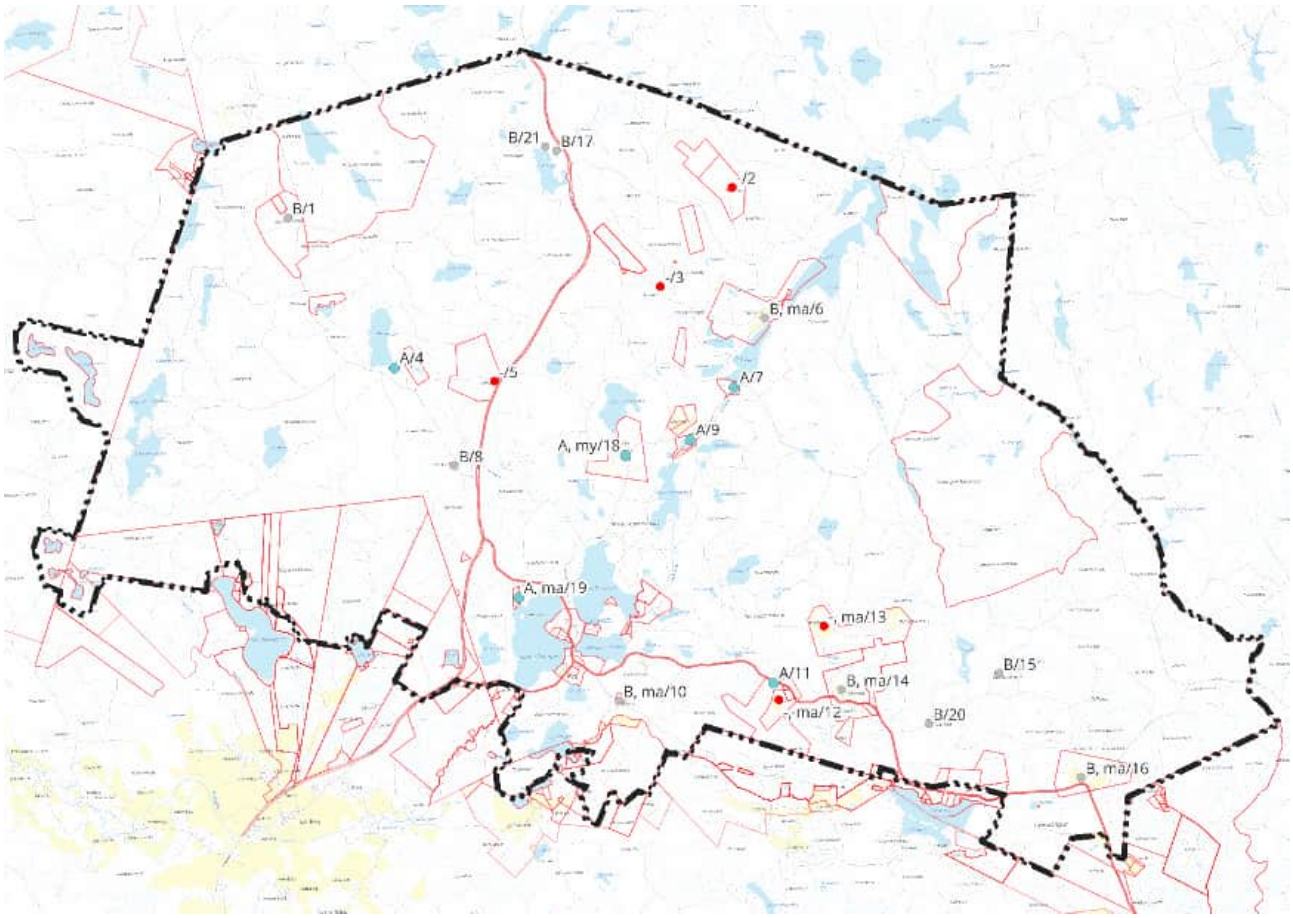

Kuva 59 Inventointikohteet arvoluokkineen kartalla, osayleiskaavan rajaus mustalla katkoviivalla. Symbolien vieressä ilmoitettu tekstillä kohteen arvoluokka (A, B, tai -. Joidenkin kohteiden arvoluokkaan on myös merkitty lähiympäristöä koskeva lisämaininta ”ma” tai ”my”), sekä inventointikohteen kohdenumero.

4.1 Vahtervehmas B

Kuva 60 Vahtervehmaan päärakennus idästä.

Kuva 61 Kartta Vahtervehmaan pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 2 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Vahtervehmas
Osoite	Ruuhijärventie 390
Kiinteistötunnus	109-517-7-0
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Asuinrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1800-luvun loppu (arvio)
Muutokset ja korjaukset	Päärakennusta on laajennettu koilliseen. Laajennus on tehty vuonna 1950 vanhojen ilmakuvien perusteella. Koillissivun perustukset on tehty betonisokkelille, kun taas vanhassa osassa rakennusta on edelleen nurkkakiviperustus. Rakennuksen ikkunat on todennäköisesti uusittu ainakin kerran. Rakennukseen on myöhemmin lisätty harjakattoinen kuistiosa, ja vesikattomateriaali on ulkonäön perusteella uusittu 2020-luvulla.
Kerrosluku	1,5
Rungon muoto	Rakennuksen runko on lounais-koillissuuntainen suorakaide, jonka luoteissivulla on korkea poikkipäätymäinen umpikuisti, jossa on kaksi sisäänkäyntiä. Samalla sivulla on myös matala avokuisti.
Kellari / ullakko	Rakennuksessa on ullakko.
Perustus	Rakennuksen alkuperäinen, lounaan puoleinen pääty on perustettu luonnonkivistä ladotulle kylmämuurille. Koillisen puoleisessa laajennusosassa on betonisokkeli.
Runko	Lyhytnurkkainen hirsi
Vuoraus	Punainen peiterimalaudoitus. Vanhan sisäänkäyntikuistin julkisivu on vaakalaudoitettu. Kuistin päätykolmiossa on pystypanelointi.
Väri	Punainen peiterimalaudoitus, valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Peltikate on tummanharmaa.
Katemateriaali	Tiilikuvioitu profiilipeltikate
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	Rakennuksessa on alkuperäiset T-Karmi-ikkunat. Poikkipäätymäisessä umpikuistiosassa on yksilasiset alkuperäiset 12-ruutuiset ikkunat. Umpikuistin ulko-ovien päällä ovien levyiset yksilasiset kolmiruutuiset vaakaikkunat. Umpikuistin päätykolmiossa on salmiakin muotoinen yläikkuna.
Ovet	Puuovet
Muuta	-
Kohteen historia	Wahtervehmas (nykyisin Vahtervehmas) perustettu torpaksi 1804, anomus uudistilaksi muuttamisesta 1834.
Kohteen pihapiiri	Tilalla on säilynyt runsaasti perinteistä hirsirakenteista rakennuskantaa (talli, aitta, varasto, navetta, riviaitta, luhtiaitta, lato, saunamökki, aitta ja lato) sekä maakellari. Kohteen pellot on metsitetty 1900-luvun jälkipuoliskolla.
Suojelutilanne	Evon rantaosayleiskaava 2003: sr-2, suojeltava rakennus, jota ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä.
Arvoluokka 2025	B
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä kruunun liikamaille 1800-luvun alussa perustettuna asutustilana. Kohteen historiallista kertovuutta korostaa runsas maataloushistoriasta kertova rakennuskanta, mutta kokonaisuuden kertovuutta heikentää hieman kohteen peltojen metsittäminen.

Inventoitu tieto	Kuvaus
	Kohteen päärakennuksella ja muilla ennen vuotta 1940 rakennetuilla perinteisillä hirsirakennuksilla on rakennushistoriallista merkitystä niiden ollessa tyypillisiä ja pääpiirteissään hyvin säilyneitä oman aikansa rakennuksia. Rakennuskannan monipuolisuus tekee kohteesta edustavan. Päärakennuksen alkuperäisyys ja edustavuus on hieman kärsinyt tehdyistä laajennuksista. Kohteen maisemallinen merkitys jää vähäiseksi entisten peltojen metsittämisen vuoksi.

Kuva 62 Vahtervehmaan päärakennus idän puolelta kuvattuna. Rakennuksen idän puoleinen pääty on laajennusosa.

Kuva 63 Päärakennus idästä.

Kuva 64 Vahtervehmaan päärakennus kuvattuna luoteesta. Rakennuksen suurempi poikkipäätymäinen umpikuisti on alkuperäinen.

Kuva 65 Rakennuksessa on käytetty vanhoja 1800-luvun ikkunamalleja.

Kuva 66 Päärakennuksen perustuksia etelän puoleisessa päädyssä. Rakennuksen vanhimmat osat on perustettu kylmämuuriksi ladottujen luonnonkivien päälle. Rakennuksen idän puoleinen laajennusosa seisoo betoniperusmuurin päällä.

Kuva 67 Vahtervehmaan pihapiiriä pohjoisesta kuvattuna. Päärakennus kuvan keskiosassa puiden takana.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 68 Vahtervehmaan pihapiiriin saavuttaessa tonttitien päädyssä on vanha vajonnut hirsinen talli.

Kuva 69 Vahtervehmaan pihapiirissä sijaitseva vanha aitta.

Kuva 70 Vahtervehmaan pihapiirissä sijaitseva pihavarasto/autotalli.

Kuva 71 Vahtervehmaan pihapiirissä sijaitsevia ulkorakennuksia. Kuvan vasemmassa reunassa on vanha navetta ja oikeassa reunassa on varasto/autotalli.

Kuva 72 Päärakennuksen länsipuolella sijaitseva riviaitta. Keskimmäiseen oveen on maalattu vuosiluku 1934.

Kuva 73 Vahtervehmaan luhtiaitta pihapiirin luoteisnurkalla.

Kuva 74 Vanha lato pihapiirin luoteisosassa.

Kuva 75 Vahtervehmaan vanha maakellari.

Kuva 76 Hirsirakenteinen saunamökki pihapiirin pohjoisosasta.

Kuva 77 Etualalla aitta, taustalla kuvan vasemmassa reunassa lato.

Kuva 78 Vahtervehmaan kiinteistöstä lohkotulla viereisellä tontilla sijaitseva vapaa-ajan asuinrakennus.

4.2 Kantola -

Kuva 79 Kantolan päärakennus lännestä.

Kuva 80 Kartta Kantolan pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 3 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Kantola
Osoite	Rahtijärventie 633
Kiinteistötunnus	109-517-3-1
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Vapaa-ajan asuinrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1952
Muutokset ja korjaukset	Jälleenrakennuskauden tyyppipiirustusten mukaan rakennettu asuinrakennus on suhteellisen hyvin alkuperäisessä kunnossa. Alkuperäinen pystyrimalaudoitus on vaihdettu alakerran osalla vaakalaudoitukseen. Rakennuksessa on uusittu punainen peltikate ja lounaissivulla on laajennuksena tehty avokuisti. Rakennuksen julkisivussa on jälkeenpäin asennettua talotekniikkaa, kuten ilmalämpöpumpun ulkoyksikkö ja sähkökeskus.
Kerrosluku	1,5
Rungon muoto	Rakennuksen runko on luode-kaakkosuuntainen suorakaide, jonka luoteispäädyssä on sisäänkäyntikuisti. Rakennuksen lounaissivulla on laajennuksena tehty uudempi avokuisti.
Kellari / ullakko	Rakennuksessa on kellari.
Perustus	Betoniperustus
Runko	Tolpparunko
Vuoraus	Vaalea vaakalaudoitus. Yläkerran osalla pystypanelointi.
Väri	Kerman värinen julkisivulaudoitus, valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Peltikate on tiilenpunainen.
Katemateriaali	Aaltokuvioitu profiilipeltikate
Katon muoto	Satulakatto, yksilappeiset kuistit
Ikkunat	Alkuperäiset jälleenrakennuskauden ikkunat. Ikkunat ovat vanhaa kaksiosaista jälleenrakennuskauden tyyppitaloissa käytettyä keskipuitemallia.
Ovet	Luoteisen sisäänkäynnin ovi on alkuperäinen puuovi. Laajennuskuistin ovi on moderni puuovi.
Muuta	Kantolan alkuperäinen päärakennus on sijainnut nykyisestä hieman etelään, nykyisen kasvimaan paikalla.
Kohteen historia	Mäyrinmaa (nykyinen Kantola), anomus uudistilaksi perustamisesta 1834
Kohteen pihapiiri	Tilalla on säilynyt perinteistä hirsirakenteista rakennuskantaa (aitta ja riviaitta). Kohteen pellot on metsitetty 1900-luvun jälkipuoliskolla.
Suojelutilanne	-
Arvoluokka 2025	-
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä kruunun liikamaille 1800-luvun alussa perustettuna asutustilana. Kohteen historiallista kertovuutta heikentää kuitenkin vanhan asuinrakennuksen korvaaminen jälleenrakennuskauden tyyppitalolla sekä kohteen peltojen metsittäminen. Kohteen päärakennus on tavanomainen jälleenrakennuskauden tyyppitalo, eikä sillä ole rakennushistoriallista merkitystä. Kohteen kahdella hirsirakenteisella aitalla on rakennushistoriallista merkitystä niiden ollessa tyypillisiä ja pääpiirteissään hyvin säilyneitä oman aikansa rakennuksia. Kokonaisuuden edustavuus on kuitenkin kärsinyt muun rakennuskannan uusimisesta.

Inventoitu tieto	Kuvaus
	Kohteen maisemallinen merkitys jää vähäiseksi entisten peltojen metsittämisen vuoksi.

Kuva 81 Kantolan päärakennus etelän puolelta kuvattuna. Rakennuksen sivulla näkyvä avokuisti on laajennusosa.

Kuva 82 Kantolan vanha päärakennus vuonna 1926. Kuvalähde: Evon metsäopisto.

Kuva 83 Kantolan vanhempi päärakennus on sijainnut kasvimaan kohdalla poikittain.

Kuva 84 Kantolan nykyinen päärakennus on rakennettu jälleenrakennuskaudella.

Kuva 85 Kantolan terassilaajennuksen edustalla on puusta rakennettu luiska koiraa varten.

Kuva 86 Kantolan päärakennuksessa on alkuperäiset jälleenrakennuskauden ikkunat.

Kuva 87 Kantolan päärakennuksen koillissivua.

Kuva 88 Kantolan päärakennuksen luoteispäädyssä on alkuperäinen sisäänkäyntikuisti.

Kuva 89 Kantolan pihapiiriä päärakennuksen edustalta kuvattuna. Kuvassa näkyvät ulkorakennukset ovat peräisin 1800-luvulta.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 90 Vanha aitta 1800-luvulta. Aitan kunnostaminen oli inventoinnin maastokäynnin aikaan kesken.

Kuva 91 Kantolan vanha riviaitta 1800-luvulta.

Kuva 92 Kantolan navetta on rakennettu maanomistajan mukaan 1960-luvun alussa.

Kuva 93 Vanhempi pihasauna on rakennettu vuonna 1939 maanomistajan mukaan.

Kuva 94 Uudempi pihasauna.

Kuva 95 Pihapiirin pohjoisnurkalla sijaitseva puusuoja.

Kuva 96 Kantolan pihapiirissä on kaivo ja ihmisen rakentama lampi mahdollisesti sammutusvesien hankkimista varten palon sattuessa.

4.3 Saarikko -

Kuva 97 Saarikon rakennuskannasta on säilynyt pihapiirin pohjoispuolella sijainnut lato.

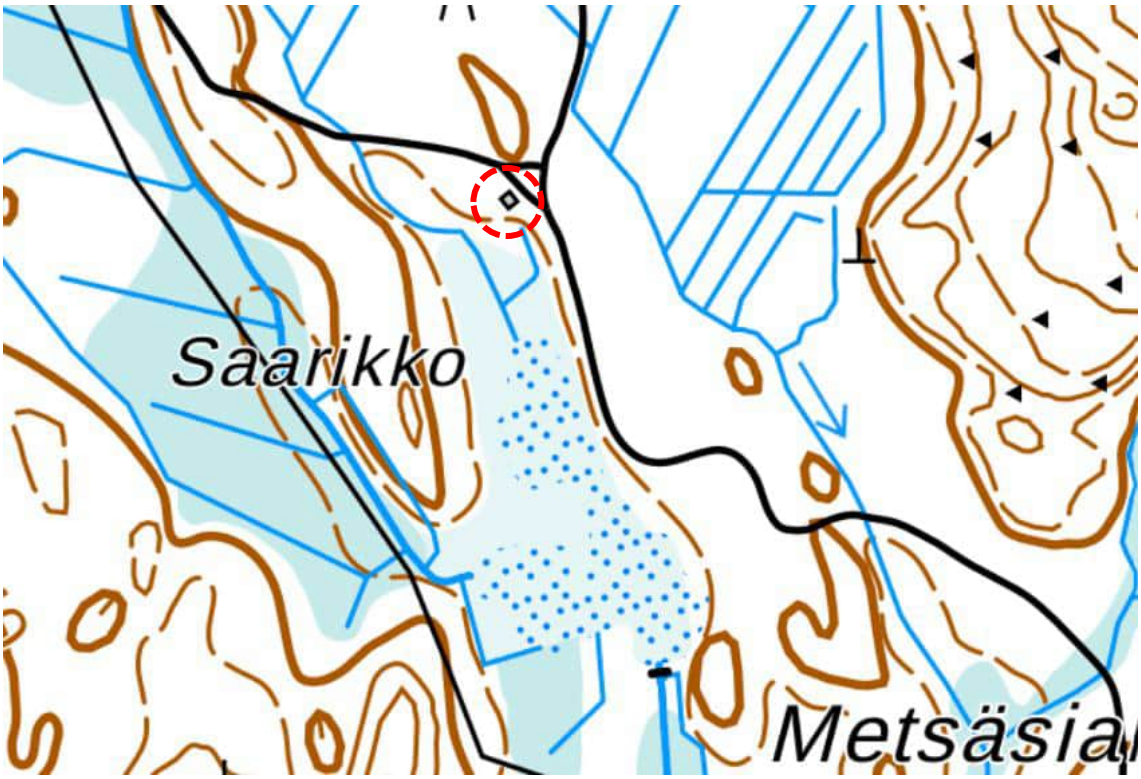

Kuva 98 Kartta Saarikon ladon sijainnista. Lato ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Saarikko on ollut kruunun liikamaille perustettu torppa. Anomus uudistilaksi perustamisesta on jätetty 1834. Saarikon rakennuskanta on purettu ilmakuvien perusteella vuosien 1961 ja 1979 välillä. Pihapiirin pohjoispuolella on säilynyt hirsirakenteinen lato.

Yksittäisen ladon historialliset, rakennushistorialliset ja maisemalliset arvot jäävät vähäisiksi.

Kuva 99 Ote vuoden 1949 ilmakuvasta Saarikon ympäristöstä. Säilynyt lato on ympyröity punaisella katkoviivalla. Saarikon varsinainen pihapiiri on sijainnut ladosta kaakkoon ja näkyy ilmakuvassa hyvin.

4.4 Ruuhijärven kämppä A

Kuva 100 Ison Ruuhijärven päärakennus pohjoisesta.

Kuva 101 Kartta Ison Ruuhijärven kämpän pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 4 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Ruuhijärven kämppä
Osoite	Ruuhijärventie 137
Kiinteistötunnus	109-893-1-2
Rakennustyyppi	Vuokra/- ja kokoustila
Nykyinen käyttö	Vuokrahuvila
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Kämppä, metsurien tukikohta
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1929 (evonluonto.fi). Vuoden 1949 ilmakuvassa rakennus vaikuttaa kuitenkin olevan vasta rakenteilla; kattoa ei ole, mutta hirsiseinät näkyvät. Vuoden 1961 ilmakuvassa rakennus näkyy nykyhahmossaan.
Muutokset ja korjaukset	Rakennus on peruskorjattu ja ikkunat on uusittu.
Kerrosluku	1
Rungon muoto	Rakennuksen runko on L-muotoinen. Pohjoissivulta ulkonee suuri poikkipääty.
Kellari / ullakko	Rakennuksessa on ullakkotilaa.
Perustus	Betoni
Runko	Hirsi
Vuoraus	Peiterimoitettu pystylaudoitus
Väri	Punainen pystyrimalaudoitus, valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Peltikate on tiilenpunainen.
Katemateriaali	Tiilikuvioitu profiilipeltikate
Katon muoto	Satulakatto poikkipäädyllä
Ikkunat	Rakennuksessa on vanhaa 6- ja 9-ruutuista mallia mukailevat modernit ikkunat.
Ovet	Modernit puuovet
Muuta	Ruuhijärven kämppä lienee rakennettu tyyppipiirustusten mukaan (T. Ahola, inventointikortti 24.9.2001).
Kohteen historia	Ruuhijärven kämppä on rakennettu viimeistään vuoteen 1949 mennessä metsurien tukikohdaksi valtion maalle.
Kohteen pihapiiri	Kämpän lisäksi pihapiirissä on hirsirakenteiset talli ja sauna kämpän rakentamisen ajalta sekä niitä hieman nuorempi rankorakenteinen vaja. Uudempaa rakennuskantaa edustavat grillikota ja uusi sauna. Kämppä sijoittuu Iso Ruuhijärven rannalle.
Suojelutilanne	Evon rantaosayleiskaava 2003: sr-2, suojeltava rakennus, jota ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä.
Arvoluokka 2025	A
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on elinkeinohistoriallista merkitystä valtion maille viimeistään vuonna 1949 rakennettuna metsätyökämppänä. Kohteen kertovuutta korostaa säilyneet talousrakennukset talli, sauna ja vaja. Kohde on tärkeä osa Evon valtion metsiin rakennettua kämppäverkostoa. Kohteen päärakennuksella, tallilla ja vanhalla saunalla on rakennushistoriallista merkitystä niiden ollessa tyypillisiä ja pääpiirteissään ulkoasultaan hyvin säilyneitä hirsirakenteisia metsätyökämpän tarpeisiin rakennettuja rakennuksia. Säilyneet talousrakennukset tekevät kokonaisuudesta edustavan. Kohde on tärkeä osa Evon metsämaisemia ja se sijaitsee maisemallisesti kauniilla paikalla Iso Ruuhijärven rannalla Ruuhiojan läheisyydessä.

Kuva 102 Ruuhijärven päärakennus lounaan puolelta kuvattuna. Rakennuksen idän puoleinen pääty on laajennusosa.

Kuva 103 Päärakennus koillisesta.

Kuva 104 Rakennuksen itäpääty.

Kuva 105 Rakennuksen pohjoissivun suuri poikkipääty. Poikkipäädyssä sijaitsee pieni makuuhuone ja keittiö.

Kuva 106 Ruuhijärven päärakennus etelästä.

Kuva 107 Kellarin ikkunoita.

Kuva 108 Ruuhijärven pihapiiri luoteesta rannasta.

Kuva 109 Isoa Ruuhijärveä.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 110 Kuvan vasemmassa laidassa moderni kota ja oikeassa laidassa tallin länsipäätyä. Taustalla kuvan keskiosassa uudempi rantasauna.

Kuva 111 Talli. Vuoden 1949 ilmakuvassa rakennuksen rakennustyöt ovat kesken.

Kuva 112 Vanha sauna.

Kuva 113 Uusi sauna.

Kuva 114 Huussi.

Kuva 115 Vaja. Vaja näkyy vuoden 1961 ilmakuvassa.

4.5 Kylökäs -

Kuva 116 Kylökkään päärakennus idästä.

Kuva 117 Kartta Kylökkään pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 5 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Kylökäs
Osoite	Padasjoentie 2008
Kiinteistötunnus	109-517-2-2
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Asuinrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1960-luku (vanhojen karttojen ja ilmakuvien perusteella)
Muutokset ja korjaukset	Kuistin kattoa on korjailtu, muuten rakennus on pitkälti alkuperäisessä kunnossa.
Kerrosluku	1
Rungon muoto	Rakennuksen runko on lounas-koillissuuntainen suorakaide, jonka luoteissivulla on pieni umpikuisti.
Kellari / ullakko	-
Perustus	Betoni
Runko	Tolpparunko
Vuoraus	Peiterimoitettu pystylaudoitus
Väri	Luonnollisesti harmaantunut puupinta
Katemateriaali	Tiilikate
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	Rakennuksessa on käytetty perinteisiä jälleenrakennuskauden ikkunamalleja. Pääikkunat ovat kaksijakoisia ja tuuletusosallisia. Ikkunoiden nurkissa on kulmaraudat.
Ovet	Puuovi
Muuta	
Kohteen historia	Kydölä eli Kyrökäs (nykyinen Kylökäs), anomus uudistilaksi perustamisesta 1834. Kylökkään edellinen päärakennus, kookkaampi pihapiirin pohjoislaidalla sijainnut rakennus purettiin vuosien 1979 ja 1995 välillä, jonka jälkeen talousrakennukset ovat päässeet huonoon kuntoon.
Kohteen pihapiiri	Kylökkään pihapiirissä on ollut useita hirsirakenteisia talousrakennuksia, mutta ne ovat erittäin huonossa kunnossa tai sortuneita lukuun ottamatta riviaittaa ja pientä asuin- tai saunamökkiä. Kylökkään entiset peltolaikut on pääosin metsitetty, mutta pihapiirin ympärillä on vielä jonkin verran avointa niittyä. Kohde sijaitsee Padasjoentien ja Luutajoen välissä ja puusto ympäröi pihapiiriä.
Suojelutilanne	-
Arvoluokka 2025	-
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä kruunun liikamaille 1800-luvun alussa perustettuna asutustilana. Kohteen historiallista kertovuutta heikentää kuitenkin vanhan asuinrakennuksen purkaminen, häviämässä olevat talousrakennukset sekä kohteen peltojen metsittäminen. Nykyinen päärakennus on tavanomainen ja vaatimaton 1960-luvun asuinrakennus, eikä sillä ole rakennushistoriallista merkitystä. Kohteen hirsirakenteisella aitalla ja pikkumökillä on rakennushistoriallista merkitystä niiden ollessa tyypillisiä ja pääpiirteissään hyvin säilyneitä oman aikansa rakennuksia. Kokonaisuuden edustavuus on kuitenkin kärsinyt alkuperäisen asuinrakennuksen purkamisesta ja korjauskelvottomista talousrakennuksista. Kohteen maisemallinen merkitys jää vähäiseksi entisten peltojen metsittämisen vuoksi.

Kuva 118 Kylökkään nykyinen päärakennus etelän puolelta kuvattuna.

Kuva 119 Kylökkään päärakennus luoteesta.

Kuva 120 Kylökkään päärakennusta idästä.

Kuva 121 Kylökkään raivattua metsää.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 122 Riviaitta pihapiirin keskellä.

Kuva 123 Romahtaneita sivurakennuksia Kylökkään pihapiirissä.

Kuva 124 Romahtanut hirsirunko Kylökkään pohjoispuolella sijaitsevan metsän reunassa.

Kuva 125 Asuin- tai saunamökki pihapiirin pohjoisosasta. Mökin vesikate on vaihdettu hiljattain.

Kuva 126 Ilman kattoa seisova hirsirunko Kylökkään vanhan pellon reunassa. Hirsiin kaiverretut siirtomerkit kertovat siitä, että runko on siirretty paikalle toiselta tilalta.

Kuva 127 Pressuilla peitetty huonokuntoinen hirsirunko.

Kuva 128 Silta Kylökkään pihapiiriä sivuavan Luutajoen yllä.

4.6 Savijärvi, B, ma

Kuva 129 Savijärven rakennuksia etelän puolelta.

Kuva 130 Kartta Savijärven pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 6 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Savijärvi
Osoite	Rahtijärventie 467
Kiinteistötunnus	109-517-5-2
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Asuinrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1800-luku (arvio)
Muutokset ja korjaukset	Rakennuksen vesikate on uusittu. Kylmämuuriperustusta on vahvistettu betonivalulla. Rakennus on maalattu oranssiksi.
Kerrosluku	1,5
Rungon muoto	Rakennuksen runko on lounas-koillissuuntainen suorakaide, jonka kaakkoissivulla on korkea ja leveä poikkipäätymäinen umpikuisti.
Kellari / ullakko	Rakennuksessa on ullakkokerros.
Perustus	Kylmämuuriperustusta on vahvistettu betonivalulla.
Runko	Lyhytnurkkainen hirsi
Vuoraus	Peiterimoitettu pystylaudoitus
Väri	Oranssi julkisivulaudoitus, valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Vesikate on tummanharmaa.
Katemateriaali	Bitumikermikate
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	Rakennuksessa on monia eri mallisia ja -ikäisiä ikkunoita. Luoteissivulla ja koillispäädyssä on T-karmi-mallin pystyikkunoita. Rakennuksen lounaispäädyssä ja kaakkoisjulkisivulla on 6- ja 9-ruutuisia ikkunamalleja. Kaakon puoleisella julkisivulla on myös yksi moderni, suuri yksiruutuinen neliöikkuna.
Ovet	Modernit puuovet
Muuta	Savijärven pihapiirissä toimii Evon parkki -niminen matkaparkkiyritys.
Kohteen historia	Savijärven (Sorsajärven) torppa asutettu 1814, väliaikaisena uudistilana vuodesta 1835 alkaen
Kohteen pihapiiri	Tilalla on säilynyt perinteistä hirsirakenteista rakennuskantaa (riihi, talli ja luhtiaitta). Niiden lisäksi pihapiirissä on nuorempia talous- ja saunarakennuksia, joista osa liittyy tilalla harjoitettuun matkailupalveluun. Pihapiirin länsipuolella riihen läheisyydessä on matkailuaitoille pysäköintialue. Savijärven pellot ovat edelleen viljellyt. Pellot sijoittuvat Rahtijärven pohjoispuoliselle rinteelle ja Rahtijärventie kulkee peltoaukean läpi. Kohteen pihapiiri sijoittuu Rahtijärventien ja Savijärveen laskevan joen väliin maisemallisesti kauniille paikalle. Pihapiiristä avautuu näkymä Rahtijärvelle pellon yli.
Suojelutilanne	-
Arvoluokka 2025	B, pellot ma
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä kruunun liikamaille 1800-luvun alussa perustettuna asutustilana. Kohteen historiallista kertovuutta korostaa maataloushistoriasta kertova rakennuskanta ja tilalla edelleen harjoitettu maatalous. Kohteen päärakennuksella ja pihapiirin perinteisillä hirsirakennuksilla on rakennushistoriallista merkitystä niiden ollessa tyypillisiä ja pääpiirteissään hyvin säilyneitä oman aikansa rakennuksia. Rakennusten neljältä sivulta rajaama pihapiiri on kokonaisuudessaan edelleen edustava, vaikka osa rakennuskannasta

Inventoitu tieto	Kuvaus
	onkin uudempaa. Pihapiiristä irrallaan oleva riihi edustaa häviävää rakennuskantaa rikkoutuneine kattoineen. Kohteen rakennuskanta muodostaa maisemallisesti edustavan kokonaisuuden yhä viljellyn peltoaukean keskelle maisemallisesti kauniille paikalle Rahtijärveen laskevalle rinteelle. Kohde on myös tärkeä osa Rahtijärventien tienäkymiä.

Kuva 131 Savijärven rakennuksia lännestä Rahtijärventieltä.

Kuva 132 Savijärven päärakennuksen lounaispääty.

Kuva 133 Rakennuksen luoteissivu.

Kuva 134 Päärakennuksen perustuksia. Itänurkalla on näkyvissä luonnonkiviä. Sokkelia on vahvistettu betonilla.

Kuva 135 Päärakennus etelästä.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 136 Rahtijärventien länsipuolella sijaitseva vanha riihi.

Kuva 137 Luhtiaitta Savijärven pihapiirin koillisreunalla.

Kuva 138 Saunamökki lähellä Rahtijärven ja Savijärven välisen salmen rantaa.

Kuva 139 Pihapiirin saunarakennuksia kuvattuna luoteesta päärakennuksen edustalta.

Kuva 140 Vanha talli lähellä Rahtijärventietä.

Kuva 141 Sauna ja talli.

Kuva 142 Näkymä kohti Rahtijärveä pihapiiristä.

Kuva 143 Savijärven maanomistajan Evo-parkki.

4.7 Rahtijärvi A

Kuva 144 Rahtijärven rakennuksia lännestä.

Kuva 145 Kartta Rahtijärven pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 7 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus ”Ukkoherra”, Rahtijärvi
Osoite	Talvilammentie 20
Kiinteistötunnus	109-516-1-17
Rakennustyyppi	Majoitusrakennus
Nykyinen käyttö	Majoitus- ja kokoustilat
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Savottakämppä
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1950-luku (vanhojen ilmakuvien perusteella)
Muutokset ja korjaukset	Rakennukseen on asennettu ilmalämpöpumppu.
Kerrosluku	2
Rungon muoto	Rakennuksen runko on lounas-koillissuuntainen suorakaide, jonka luoteissivulla on pieni harjakattoinen kuisti.
Kellari / ullakko	Rakennuksessa on kellarikerros (rinneratkaisu).
Perustus	Betoni
Runko	Puu
Vuoraus	Vaalea peiterimalaudoitus.
Väri	Vaalea peiterimalaudoitus, valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Peltikate on punainen.
Katemateriaali	Profiilipeltikate
Katon muoto	Satulakatto. Luoteisella lappeella on kookas kattolyhty.
Ikkunat	Neli-, kuusi-, ja yhdeksänruutuisia ikkunamalleja. Haukkaikkunat ja osa kellarin ikkunoista on matalaa kaksiruutuista mallia.
Ovet	Puuovet
Muuta	-
Kohteen historia	Rahtijärven kämppä on rakennettu 1950-luvulla metsurien tukikohdaksi valtion maalle. Rahtijärven kämppä on viimeinen Evolle rakennettu savottakämppä, jossa sotakorvauksia hakanneet metsurit ja ajomiehet asuivat (hamk.fi).
Kohteen pihapiiri	Savottakämppä Ukkoherra ja kulmittain siihen nähden sijoittuvat majoitusrakennus Jätkälä sijoittuvat Rahtijärven eteläpuolisen pienen mäen päälle, Talvilammentien luoteispuolelle. Rakennusten väliin sijoittuu rankorakenteinen vaja. Kämpän pihapiiristä hieman luoteeseen sijoittuu asuinrakennus ja sen liiteri. Talvilammentien kaakkoispuolelle sijoittuu kämpän entinen talli ja Majajoen sillan kupeeseen sauna.
Suojelutilanne	Evon rantaosayleiskaava 2003: sr-2, suojeltava rakennus, jota ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä.
Arvoluokka 2025	A
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on elinkeinohistoriallista merkitystä valtion maille 1950-luvulla rakennettuna metsätyökämppänä. Kohde on viimeinen Evolle rakennettu metsätyökämppä. Kohteen kertovuutta korostaa säilyneet majoitus- ja asuinrakennukset, talousrakennukset, talli, sauna ja kaksi vajaa. Kohde on tärkeä osa Evon valtion metsiin rakennettua kämppäverkostoa. Kohteen majoitus- ja asuinrakennuksilla ja tallilla on rakennushistoriallista merkitystä niiden edustaessa kämppärakentamisen myöhäistä vaihetta. Puolitoistakerroksinen ja kellarillinen päärakennus on metsätyökämppänä harvinainen rakennustyyppi. Talli on poikkeuksellisen suuri. Kohteen rakennukset ovat pääpiirteissään ulkoasultaan hyvin säilyneitä. Yhdessä säilyneiden talousrakennusten kanssa kokonaisuus on edustava.

Inventoitu tieto	Kuvaus
	Kohde on tärkeä osa Evon metsämaisemia ja se sijaitsee maisemallisesti kauniilla paikalla Rahtijärven ja Majajoen rannalla. Kohde on myös tärkeä osa Talvilammentien tienäkymiä.

Kuva 146 Rahtijärven päärakennus ”Ukkoherra” kuvattuna pohjoisen suunnalta.

Kuva 147 Ukkoherra-rakennus etelästä Talvilammentieltä.

Kuva 148 Päärakennus Ukkohera kuvattuna idästä.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 149 Majoitusrakennus Jätkälä kuvattuna etelän puolelta.

Kuva 150 Jätkälä lännestä. Rakennuksen pitkällä sivulla näkyvät luonnonkiviperustukset.

Kuva 151 Majoitusrakennus Jätkälä pohjoisesta.

Kuva 152 Portaat Rahtijärven rantaan.

Kuva 153 Vaja majoitusrakennuksen ja päärakennuksen välissä.

Kuva 154 Vanha asuinrakennus pihapiirin luoteisosasta. Asuinrakennus on saattanut olla metsätöiden johdon tai keittäjien asuntolana.

Kuva 155 Vanha liiteri pihapiirin luoteisimmalla nurkalla metsässä.

Kuva 156 Talli Talvilammentien itäpuolella.

Kuva 157 Sauna Rahtijärvestä laskevan Majajoen rannalla, Talvilammentien sillan tuntumassa.

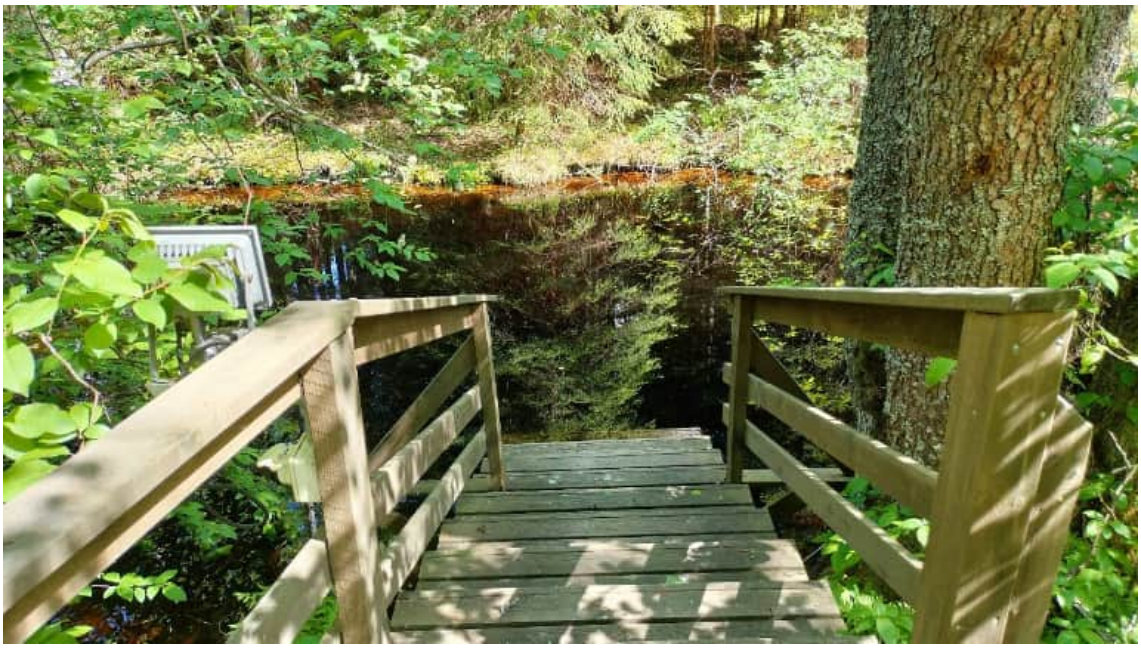

Kuva 158 Portaat saunalta Majajoelle.

4.8 Ruuhijärvi B

Kuva 159 Ruuhijärven rakennuksia idästä.

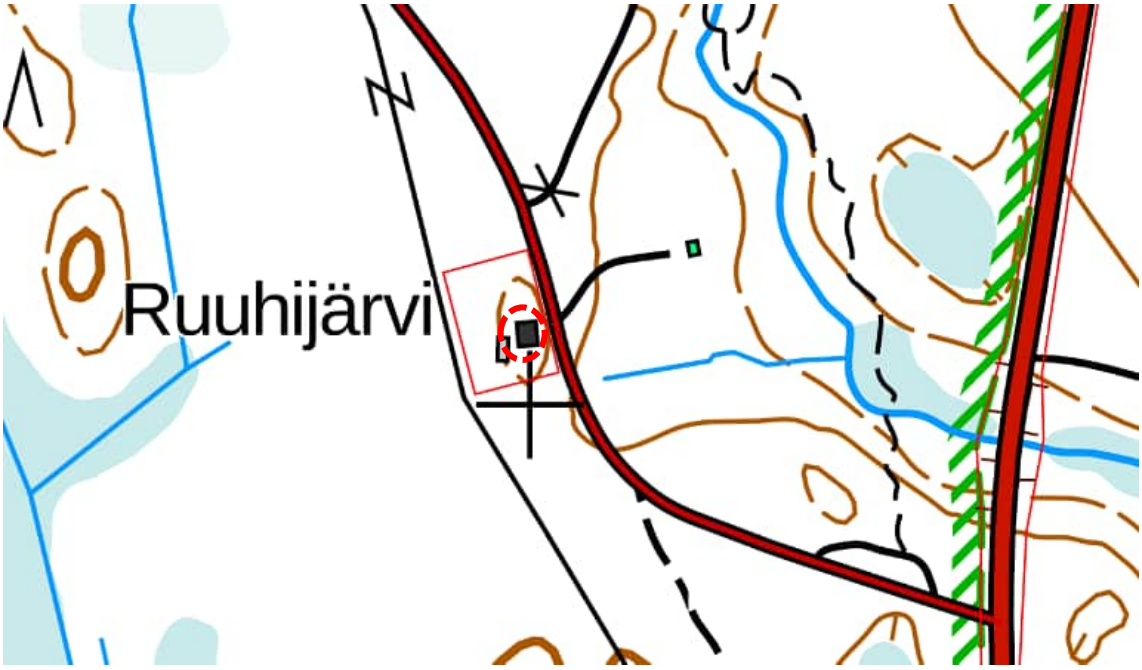

Kuva 160 Kartta Ruuhijärven pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 8 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Ruuhijärvi
Osoite	Ruuhijärventie 30
Kiinteistötunnus	109-517-14-0
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Asuinrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1920 (maanomistajan mukaan)
Muutokset ja korjaukset	Rakennus on kunnostettu perinpohjaisesti sotien jälkeen rakennuksen ajauduttua huonoon kuntoon.
Kerrosluku	1,5
Rungon muoto	Rakennuksen runko on etelä-pohjoissuuntainen suorakaide.
Kellari / ullakko	-
Perustus	Porakivet
Runko	Lyhytnurkkainen hirsi
Vuoraus	Peiterimoitettu pystylaudoitus
Väri	Vaalea julkisivulaudoitus, listat ja ikkunapuitteet valkoiset. Ikkunoiden vuorilaudat ovat siniset.
Katemateriaali	Tiilikate
Katon muoto	Taitekatto
Ikkunat	Rakennuksessa on ikkunoita 1900-luvun alusta ja jälleenrakennuskaudelta. Rakennuksen päätykolmioissa on vanhat koristeelliset T-ikkunat, ja alakerran osalla on käytetty tuuletusosallisia kaksijakoisia jälleenrakennuskauden ikkunoita.
Ovet	Puuovet
Muuta	-
Kohteen historia	Luutasilta (nykyinen Ruuhijärvi), anomus uudistilaksi perustamisesta 1834, metsänvartijatila vuodesta 1856. Nykyinen asuinrakennus on kolmas Ruuhijärven tilan päärakennus paikallaan. Rakennus on toiminut metsäteknikkojen asuntona. Rakennuksessa on myös pidetty venäläisiä sotavankeja, jotka ovat olleet alueella metsätöissä.
Kohteen pihapiiri	Ruuhijärven pihapiirissä on säilynyt asuinrakennuksen lisäksi riviaitta ja toisen talousrakennuksen kivijalka ja hirsikehikko. Ruuhijärventie kulkee pihapiirin itäpuolella. Pihapiiristä erillään Ruuhijärventien itäpuolella on säilynyt maakellari ja saunarakennus. Kohteen pellot on metsitetty 1900-luvun jälkipuoliskolla. Pihapiirissä on säilynyt pieni avoin niittylaikku. Hokajärven kämppä on siirretty kohteesta nykyiselle paikalleen Hokajärven rannalle.
Suojelutilanne	-
Arvoluokka 2025	B
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä kruunun liikamaille 1800-luvun alussa perustettuna asutustilana. Kohteen historiallista kertovuutta heikentää jonkin verran se, että torpan aikaiset talousrakennukset on pääasiassa purettu. Kokonaisuuden kertovuutta heikentää myös kohteen peltojen metsittäminen. Kohteen päärakennuksella on rakennushistoriallista merkitystä sen ollessa tarkastelualueella harvinainen mansardikattoinen rakennus. Mansardikatto yleistyi Suomessa asuinrakennuksissa 1920–1930-luvuilla. Rakennuksen

Inventoitu tieto	Kuvaus
	alkuperäisyys ja edustavuus on kuitenkin hieman kärsinyt ikkunoiden uusimisesta. Aitta on tyypillinen oman aikansa rakennus. Kohteen maisemallinen merkitys jää vähäiseksi entisten peltojen metsittämisen vuoksi. Päärakennus on osa Ruuhijärventien tienäkymiä.

Kuva 161 Ruuhijärven asuintilan päärakennus kaakon puolelta Ruuhijärventieltä kuvattuna.

Kuva 162 Ruuhijärven päärakennus etelästä.

Kuva 163 Päärakennuksen päädyissä on koristeelliset T-ikkunat, joissa on vedetyt ikkunalasit.

Kuva 164 Päärakennuksen pihan puoleinen sisäänkäynti

Kuva 165 Päärakennuksen maantasokerroksen ikkunoita. Ikkunat ovat peräisin jälleenrakennuskaudelta.

Kuva 166 Porakiviperustuksia rakennuksen luoteisnurkalla.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 167 Porakiville perustettu hirsirunko pihapiirin pohjoisosasta.

Kuva 168 Vanha parakkirakennus ja puuvarasto.

Kuva 169 Piha-aitta. Aitan keskellä on ennen ollut kulkuaukko.

Kuva 170 Ruuhijärven piha-aitta.

Kuva 171 Vanha sauna, joka sijaitsee Ruuhijärven kiinteistön ulkopuolella Ruuhijärventien itäpuolella. Sauna sijaitsee kauempana Ruuhijärven pihapiiristä, mutta yhdistyy luontevasti pihapiiriin polkua pitkin.

Kuva 172 Maakellari Ruuhijärventien itäpuolella.

4.9 Kalastuskoeasema A

Kalastuskoeasema on arvotettu kokonaisuutena verstas/toimistorakennuksen inventointikortilla.

Kuva 173 Entisen kalastuskoeaseman rakennuksia pohjoisesta.

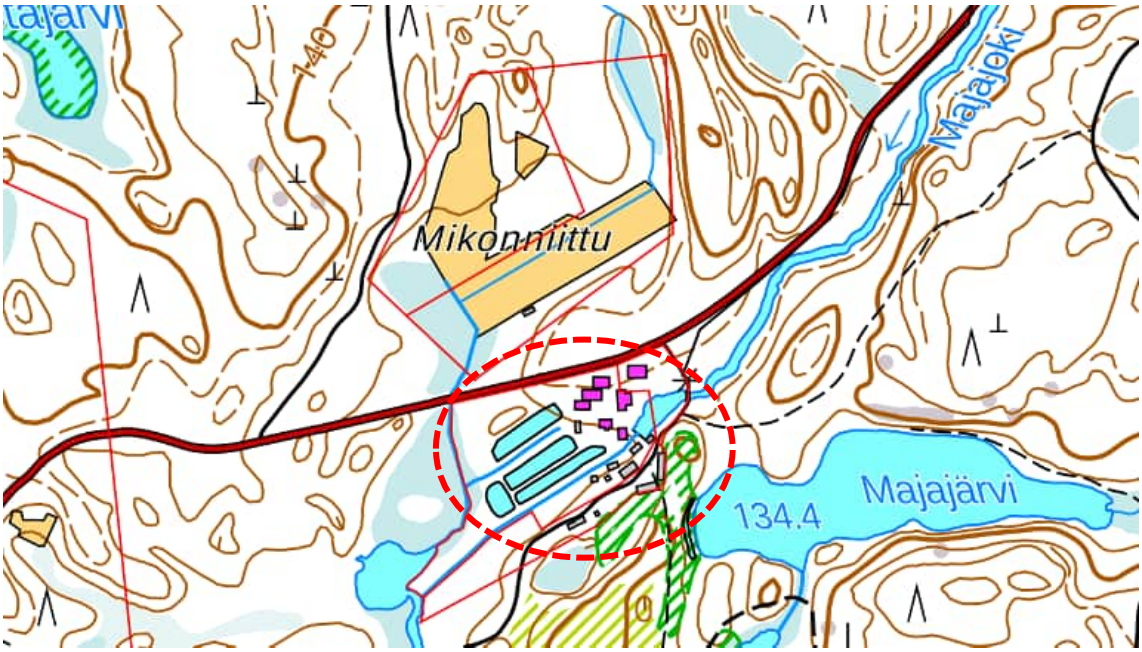

Kuva 174 Kartta kalastuskoeaseman sijainnista. Kalastuskoeaseman sijainti ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Kalastuskoeaseman verstas/toimistorakennus

Kuva 175 Kalastuskoeaseman verstas/toimistorakennus lännestä.

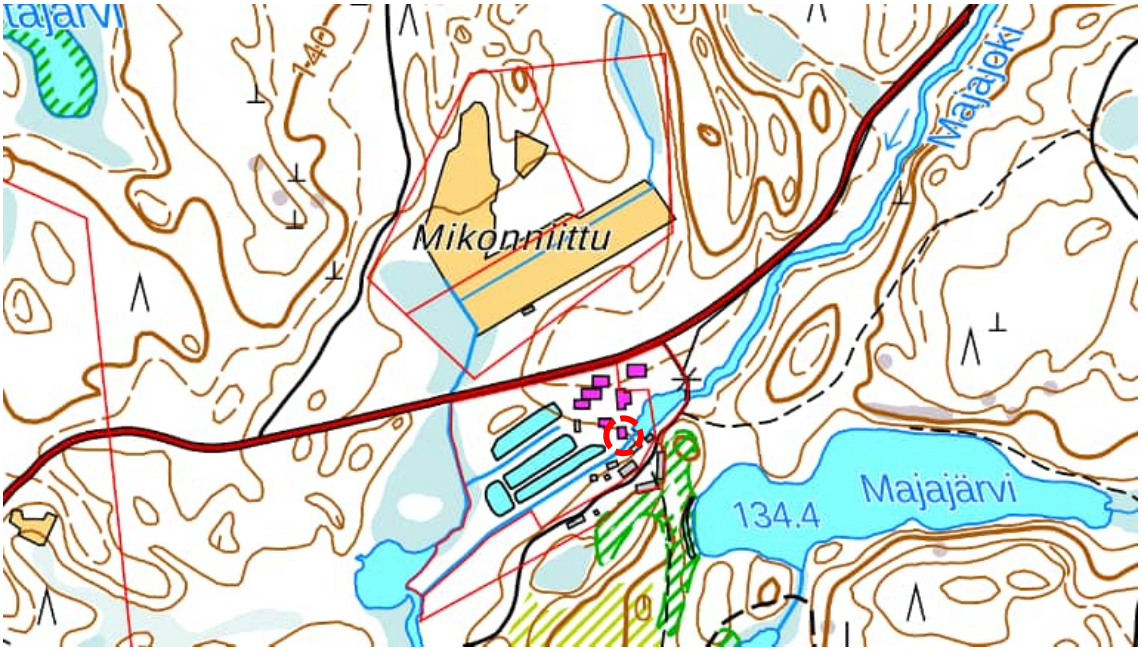

Kuva 176 Kartta kalastuskoeaseman rakennusten sijainnista. Toimistorakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 9 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Kalastuskoeaseman verstas/toimistorakennus
Osoite	Rahtijärventie 283
Kiinteistötunnus	109-517-1-1
Rakennustyyppi	Toimistorakennus
Nykyinen käyttö	Toimistorakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Opetus-/laboratoriorakennus (ennen siirtoa kalastuskoeaseman hautomahuone)
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1893, siirto nykyiselle paikalle 1896 (https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200253)
Muutokset ja korjaukset	Rakennus on siirretty nykyiselle paikalleen vuonna 1896 Ylisen Rautjärven rannalta (P. Brofeldt, 1920, s. 15-16). Rakennuksen ulkoasu on muuttunut peruskunnostusten myötä. 1948 pärekatto on korvattu tiilikatteella. Vuosina 1949-1950 rakennus on vuorattu ja maalattu keltaiseksi. 1959 rakennus on maalattu vaaleanvihreäksi. (M. Väisänen, 1964, s. 5-12). Nykyisin rakennus on maalattu keltaiseksi.
Kerrosluku	1,5
Rungon muoto	Rakennuksen runko on etelä-pohjoissuuntainen suorakaide.
Kellari / ullakko	Ullakolle johtaa ulkoportaikko rakennuksen pohjoispäädystä.
Perustus	Nurkkakiviperustus
Runko	Lyhytnurkkainen hirsi
Vuoraus	Peiterimoitettu pystylaudoitus
Väri	Keltainen peiterimalaudoitus, valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Ikkunapuitteet ovat samaa keltaisen sävyä julkisivulaudoituksen kanssa. Vesikatteena on punasävyinen savitiili.
Katemateriaali	Savitiili
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	Alkuperäiset T-ikkunat, joiden kumpikin alaosa koostuu kolmesta ruudusta.
Ovet	1900-luvun lopun puuovet.
Muuta	-
Kohteen historia	Kalastuskoeasema on sijainnut alun perin Ylisen Rautjärven rannalla. Koko koeaseman toiminta siirrettiin vuosien 1895-1899 aikana virtaavan veden saamiseksi noin 3 km pohjoisemmaksi nykyiselle paikalleen. Majakosken rannalle rakennettiin ensimmäinen hautomorakennus vuonna 1895 (P. Brofeldt, 1920, s. 15-16). Ylisen Rautjärven rannalle paria vuotta aiemmin rakennetut kalastajien asuinrakennus ja hautomorakennus siirrettiin vuonna 1896 nykyisille paikoilleen ja siirretystä hautomorakennuksesta tehtiin verstas (P. Brofeldt, 1920, s. 15-16). Myöhemmin rakennuksessa on ollut myös toimistotilaa. Vuonna 1899 kalastuskoeaseman yhteyteen Majakoskelle rakennettiin navetta, sauna ja lato (P. Brofeldt, 1920, s. 15-16). Näistä navetta on toiminut myöhemmin pajana ja se tunnetaan nykyisin nimellä ”vanha paja”. Latoa puolestaan on käytetty veneveistämönä ja varastona myöhemmin. (Nykyisen kiinteistönomistajan haastattelu 8.8.2025). Sauna paloi vuonna 1946 ja sen tilalla on samana vuonna valmistunut arkkitehti Peltosen suunnittelema sauna. Saunan ja hautomon väliin rakennettiin vuonna 1947 halkovaja. (M. Väisänen, 1964, s. 5-12).

Inventoitu tieto	Kuvaus
	Majakoski padottiin kalastuskoeaseman tarpeisiin. Majakoskesta johdettiin vesi painovoimaisesti hautomorakennukseen. Kosken alle tehtiin ensimmäiset poikaslammikot joen luoteispuolelle vuonna 1895 ja padon yläpuolista lampea käytettiin kalojen talvisäilytykseen. Seuraavien vuosien aikana lammikoita rakennettiin lisää. (P. Brofeldt, 1920, s. 20). Patoa ja kasvatusaltaiden vedensyöttöä on uusittu vuonna 1955 ja vuonna 1957 lammikkoaluetta vedensyöttöineen uusittiin laajemmin (M Väisänen, 1964, s. 5-12). Vuonna 1962 valmistui uusi rinteeseen upotettu hautomorakennus ja padon yläpuolinen silta uusittiin. Vanha hautomorakennus purettiin seuraavana vuonna. Samalla purettiin Majakoskella ollut tukkiränni ja rakennettiin uuden hautomon edustalle silta joen yli. (M. Väisänen, 1964, s. 5-12). 1990-luvulla kalastuskoeasema sai uudet tilat, joihin sijoittui vesilaboratorio, toimistotilat ja asuin- ja majoitustilat omiin siipiinsä. Samaan aikaan valmistui uusi verstas ja lisää varastotiloja. Kalastuskoeaseman vaiheita on käsitelty enemmän tämän selvityksen luvussa 3.4.2 Evon kalastuskoeasema ja kalanviljelylaitos.
Kohteen pihapiiri	Kalastuskoeaseman vanha asuinrakennus ja verstas/toimistorakennus sijoittuvat kulmittain toisiinsa nähden. Niiden lounaispuolelle jää kalanviljelyaltaisiin ja entiseen navettaan rajautuva puutarha marjapensaineen. Vanhan asuinrakennuksen ja verstas/toimistorakennuksen pohjoispuolelle sijoittuu mm. veneiden veistämiseen käytetty lato sekä vuosina 1993-1994 valmistuneet tutkimusaseman uudet tilat ja uusi verstas. Vanhan asuinrakennuksen ja verstas/toimistorakennuksen eteläpuolella on luode-lounaissuuntainen Majajoki. Joki on padottu verstaan/toimistorakennuksen itäpuolelta. Padon yläpuolella on silta ja lampi. Joen eteläpuolelle sijoittuu katettu kala-allas, uusi hautomo, vajoja ja sauna. Ylempänä rinteessä on eri kiinteistöllä olevia 1990-luvulla rakennettuja varastorakennuksia.
Suojelutilanne	• VAMA 2021, osa valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta: Evon metsäkulttuuri- ja jokimaisemat. • Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040, osa MRKY-kohdetta: Evon metsäopisto ja valtionpuisto. • Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040, osa maakunnallisesti merkittävää maisema-aluetta: Evojokilaakso. • Evon rantaosayleiskaava 2003: sr-1, suojeltu tai varjeltu rakennus. • Evon kalastuskoeaseman ja kalanviljelyslaitoksen suojelu asetuksella 480/85 on purettu 3.9.2019 Hämeen ELY-keskuksen päätöksellä.
Arvoluokka 2025	A
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on historiallista merkitystä entisenä kalastuskoeasemana. Se kertoo kalantutkimuksen vaiheista Suomessa ollen ensimmäinen Suomeen perustettu kalastuskoeasema. Evon kalastuskoeasema on myös Euroopan mittakaavassa varhainen (Saksaan ensimmäisen kalastuskoeasema on perustettu vuotta myöhemmin ja esim. Ruotsiin vuonna 1906). Vaikka Evon kalastuskoeasema on siirtynyt yksityiseen omistukseen, alueella harjoitetaan edelleen tieteellistä tutkimusta. Kalastuskoeaseman rakennuskanta muodostaa rakennushistoriallisesti merkittävän ajallisesti kerroksellisen kokonaisuuden, joka kertoo sekä kalastuskoeaseman toiminnan että rakennustavan ja -tyylin kehittymisestä. 1800-luvulta olevan rakennuskannan säilyminen kohteessa tekee

Inventoitu tieto	Kuvaus
	kokonaisuudesta harvinaisen. 1800-luvun lopulta oleva rakennuskanta edustaa perinteistä hirsirakentamista ja koeaseman uudet tilat 1990-luvulta on sovitettu osaksi kokonaisuutta mm. värityksen ja massoittelun keinoin. 1960-luvulta oleva betonirakenteinen hautomo on tärkeä osa kerroksellista rakennuskantaa. Verstas/toimistorakennus on edelleen edustava ja tyypillinen 1800-luvun lopun hirsirakennus alkuperäisine ikkunoineen. Ajallista kerroksisuutta rakennukseen tuo 1950-luvulla tehty ulkovuoraus ja tiilikatto. Kalastuskoeaseman rakennuskanta muodostaa yhdessä Majajoen ja sen patorakenteiden sekä kala-altaiden kanssa eheän kokonaisuuden. Ympäristön puustoisuuden takia kokonaisuus ei hahmotu yhdellä silmäyksellä. Kalastuskoeaseman uudet tilat ovat tärkeä osa Rahtijärventien tienäkymiä. Koko Evon alueen identiteetin kannalta kalastuskoeaseman toiminta on ollut merkittävää.

Kuva 177 Toimistorakennuksen pohjoispääty.

Kuva 178 Toimistorakennuksen T-ikkunat ovat todennäköisesti peräisin 1800-luvun lopusta.

Kuva 179 Toimistorakennuksen julkisivu idästä.

Kuva 180 Toimistorakennus pohjoisesta asuinrakennuksen nurkalta.

Kalastuskoeaseman vanha asuinrakennus

Kuva 181 Kalastuskoeaseman vanha asuinrakennus.

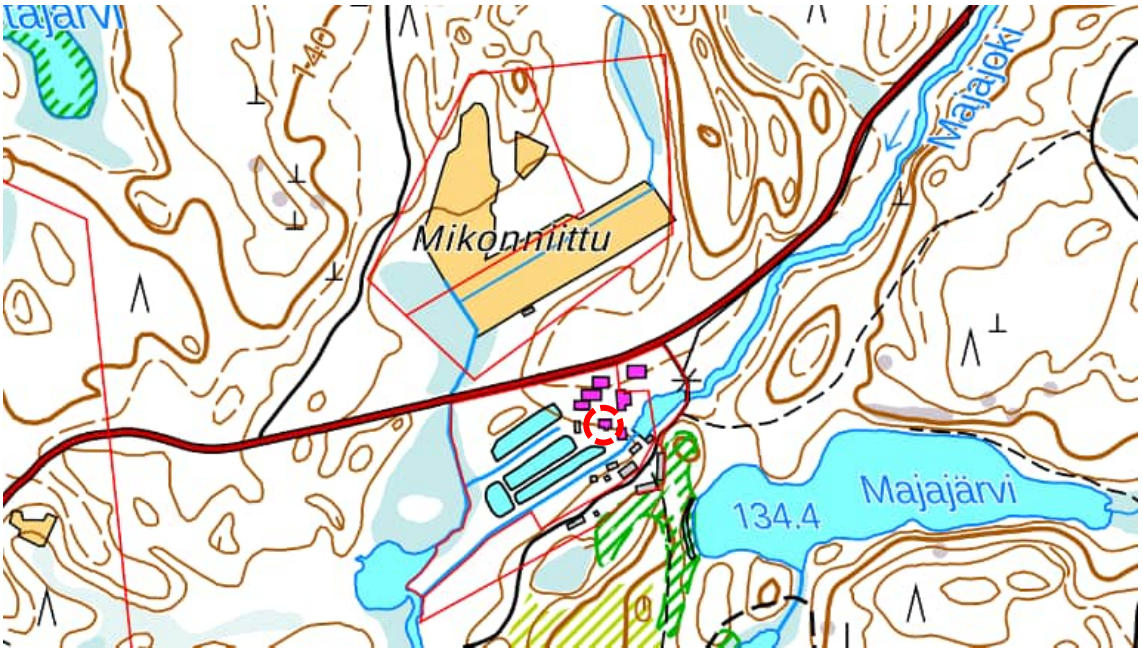

Kuva 182 Kartta kalastuskoeaseman rakennusten sijainnista. Vanha asuinrakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 10 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Kalastuskoeaseman vanha asuinrakennus
Osoite	Rahtijärventie 283
Kiinteistötunnus	109-517-1-1
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Majoitusrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Kalastajien asunto, mestarin asunto
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1890-luku (T. Ahola 2001)
Muutokset ja korjaukset	Rakennus on siirretty nykyiselle paikalleen vuonna 1896 Ylisen Rautjärven rannalta (P. Brofeldt, 1920, s. 15-16). Rakennuksen ulkoasu on muuttunut peruskunnostusten myötä. 1948 pärekatto on korvattu tiilikatteella. Vuosina 1949-1950 rakennus on vuorattu ja maalattu keltaiseksi, ulkoeteinen rakennettu uusiksi ja ikkunat ja ovet uusittu. 1958 asuinrakennukseen on tehty kellari, johon sijoitettiin mm. autotalli, keskuslämmityksen pannuhuone ja wc-tilat, jolloin rakennukseen on johdettu myös vesijohto ja viemäri. 1959 asuinrakennus on maalattu vaaleanvihreäksi. (M. Väisänen, 1964, s. 5-12). Rakennuksen perustuksia on paikkailtu betonivalulla ja tiilestä muuraamalla. Nykyisin rakennus on maalattu keltaiseksi.
Kerrosluku	1,5
Rungon muoto	Rakennuksen runko on länsi-itäsuuntainen suorakaide, jonka eteläsivulla on yhden kerroksen korkuinen umpikuisti.
Kellari / ullakko	Rakennukseen on tehty jälkeenpäin kellari.
Perustus	Nurkkakiviperustus, jota on vahvistettu jälkeenpäin betonivalulla ja tiilimuurauksin.
Runko	Lyhytnurkkainen hirsi
Vuoraus	Peiterimoitettu pystylaudoitus
Väri	Keltainen peiterimalaudoitus, valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Ikkunapuitteet ovat samaa keltaisen sävyä julkisivulaudoituksen kanssa. Vesikatteena on punasävyinen savitiili. Rakennuksen perustusrappaus on siniharmaa.
Katemateriaali	Savitiili
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	Entiset kuusiruutuiset ikkunat on korvattu 1950-luvulla kaksijakoisilla ikkunoilla.
Ovet	1900-luvun lopun puuovet.
Muuta	-
Kohteen historia	Ks. Kalastuskoeaseman verstaan/toimistorakennuksen inventointikortti
Kohteen pihapiiri	Ks. Kalastuskoeaseman verstaan/toimistorakennuksen inventointikortti
Suojelutilanne	• VAMA 2021, osa valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta: Evon metsäkulttuuri- ja jokimaisemat. • Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040, osa MRKY-kohdetta: Evon metsäopisto ja valtionpuisto. • Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040, osa maakunnallisesti merkittävää maisema-aluetta: Evojokilaakso. • Evon rantaosayleiskaava 2003: sr-2, suojeltava rakennus, jota ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä. • Evon kalastuskoeaseman ja kalanviljelyslaitoksen suojelu asetuksella 480/85 on purettu 3.9.2019 Hämeen ELY-keskuksen päätöksellä.

Inventoitu tieto	Kuvaus
Arvoluokka 2025	A
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Ks. Kalastuskoeaseman verstaan/toimistorakennuksen inventointikortti. Asuinrakennus on tyypillinen ja edelleen melko edustava 1800-luvun lopun hirsirakennus. Ajallista kerroksisuutta rakennukseen tuo 1950-luvulla tehty ulkovuoraus, uusittu kuisti ja tiilikatto. Rakennuksen alkuperäisyyttä on heikentänyt ikkunoiden uusiminen ja kellarin rakentaminen 1950-luvulla.

Kuva 183 Vanha asuinrakennus koillisesta.

Kuva 184 Asuinrakennus etualalla, taustalla toimistorakennus.

Kuva 185 Sisäänkäynti rakennukseen jälkeenpäin rakennettuun kellariin. Kellarin ovessa lukee ”pesula”.

Kuva 186 Asuinrakennus lounaasta.

Kuva 187 Asuinrakennuksen perustuksia. Perustuksia on rapattu ja maalattu siniseksi. Rakennuksen nurkilla on nurkkakivet ja rappauksen alta paistaa paikoin rakennuksen sivuilla tiilirakenne.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 188 Lato on vuodelta 1899 ja sitä on käytetty mm. veneveistämönä ja varastona.

Kuva 189 Vanhana pajana tunnettu entinen navetta on vuodelta 1899.

Kuva 190 Sauna on rakennettu vuonna 1946 palaneen saunan tilalle. Sen on suunnitellut arkkitehti Peltola, joka suunnitteli kalastuskoeaseman rakennusten kunnostuksia 1940-1950-luvulla.

Kuva 191 Puuvaja on vuodelta 1947, taustalla rinteeseen upotettu hautomorakennus.

Kuva 192 Uudempi vaja on ilmakuvien perusteella rakennettu vuoden 1961 jälkeen, taustalla rinteeseen upotettu hautomorakennus vuodelta 1962.

Kuva 193 Katos saunan lounaispuolella on ilmakuvien perusteella 1990-luvulta, sauna näkyy taustalla.

Kuva 194 Rinteeseen upotettu hautomorakennus on vuodelta 1962. Taustalla näkyy viereisellä kiinteistöllä olevia 1990-luvulla valmistuneita varastorakennuksia

Kuva 195 1960-luvulla katettu kala-allas, rakennus tunnetaan nykyisin nimellä ”sikala” (kohteen nykyisen omistajan haastattelu 8.8.2025).

Kuva 196 Padon viereinen varastorakennus on 1900-luvun jälkipuoliskolta.

Kuva 197 Uusi tutkimusasema on rakennettu vuosina 1994–1995. Oikeanpuoleisessa siivessä on ollut vesilaboratorio, vasemmalla näkyvässä siivessä toimistotiloja. Asuinsiipi jää toimistosiiven taakse piiloon.

Kuva 198 Uuden tutkimusaseman asuntosiipi.

Kuva 199 Uusi verstas on 1990-luvulta.

Kuva 200 Majakosken patorakenteita, ankeriasarkku ja padon yläpuolinen silta.

Kuva 201 Majajoki padon alapuolella. Majavien pato on nostanut joen vedenpintaa. Jokea reunustaa tervalepät ja koivut.

Kuva 202 Kalastuskoeaseman vanhin säilynyt kala-allas sijoittuu kalastuskoeaseman pihapiirin ja Majajoen väliin. Kuva on otettu altaan lounaispuolelta ja taustalla häämöttää koeaseman vanhimmat rakennukset.

Kuva 203 Kalastuskoeaseman pihapiirissä on rakennusten välissä marjapensaita.

Kuva 204 Kala-altaita.

Kuva 205 Kala-altaita ja niiden välillä kulkevia siltarakenteita.

Kuva 206 Kuivatettuja kala-altaita.

4.10 Valkjärvi B, ma

Kuva 207 Valkjärven pihapiiriä luoteesta.

Kuva 208 Kartta Valkjärven pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 11 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Valkjärvi
Osoite	Juuvintie 42
Kiinteistötunnus	109-517-1-0
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Vapaa-ajan asuinrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1800-luku
Muutokset ja korjaukset	Rakennus on alun perin ollut pituussuunnassa puolet nykyistä lyhyempi. Maanomistajan mukaan rakennusta on laajennettu koilliseen 1940-luvulla, jolloin rakennettiin talon isäntäparille uusi huone tilan sukupolvenvaihdoksen yhteydessä. Koillispäätyyn on rakennettu 1940-luvulla rakennuksen laajennuksen yhteydessä uusi umpikuistimainen sisäänkäynti. Rakennusta on korjattu useaan otteeseen, ja muun muassa peiterimalaudoituksen alaosaan on vaihdettu etelän puoleisella julkisivulla peltikaistale.
Kerrosluku	1,5
Rungon muoto	Rakennuksen runko on lounais-koillissuuntainen suorakaide, jonka kaakkoissivulla on korkea poikkipäätymäinen kuisti. Koillispäädyssä on erillinen matala umpikuisti.
Kellari / ullakko	Rakennuksessa on matala ullakko.
Perustus	Nurkkakivet
Runko	Pitkänurkkainen hirsi
Vuoraus	Peiterimalaudoitus
Väri	Punainen peiterimalaudoitus, valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Peltikate on punainen.
Katemateriaali	Aaltokuvioitu profiilipeltikate
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	1800-luvun 6- ja 9-ruutuisia ikkunamalleja.
Ovet	Puuovet
Muuta	Pihapiirissä sijaitseva riviaitta on rakennettu monesta yksittäisaitasta, jotka on koottu pihapiiriin useasta sijainnista Evon alueelta. Pihapiirissä sijaitseva navetta on rakennettu kahdessa osassa 1940-luvulla.
Kohteen historia	Walkjärvi (nykyisin Valkjärvi), katsastettu 1826, kohde on toiminut myös kruununpuiston metsänvartijatilana vuodesta 1856. Kohde on muodostettu valtion asutusviljelytilaksi vuonna 1934.
Kohteen pihapiiri	
Suojelutilanne	Kohde sijaitsee valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella (VAMA 2021), ja on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennetun kulttuuriympäristön aluetta (RKY 2009) Evon metsäopisto. Kohde on osa Kanta-Hämeen maakuntakaavan 2040 MRKY-kohdetta: Evon metsäopisto ja valtionpuisto. Evon rantaosayleiskaava 2003: sr-2, suojeltava rakennus, jota ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä.

Inventoitu tieto	Kuvaus
Arvoluokka 2025	B, pellot ma
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä kruunun liikamaille 1800-luvun alussa perustettuna asutustilana. Kohteen historiallista kertovuutta heikentää kuitenkin kohteen peltojen osittainen metsittäminen. Lisäksi kohteella on elinkeinohistoriallista merkitystä entisenä metsänvartijatilana. Kohteen päärakennuksella on rakennushistoriallista merkitystä sen ollessa tyypillinen aikansa hirsirakennus. Kohteen päärakennuksen alkuperäisyyttä on heikentänyt siihen 1940-luvulla tehty laajennus, joka kuitenkin kertoo rakennustavan jatkuvuudesta ja tuo kohteeseen ajallista kerroksellisuutta. Kohteeseen siirretyt aitat kertovat rakennusperinteestä Evolla ja hirsirakennusten siirrettävyydestä. Rakennusten neljältä sivulta rajaama pihapiiri on kokonaisuudessaan edelleen melko edustava, vaikka osa rakennuskannasta onkin uudempaa tai paikalle muualta siirrettyä. Pihapiiristä irrallaan oleva riihi edustaa häviävää rakennuskantaa. Kohteen rakennuskanta muodostaa maisemallisesti eheän kokonaisuuden laajemmasta peltoaukeasta jäljellä olevan peltolaikun reunalle. Kohde on tärkeä osa Juuvintien tienäkymiä.

Kuva 209 Valkjärven päärakennus idästä pihapiirin nurkalta. Kuvan oikeassa laidassa näkyvä puolikas on laajennusosaa.

Kuva 210 Valkjärven pihapiiriä kaakosta navetan nurkalta.

Kuva 211 Päärakennuksen kaakkoissivu. Rakennuksen alkuperäinen pääty on ollut rungon keskellä näkyvän valkoiseksi maalatun hirsinatsan kohdalla. Rakennuksen päätyä on laajennettu koilliseen päin 1940-luvulla.

Kuva 212 Päärakennuksen nurkkakiviä etelänurkalla.

Kuva 213 Päärakennus lännestä. Pitkän sivun vanhalla osalla on kolme punaiseksi maalattua följaria.

Kuva 214 Rakennuksen ikkunat ovat vanhaa ikkunamallia mukailevia alumiini-puuikkunoita.

Kuva 215 Julkisivudetaljiikkaa.

Kuva 216 Koillispäädyn laajennusosaa.

Kuva 217 Valkjärven pihapiiriä Juuvintieltä.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 218 Valkjärven riviaittaan on kerätty maanomistajan mukaan aittoja usealta eri tilalta.

Kuva 219 Navetta.

Kuva 220 Riihi Juuvintien varressa Valkjärven peltojen länsipuolella.

Kuva 221 Pihasauna.

4.11 Syrjä A

Kuva 222 Syrjän tilan päärakennus vuodelta 1850.

Kuva 223 Kartta Syrjän pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 12 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Syrjä
Osoite	Vappulantie 269
Kiinteistötunnus	109-517-9-6
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Vapaa-ajan asuinrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1850
Muutokset ja korjaukset	Rakennus on hyvin alkuperäisessä kunnossa. Rakennuksen savupiippu on muurattu uudelleen Teija Aholan 2001 inventoinnin jälkeen.
Kerrosluku	1
Rungon muoto	Rakennuksen runko on lounais-koillissuuntainen suorakaide, jonka kaakkoissivulla on koko rakennuksen korkuinen poikkipääty. Poikkipäädyssä on rakennuksen pääsisäänkäynti.
Kellari / ullakko	-
Perustus	Rakennus on alun perin perustettu nurkkakiville. Nurkkakiviperustusta on vahvistettu betonivalulla.
Runko	Hirsirunko
Vuoraus	Rakennuksen julkisivu on ollut vuorattu peiterimoitetulla pystylaudoituksella. Peiterimat on purettu pääosin julkisivusta pois, ja osassa rakennusta on jäljellä pystylaudoitus. Osa rakennuksen luoteissivusta on hirsipinnalla.
Väri	Luonnollisesti harmaantunut puupinta. Kermikate on punainen.
Katemateriaali	Kolmiorimakermikate
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	1800-luvun kuusiruutuinen (3+3) avattava ikkunamalli. Kuistilla 12-ruutuiset pystyikkunat.
Ovet	Puuovet
Muuta	Rakennuksen kaakon puoleiseen päätyyn on kaiverrettu vuosiluku 1850 ja kirjaimet ATP.
Kohteen historia	Syrjä, perustettu viimeistään 1850-luvulla (tila on merkitty vuoden 1842 pitäjänkarttaan), toiminut metsänvartijatilana. Syrjä on muodostettu valtion asutusviljelystilaksi vuonna 1934. Vuoden 2001 inventoinnissa (T. Ahola) mainittua tallia ei tunnistettu pihapiiristä. Vuoden 2001 inventoinnissa mainittu navetta on romahtanut.
Kohteen pihapiiri	Kohde sijaitsee Vappulantien eteläpuolella. Pihapiirin ympäristöstä tilan metsää on kaadettu 2020-luvulla. Tilan entinen pieni pelto pihapiirin itäpuolella on pääasiassa niittynä nykyisin, etäämmällä olevat pellot on osittain metsitetty. Pihapiirissä on säilynyt 1800-luvulta tai 1900-luvun alusta olevaa perinteistä hirsirakenteista rakennuskantaa riviaitta (kulmittain asuinrakennukseen nähden), solallinen hirsirakenteinen talousrakennus (asuinrakennusta vastapäätä), sauna talousrakennuksen takana sekä riihi saunan vieressä. Navetta on romahtanut kasaan vuoden 2001 inventoinnin (T. Ahola) jälkeen. Vuoden 2001 inventoinnissa (T. Ahola) mainittua tallia ei tunnistettu pihapiiristä.
Suojelutilanne	Kohde sijaitsee valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella (VAMA 2021). Kohde on osa Kanta-Hämeen maakuntakaavan 2040 MRKY-kohdetta: Evon metsäopisto ja valtionpuisto.
Arvoluokka 2025	A

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä kruunun liikamaille 1800-luvun alussa perustettuna asutustilana. Kohteen historiallista kertovuutta korostaa runsas maataloushistoriasta kertova rakennuskanta, mutta kokonaisuuden kertovuutta heikentää hieman kohteen peltojen osittainen metsittäminen. Lisäksi kohteella on elinkeinohistoriallista merkitystä entisenä metsänvartijatilana. Kohteen päärakennuksella ja muilla pihapiirin viimeistään 1900-luvun alussa rakennetuilla perinteisillä hirsirakennuksilla on rakennushistoriallista merkitystä niiden ollessa tyypillisiä ja pääpiirteissään hyvin säilyneitä oman aikansa rakennuksia. Rakennuskannan monipuolisuus tekee kohteesta edustavan. Kohteen maisemallinen merkitys jää vähäiseksi entisten peltojen osittaisen metsittämisen vuoksi. Päärakennus ja riviaitta ovat osa Vappulantien tienäkymiä.

Kuva 224 Syrjän päärakennuksen pääjulkisivu etelästä.

Kuva 225 Syrjän päärakennuksen länsipäädyssä lukee vuosiluku 1850 ja kirjaimet ATA.

Kuva 226 Rakennuksen kuusiruutuiset ikkunat ovat perinteistä 1800-luvun puolen välin ikkunamallia. Kuistin 12-ruutuiset ikkunat saattavat olla uudempia.

Kuva 227 Syrjän päärakennus pohjoisesta. Seinän itäosa on pystylaudoitettua, kun taas läntinen puoli on hirsipinnalla.

Kuva 228 Myös rakennuksen länsipääty on hirsipinnalla. Rakennuksen luoteisimmassa nurkassa länsipäädyn hirsinurkat on jätetty pitkiksi, kun taas pohjoissivun hirret on katkaistu lyhyiksi. Rakennuksen perustuksia on vahvistettu betonivalulla.

Kuva 229 Syrjän pihapiiriä pohjoisesta.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 230 Riviaitta pihapiirin itäosassa.

Kuva 231 Solallinen talousrakennus sijaitsee asuinrakennusta vastapäätä.

Kuva 232 Navetta on romahtanut.

Kuva 233 Sauna pihapiirin keskiosassa tien itäpuolella.

Kuva 234 Sauna etelästä.

Kuva 235 Riihin tiensivussa.

4.12 Syrjästä lohkottu tila -, ma

Kuva 236 Syrjästä lohkotun tilan päärakennus idän puolelta.

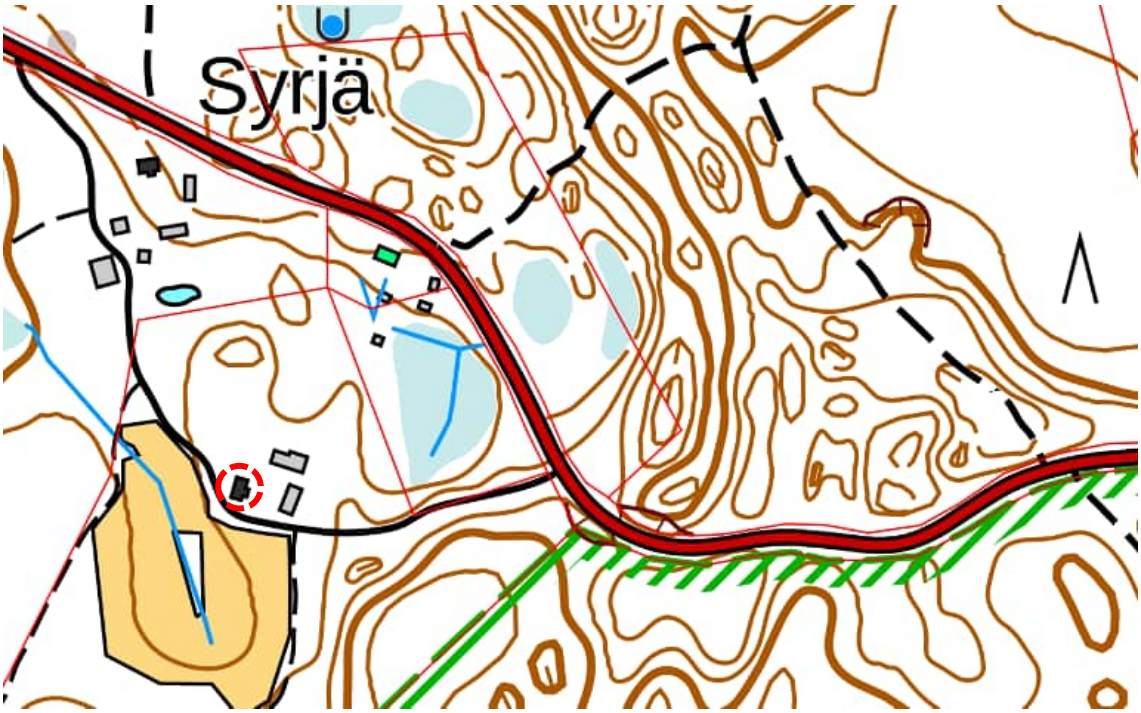

Kuva 237 Kartta Syrjästä lohkotun tilan pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 13 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Syrjästä lohkottu tila
Osoite	Vappulantie
Kiinteistötunnus	109-517-9-7
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Asuinrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1950 (arvio ilmakuvien perusteella)
Muutokset ja korjaukset	Rakennuksen vesikatemateriaali on vaihdettu tiilestä peltiin. Muuten rakennus on säilynyt pitkälti alkuperäisessä asussaan.
Kerrosluku	1,5
Rungon muoto	Rakennuksen runko on lounas-koillissuuntainen suorakaide, jonka kaakkoissivulla on korkea poikkipäätymäinen umpikuisti.
Kellari / ullakko	-
Perustus	Betoni
Runko	Puu
Vuoraus	Peiterimoitettu pystylaudoitus
Väri	Keltainen julkisivulaudoitus, valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Ikkunapuitteet ovat ruskeat. Rakennuksen peltikate on punainen ja perustukset ruskeat.
Katemateriaali	Tiilikuvioitu profiilipeltikate
Katon muoto	Satulakatto poikkipäädyllä
Ikkunat	Jälleenrakennuskauden neliskanttiset kaksijakoiset ikkunamallit.
Ovet	Puuovet
Muuta	-
Kohteen historia	Tila on lohkottu Syrjästä todennäköisesti toisen maailmansodan jälkeen. Asuinrakennus vaikuttaa olevan rakenteilla vuoden 1949 ilmakuvassa eikä talousrakennuksia vielä näy.
Kohteen pihapiiri	Kohde sijoittuu Syrjän eteläpuolelle. Metsäkaistale erottaa sen Syrjästä. Kohteen pihapiiri sijoittuu pienen peltolaikun pohjoisreunalle. Asuinrakennuksen lisäksi pihaa rajaavat entinen navetta ja suuri vaja.
Suojelutilanne	• VAMA 2021, osa valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta: Evon metsäkulttuuri- ja jokimaisemat. • Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040, osa maakunnallisesti merkittävää maisema-aluetta: Evojokilaakso.
Arvoluokka 2025	-, pellot ma
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä jälleenrakennuskauden asutustilana. Kohteen kertovuutta heikentää kuitenkin se, että päärakennus ei ole jälleenrakennuskauden tyyppitalo. Hahmoltaan vanhempaa rakennuskantaa muistuttavalla suorakaiteen mallisella päärakennuksella on rakennushistoriallista merkitystä sen kuvastaessa perinteisen rakennustavan jatkuvuutta alueella vielä jälleenrakennuskaudella. Toisaalta rakennusaika näkyy hyvin kohteen alkuperäisinä säilyneissä yksityiskohdissa, kuten jälleenrakennuskaudelle tyypillisinä pari-ikkunoina, valetussa kivijalassa ja ulko-ovelle johtavassa portaikossa siroine putkikaiteineen. Kohteen pieni peltoaukea on edelleen viljelty ja maisemallisesti kokonaisuus on edelleen eheä.

Kuva 238 Päärakennus koillisesta. Päärakennuksen katto on saneerattu lähivuosina.

Kuva 239 Päärakennus kaakon puoleiselta tieltä kuvattuna. Rakennuksen ikkunat ovat vanhaa 1940-luvun rintamamiestalojen kaksijakoista mallia.

Kuva 240 Päärakennuksen eteläpääty.

Kuva 241 Päärakennus lännestä.

Kuva 242 Tilan peltoalueita.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 243 Vajaa on laajennettu matalammalla osalla vuosien 1961 ja 1979 välillä ilmakuvien perusteella.

Kuva 244 Entinen harjakattoinen navetta on korotettu lapekattoiseksi vuosien 1961 ja 1979 välillä ilmakuvien perusteella.

4.13 Hankala -, ma

Kuva 245 Hankalan päärakennus kuvattuna etelä-lounaasta.

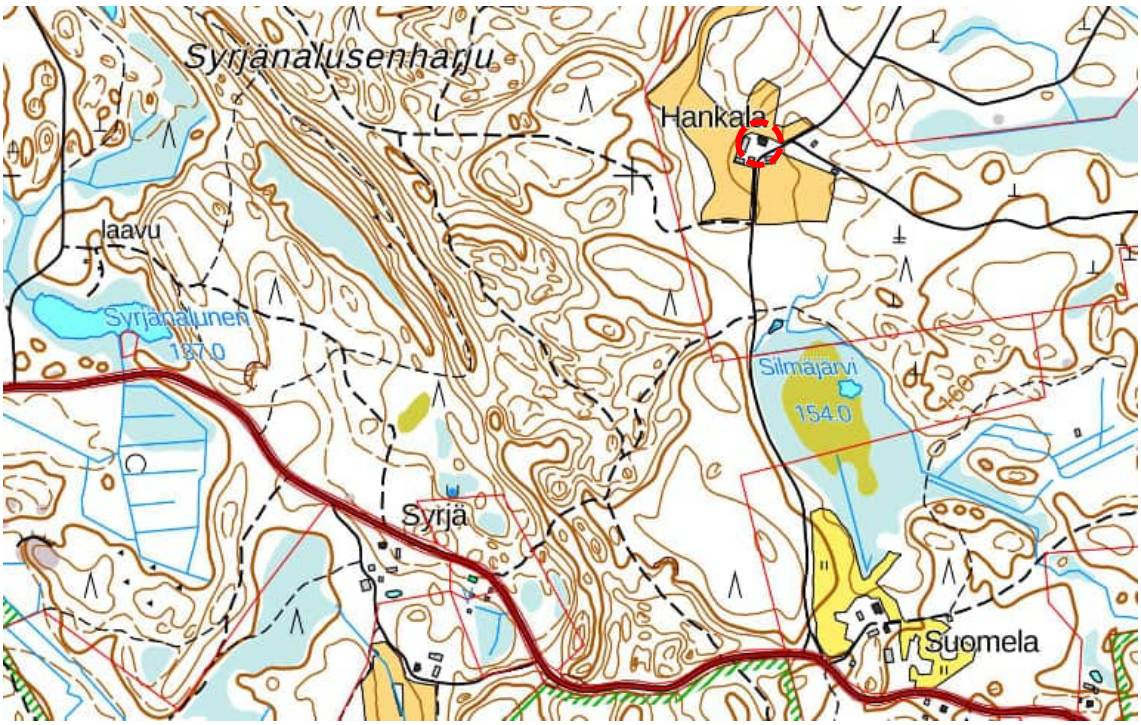

Kuva 246 Kartta Hankalan pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 14 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Hankala
Osoite	Hankalantie 82
Kiinteistötunnus	109-517-8-0
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Asuinrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1965 (RHR)
Muutokset ja korjaukset	Nykyisen rakennuksen paikalla on ilmakuvien (1949, 1961) perusteella sijainnut aiemmin hieman nykyistä pidempi ja runkosyvyydeltään pienempi rakennus.
Kerrosluku	1
Rungon muoto	Rakennuksen runko on muodoltaan lähes neliö ja asemoituu luoteesta kaakkoon. Rakennuksen luoteisnurkassa on umpikuisti.
Kellari / ullakko	-
Perustus	Maalattu betonisokkeli
Runko	Tolpparunko
Vuoraus	Vaaleankeltainen vaakalaudoitus
Väri	Vaaleankeltainen julkisivulaudoitus, valkoiset räystäs-, nurkka- ja vuorilaudat. Peltikatteen alkuperäistä väriä on vaikea määrittää pinnoitteen kulumisen takia, mahdollisesti vaaleanvihreä.
Katemateriaali	Aaltopeltikate
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	Suorakaiteen muotoiset ikkunat, joissa toisella sivulla tuuletusikkuna. Ikkunoiden puitteet ja karmit ovat tummanruskeat, leveät koristeettomat vuorilaudat ja ikkunapellit ovat valkoiset. Kuistin suuret ikkunat on jaettu kapeilla pystypuitteilla useampaan osaan. Ikkunoiden karmit, puitteet, vuorilaudat ja pellitykset ovat valkoiset.
Ovet	Pystypaneloitu, ikkunaton, vaaleanruskea puuovi, jossa alaosassa potkupelti.
Muuta	Kuistille johtavat leveät kaiteettomat betoniportaat. Pihapiirissä, talon eteläpuolella on joko betonirenkaista koottu kaivo tai jäteveden puhdistamiseen liittyvä saostuskaivo.
Kohteen historia	Hankalan torppa asutettu vuoteen 1820 mennessä, väliaikaisena uudistilana vuodesta 1835 alkaen. Hankala on muodostettu valtion asutusviljelystilaksi vuonna 1934. Ilmakuvien (kuvat väliltä 1949 – 2022) perusteella kiinteistöllä on aiemmin sijainnut nykyistä enemmän asuin- tai talousrakennuksia.
Kohteen pihapiiri	Hankalantie johtaa pihapiirin läpi. Tien länsipuolella pihapiirin pohjoisreunalla oleva asuinrakennus, länsireunalla oleva kookas talousrakennus (mahdollisesti entinen navetta) ja eteläreunalla olevat aitta ja talousrakennus rajaavat melko umpinaisen pihapiirin. Solallinen riviaitta sijaitsee Hankalantien itäpuolella. Hankalan peltoaukea on viljelty samassa laajuudessa kuin vuoden 1949 ilmakuvassakin.
Suojelutilanne	-
Arvoluokka 2025	-, pellot ma
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä kruunun liikamaille 1800-luvun alussa perustettuna asutustilana. Kohteen historiallista kertovuutta heikentää

Inventoitu tieto	Kuvaus
	kuitenkin vanhan asuinrakennuksen korvaaminen 1960-luvun omakotitalolla ja muun rakennuskannan osittainen uusiminen. Kohteen päärakennus on tavanomainen 1960-luvun omakotitalo, eikä sillä ole rakennushistoriallista merkitystä. Kohteen kahdella hirsirakenteisella aitalla on rakennushistoriallista merkitystä niiden ollessa tyypillisiä oman aikansa rakennuksia. Kokonaisuuden edustavuus on kuitenkin kärsinyt muun rakennuskannan uusimisesta. Kohteen pieni peltoaukea on edelleen viljelty ja maisemallisesti kokonaisuus on edelleen eheä. Kohde peltoaukeineen on tärkeä osa Hankalantien peltonäkymiä.

Kuva 247 Hankalan päärakennus kuvattuna lounaasta. Rakennuksen edustalla kasvaa kookas vaahtera ja sen edessä on betonirenkaista koottu kaivo tai saostuskaivo.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 248 Hankalantie kulkee Hankalan pihapiirin läpi. Kahdesta aitasta yhdistetty solallinen riviaitta sijaitsee tien itäpuolella. Aittahuoneet ovat hirsirakenteisia ja nurkkakivien varaan perustettuja. Länsipäädyn aitta vaikuttaa olleen alkujaan luhtiaitta.

Kuva 249 Kahdesta aitasta yhdistetty solallinen riviaitta kuvattuna koillisesta. Aitta näkyy jo vuoden 1949 ilmakuvassa.

Kuva 250 Päärakennuksen eteläpuolella sitä vastapäätä sijaitsee pienehkö hirsiaitta, jonka kylkeen on rakennettu – ilmakuvien perusteella mahdollisesti samaan aikaan nykyisen päärakennuksen kanssa – lautarakenteinen autosuoja. Päätyovellinen aitta näkyy jo vuoden 1949 ilmakuvassa.

Kuva 251 Päärakennuksen länsipuolella kulmittain siihen nähden sijaitsee kookas 1,5-kerroksinen talousrakennus, jossa todennäköisesti on ollut tilan navetta. Rakennus on vuorattu peiterimalaudoituksella. Ilmakuvien perusteella vuoden 1961 jälkeen rakennusta on jatkettu pohjoispäädyn osalta ja sen länsipuolelta on purettu katos. Puretun osan kohdalla julkisivussa ei ole peiterimalaudoitusta vaan hirsiseinä on näkyvissä.

Kuva 252 Pihapiirin lounaisnurkassa sijaitsee betonisokkelin varaan perustettu, todennäköisesti tolpparunkoinen talousrakennus. Savupiipun perusteella rakennuksessa on mahdollisesti sauna tai muuta lämmitystä vaativaa käyttöä. Ilmakuvien perusteella rakennus on vuosien 1961 ja 1979 väliltä ja se on korvannut paikalla olleen kapearunkoisemman ja pidemmän talousrakennuksen.

Kuva 253 Pihapiirin itäpuolisen pellon reunalla sijaitsee lautarakenteinen talousrakennus, mahdollisesti kalustosuoja.

4.14 Suomela B, ma

Kuva 254 Suomelan päärakennus ja pihapiiriä etelästä kuvattuna.

Kuva 255 Kartta Suomelan pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 15 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Suomela
Osoite	Vappulantie 340
Kiinteistötunnus	109-517-10-3
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Asuinrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	Viimeistään 1900-luvun alkupuoli: rakennus näkyy vuoden 1949 ilmakuvassa, mutta rakennuksen hahmon ja nurkkakivien varassa olleen tuulettuvan alapohjan perusteella rakennus on voinut valmistua tätä aiemmin. Kohteen tilukset on mitattu kruununmetsätorppien itsenäistymistä varten vuonna 1926, mittauskartassa esitetään rakennus nykyisen asuinrakennuksen kohdalla.
Muutokset ja korjaukset	-
Kerrosluku	1,5
Rungon muoto	Rakennuksen runko on luode-kaakkosuuntainen suorakaide. Rakennuksen runko on melko syvä. Rakennuksessa on kaksi umpikuistia, toinen keskellä pääjulkisivua ja toinen rakennuksen koillisnurkassa.
Kellari / ullakko	-
Perustus	Tuulettuva alapohja betonisokkelilla, nurkkakivet
Runko	Puurunko (nurkkakivien perusteella todennäköisesti hirsirunko)
Vuoraus	Vaaleankeltainen vaakapanelointi
Väri	Vaaleankeltainen julkisivulaudoitus, valkoiset ikkunoiden karmit, puitteet ja vuorilaudat, valkoiset nurkka- ja räystäslaudat. Punainen peltikate.
Katemateriaali	Aaltopeltikate
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	Kolmiruutuiset puuikkunat, joissa on pystysuuntaiset välipuitteet ja yksinkertaiset lippalaudat ikkunoiden päällä sekä leveät, koristeettomat vuorilaudat. Kuistien ikkunat ovat 2-ruutuisia, jakopuitteet ovat pystysuuntaisia. Karmit, puitteet, vuorilaudat ja lippalaudat sekä listat ovat valkoisia.
Ovet	Pystypaneloidut, ruskeaksi maalatut puuovet
Muuta	Rakennuksessa on kaksi savupiippua. Peltikate ja savupiippujen pellitykset ovat niiden hyvän kunnon perusteella uusittu jossain vaiheessa. Molempien kuistien yhteydessä on kaiteettomat betoniportaat.
Kohteen historia	Rieskan (Nykyinen Suomela) torppa asutettu vuoteen 1820 mennessä, väliaikaisena uudistilana vuodesta 1835 alkaen. Rieska on muodostettu valtion asutusviljelystilaksi vuonna 1934. Ilmakuvien (kuvat väliltä 1949 – 2022) perusteella kiinteistöllä on aiemmin sijainnut nykyistä enemmän asuin- tai talousrakennuksia. Kohteen nykyinen navetta on 1950-luvulta.
Kohteen pihapiiri	Suomelan pihapiiri sijaitsee Vappulantien pohjoispuolella. Suomelaan johtava pihatie jatkuu koilliseen pihapiirin läpi tilan entisille pelloille. Rakennukset rajaavat pihapiiriä neljältä sivulta: päärakennus on koilliskulmassa, pienempi asuinrakennus sitä vastapäätä pihan länsireunalla, entinen talli- ja

Inventoitu tieto	Kuvaus
	navettarakennus on pihan eteläsivulla ja varasto/saunarakennus on itäsivulla. Pihapiiristä erillään on pihapiirin eteläpuolella kalustohalli ja vaja. Pihapiirissä on useita kookkaita radiomastoja (nykyinen omistaja sekä tämän vuokralainen harrastavat radioamatööritoimintaa). Suomelan pihapiiriä ympäröinyt peltoaukea on jäänyt pois viljelystä ja osittain kasvanut umpeen. Pihapiirin pohjoispuolella on edelleen avointa niittyä. Pihapiiristä erillään sijainneet peltolaikut koillisessa on pääosin metsitetty.
Suojelutilanne	-
Arvoluokka 2025	B, pohjoispuolinen niitty ma
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä kruunun liikamaille 1800-luvun alussa perustettuna asutustilana. Kohteen historiallista kertovuutta heikentää kuitenkin kohteen peltojen jääminen pois viljelykäytöstä ja osittainen umpeenkasvu. Kohteen päärakennuksella on rakennushistoriallista merkitystä viimeistään 1900-luvun alussa rakennettuna kookkaana maatilan päärakennuksena, jonka ulkoasun yksityiskohdat ovat tyypillisiä 1900-luvun puolivälille. Kohteessa oleva navetta on edustava 1950-luvun kookas tiilinavetta, joka ei vaikuta tyyppipiirustusten perusteella tehdyltä. Kohteen edustavuus on kärsinyt torppariaikaisen rakennuskannan purkamisesta ja korvaamisesta uudemmalla rakennuskannalla. Kohteen rakennuskanta muodostaa maisemallisesti eheän kokonaisuuden laajemmasta peltoaukeasta jäljellä olevan niittylaikun reunalle.

Kuva 256 Suomelan päärakennus kuvattuna idästä. Taustalla näkyy pihapiiriin sijoittuva pienempi, vuokralla oleva asuinrakennus.

Kuva 257 Suomelan päärakennus ja pihapiiriä kaakosta kuvattuna. Kuistin edustalta kohoaa radiomasto ja taustalla erottuu rakennuksen luoteispuolella oleva toinen masto.

Kuva 258 Suomelan päärakennus lännestä päin. Etualalle jää vanha omenapuu.

Kuva 259 Suomelan pihapiiriä lounaan suunnasta saavuttaessa. Etualalla on pienempi asuinrakennus, joka on vuokrakäytössä.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 260 Suomelan päärakennusta vastapäätä on pienempi 1-kerroksinen asuinrakennus, joka on ilmakuvien perusteella rakennettu 1950-luvulla (vuoteen 1961 mennessä). Rakennuksen julkisivu on lomalaudoitettu ja katteena on aaltopeltikate. Ikkunoissa on tuuletusluukut.

Kuva 261 Suomelan talousrakennus/sauna. Ilmakuvien perusteella rakennus on valmistunut vuosien 1949 ja 1961 välissä. Rakennus sijaitsee päärakennuksesta etelään hieman ylärinteeseen, ja toimii ilmeisesti saunana ja puuliiterinä.

Kuva 262 Talousrakennus/sauna kuvattuna rinteestä kohti päärakennusta.

Kuva 263 Suomelan entinen talli ja navetta. Talli- ja navettarakennus on ilmakuvien perusteella rakennettu vuosien 1949 ja 1961 välillä. Vuonna 1949 samalla paikalla sijaitsi vielä kaksi pienempää rakennusta. Nykyään tilalla ei ole enää eläimiä, joten rakennukset ovat varastokäytössä.

Kuva 264 Suomelan entinen navetta- ja tallirakennus lännestä kuvattuna. Kuvan etualalla on julkisivusta ulkoneva, sylinterin muotoinen AIV-rehutorni. Taustalla talousrakennus/sauna.

Kuva 265 Entinen navetta- ja tallirakennus kuvattuna kaakosta pihan perältä. Julkisivussa korostuu ensimmäisen kerroksen tiilirunko ja ikkunoiden ylitysten tiilimuuraukset.

Kuva 266 Pihapiirin eteläpuolella sijaitsee suurikokoinen kalustohalli.

Kuva 267 Lähellä Vappulantien ja Suomelan pihapiiriin johtavan risteystä on pieni lautarakenteinen vaja.

4.15 Rieskan kämppä A

Kuva 268 Rieskan päärakennus idästä.

Kuva 269 Kartta Rieskan kämpän pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta: MML Maastokartta 2025.

Taulukko 16 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Rieskan kämppä
Osoite	Rieskantie 163
Kiinteistötunnus	109-893-1-2
Rakennustyyppi	Kämppä
Nykyinen käyttö	Majoitusrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Savottakämppä
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	1951 (mökin vuokraajan tietojen mukaan, pikku-apaja.fi)
Muutokset ja korjaukset	Rakennusta on kunnostettu ja maalattu lähivuosina. Rakennukseen on asennettu ilmalämpöpumppu. Pihapiirissä ollut talli on purettu aiemman inventoinnin jälkeen.
Kerrosluku	1
Rungon muoto	Rakennuksen runko on luode-kaakkosuuntainen suorakaide, jonka koillissivulla on kaksi katettua sisäänkäyntiä. Ulkokomerollisen avokuistin päällä on oma harjakattonsa, ja toisen ulko-oven katteena oleva lapekatto ulkonee suoraan rakennuksen koilllislappeesta.
Kellari / ullakko	Rakennuksessa on ullakkotilaa.
Perustus	Betonipilariperustus
Runko	Hirsi
Vuoraus	Peiterimoitettu pystylaudoitus
Väri	Keltainen peiterimalaudoitus, valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Peltikate ja ikkunapuitteet ovat vihreät.
Katemateriaali	Pystysaumattu peltikate
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	6- ja 9-ruutuisia perinteisiä ikkunamalleja.
Ovet	Ruskeat puuovet
Muuta	Rieskan kämppärakennukset lienevät tyyppirakennuksia (T. Ahola, Hämeen ympäristökeskus 24.9.2001).
Suojelutilanne	Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040, osa MRKY-kohdetta: Evon metsäopisto ja valtionpuisto.
Kohteen historia	Rieskan kämppä on rakennettu 1950-luvun alussa metsurien tukikohdaksi valtion maalle. Vuoden 2001 inventoinnin (T. Ahola) jälkeen pihapiiristä on purettu pois talli.
Kohteen pihapiiri	Kohde sijoittuu Rieskantien varteen. Vuosina 2018-2019 Rieskantien linjaus on muutettu kiertämään kohteen luoteispuolelta. Vanha pihapiirin läpi johtava tielinjaus erottuu edelleen maastossa hyvin. Kämppä sijoittuu pihapiirin lounaisreunalle, ruokala luoteisreunalle ja sauna kaakkoisreunalle. Talli on ollut pihan koillisreunalla. Kohteen ympärillä on eri-ikäistä talousmetsää.
Arvoluokka 2025	A
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on elinkeinohistoriallista merkitystä valtion maille vuonna 1951 rakennettuna metsätyökämppänä. Kohteen kertovuutta korostaa pihapiirissä säilyneet ruokalarakennus ja sauna. Kertovuutta heikentää tallin purkaminen. Kohde on tärkeä osa Evon valtion metsiin rakennettua kämppäverkostoa. Kohteen päärakennuksella, ruokalalla ja saunalla on rakennushistoriallista merkitystä niiden ollessa tyypillisiä ja ulkoasultaan hyvin säilyneitä hirsirakenteisia metsätyökämpän tarpeisiin rakennettuja rakennuksia. Kokonaisuuden edustavuutta on hieman heikentänyt tallin purkaminen.

Inventoitu tieto	Kuvaus
	Kohde on tärkeä osa Evon metsämaisemia ja Rieskantien tienäkymiä.

Kuva 270 Rieskan kämppä etelästä.

Kuva 271 Rieskan kämppä koillisesta. Pääsisäänkäynnin harjakattoisen katoksen yhteydessä kuistilla on kylmä varastokomero.

Kuva 272 Rieskan kämppä lännestä.

Kuva 273 Rieskan kämpän julkisivu on kunnostettu lähivuosina. Ikkunat ovat valkovihreät.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 274 Rieskan pihapiirin ruokala kuvattuna kaakosta.

Kuva 275 Ruokalan sisäänkäyntioven vieressä kuistilla on kylmä varastokomero.

Kuva 276 Ruokalan takana on harjakattoinen matala kellarisiipi.

Kuva 277 Rieskan kämpän ulkorakennuksessa on puuvarasto ja sauna.

4.16 Vappula B, ma

Kuva 278 Vappulan pihapiiriä läntiseltä pellolta kuvattuna.

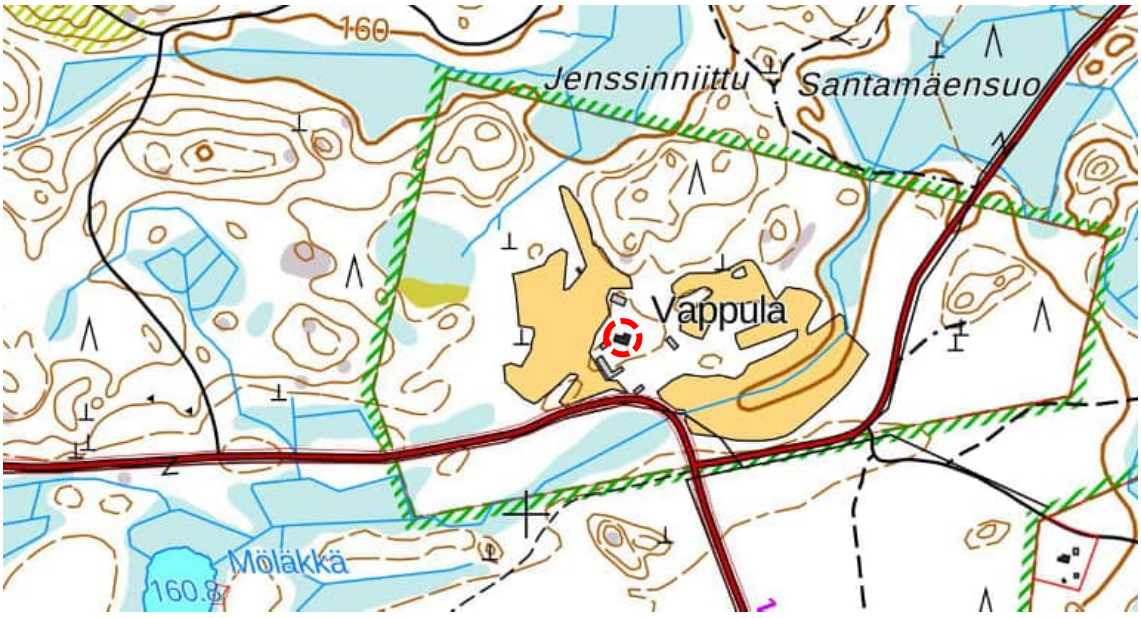

Kuva 279 Kartta Vappulan pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta MML Maastokartta 2025.

Taulukko 17 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Vappula
Osoite	Vappulantie 694
Kiinteistötunnus	109-517-12-0
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Asuinrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	Päärakennuksen alkuperäinen osa on valmistunut 1820-luvulla maanomistajan mukaan (RHR:n mukaan 1920, tyypillisesti vuodelle 1920 on merkitty tuota vanhempia rakennuksia, joiden valmistumisajankohta ei ole ollut tiedossa).
Muutokset ja korjaukset	Rakennusta on muutettu ja korjattu useaan otteeseen. Rakennuksen lounaissivulle on rakennettu yhden kerroksen korkuinen umpikuisti, ja vuonna 2003 rakennusta on laajennettu koillissivulle puolentoista kerroksen korkuisella poikkipäädyllä, jossa on oma valokatteella katettu sisäänkäyntikuistinsa. Laajennusosa on perustettu harkkoperustukselle. Rakennus on alun perin ollut vuorattu peiterimoitetulla pystylaudoituksella, mutta nykyisin julkisivussa on punaiseksi maalattu pystylomalaudoitus. Rakennuksen katto ja vesikattovarusteet on uusittu tummanharmaasta pellistä. Ikkunoita on vaihdettu moderneiksi yksiruutuisiksi ikkunoiksi, joiden ulkopintaan on asennettu koristerimat alkuperäistä 1800-luvun kuusiruutuista ikkunamallia jäljitellen. Laajennusosan ikkunat poikkeavat muusta rakennuksesta. Rakennus on alun perin perustettu nurkkakiville, ja kiviperustuksia on vahvistettu betonivalulla modernisoinnin yhteydessä.
Kerrosluku	1,5
Rungon muoto	Rakennuksen runko on luode-kaakkosuuntainen suorakaide, jonka lounaissivulla on yhden kerroksen korkuinen umpikuisti. Koillissivulla on laajennusosa.
Kellari / ullakko	-
Perustus	Rakennus on alun perin ollut perustettu nurkkakiville. Nurkkakiviperustusta on vahvistettu betonivalulla. Alkuperäistä luonnonkiviperustusta on esillä rakennuksen koillissivulla.
Runko	Lyhytnurkkainen hirsi
Vuoraus	Pystylomalaudoitus
Väri	Punainen julkisivulaudoitus, valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Peltikate on tummanharmaa.
Katemateriaali	Aaltokuvioitu profiilipeltikate
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	Alkuperäiseen ikkuna-aukkoon uusitut yksiruutuiset puuikkunat. Ulomman lasin sisäpintaan on kiinnitetty koristerimat, joilla ikkunoista on tehty 6-ruutuisen näköiset. Vuorilaudat ovat yksinkertaiset.
Ovet	Modernit puuovet
Muuta	Vappulan pihapiirin kaikki rakennukset ovat hirsirunkoisia. Pihapiiriin on ennen johtanut Rantalalta päin tie lounaasta navetan ja aitan välistä.
Kohteen historia	Wapunhuhta (nykyisin Vappula), alkujaan Arrajoen talon torppa, katsastettu 1826, metsänvartijatila vuodesta 1856.
Kohteen pihapiiri	Vappula sijaitsee Vappulantien mutkassa, tien pohjoispuolella. Pihapiirin länsi- ja itäpuolella on edelleen viljelyksessä olevat peltolaikut, mutta niiden välinen alue on metsitetty. Vappulan rakennukset näkyvät hyvin Vappulantielle ja ovat

Inventoitu tieto	Kuvaus
	tienäkymän päätteenä Vestolan suunnasta saavuttaessa. Asuinrakennus, riviaitta ja navetta/talli rajaavat melko umpinaisen pihapiirin. Vappulantien ja kohteen pihatien risteyksessä sijaitsee pieni asuinmökki hieman erillään muusta pihapiiristä. Muusta pihapiiristä itään sijaitsee kaksiosainen lato ja pohjoiseen riihi ja jyväaitta.
Suojelutilanne	Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040, osa MRKY-kohdetta: Evon metsäopisto ja valtionpuisto.
Arvoluokka 2025	B, länsipuolinen pelto ma
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä kruunun liikamaille 1800-luvun alussa perustettuna Arrajoen talon torppana. Kohteen historiallista kertovuutta korostaa maataloushistoriasta kertova rakennuskanta ja tilalla edelleen harjoitettu maatalous. Lisäksi kohteella on elinkeinohistoriallista merkitystä entisenä metsänvartijatilana. Kohteen päärakennuksella on rakennushistoriallista merkitystä sen ollessa tyypillinen aikansa hirsirakennus. Kohteen päärakennuksen alkuperäisyyttä on heikentänyt siihen tehdyt muutokset kuten ikkunoiden ja julkisivuverhouksen uusiminen sekä laajennusosa. Pihapiirin perinteisillä hirsirakennuksilla on rakennushistoriallista merkitystä niiden ollessa tyypillisiä ja pääpiirteissään hyvin säilyneitä oman aikansa rakennuksia. Rakennuskannan monipuolisuus tekee kohteesta edustavan. Pihapiiristä irrallaan oleva jyväaitta on tarkastelualueella nykyisin harvinainen rakennustyyppi. Kohteen rakennuskanta muodostaa maisemallisesti edustavan kokonaisuuden yhä viljellyn peltoaukean keskelle. Kohde on myös tärkeä osa Vappulantien tienäkymiä.

Kuva 280 Vappulan päärakennus lounaasta.

Kuva 281 Vappulan päärakennuksen kiviperustuksia on vahvistettu betonivalulla.

Kuva 282 Päärakennuksen laajennusosa idästä.

Kuva 283 Laajennusosa pohjoisesta.

Kuva 284 Vappulan pihapiiri Vappulantieltä kaakosta.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 285 Riviaitta sijaitsee asuinrakennuksen länsipuolella ja näkyy jo vuoden 1949 ilmakuvassa.

Kuva 286 Navetta/talli rajaa Vappulan pihapiiriä etelässä ja näkyy jo vuoden 1949 ilmakuvassa.

Kuva 287 Navetan/tallin sivussa on varastotilaa.

Kuva 288 Asuinmökki Vappulantien ja pihatien risteyksessä näkyy jo vuoden 1949 ilmakuvassa.

Kuva 289 Kaksiosainen hirsinen lato lautaväliköllä sijaitsee pihapiirin itäpuolella. Se näkyy jo vuoden 1949 ilmakuvassa.

Kuva 290 Riihi sijaitsee pihapiirin pohjoispuolella. Se näkyy jo vuoden 1949 ilmakuvassa. Riihen takaa on purettu vuoden 1949 ilmakuvassa näkyvät siipiosat.

Kuva 291 Otsallinen jyvä-aitta sijaitsee Vappulan länsipuolisen peltoaukean pohjoisreunalla selvästi erillään pihapiiristä. Perinteinen hirsirakenteinen aitta on viimeistään 1900-luvun alusta, mutta voi olla vanhempikin.

4.17 Hokajärvi B

Kuva 292 Hokajärven pihapiiri kuvattuna pihatieltä koillisesta. Vasemmalla näkyy riviaitta ja oikealla päärakennus.

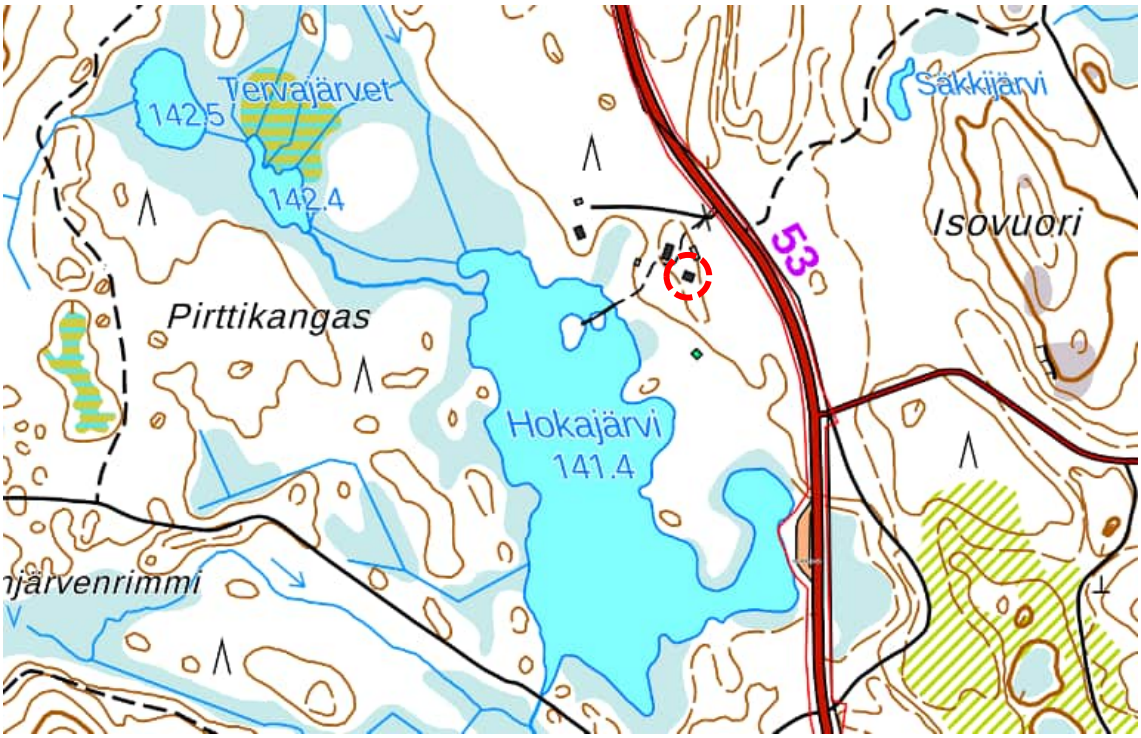

Kuva 293 Kartta Hokajärven pihapiirin rakennusten sijainnista. Päärakennus ympyröity kuvaan punaisella katkoviivalla. Taustakartta MML Maastokartta 2025.

Taulukko 18 Inventointitaulukko

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kohde	Päärakennus, Hokajärvi
Osoite	Padasjoentie 2332
Kiinteistötunnus	109-893-1-2
Rakennustyyppi	Asuinrakennus
Nykyinen käyttö	Majoitusrakennus
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuinrakennus
Suunnittelija	-
Valmistumisajankohta	Ilmakuvien perusteella viimeistään 1949, rakennuksen hahmon perusteella hirsirunko voi olla myös jo 1800-luvulta
Muutokset ja korjaukset	Vesikatto, ikkunat ja ovet on uusittu 1900-luvun lopussa tai 2000-luvun alussa.
Kerrosluku	1,5
Rungon muoto	Rakennuksen runko on itä-länsisuuntainen suorakaide, jonka pohjoissivulla on yhden kerroksen korkuinen umpikuisti.
Kellari / ullakko	-
Perustus	Kiviharkot
Runko	Puu (todennäköisesti hirsirunko)
Vuoraus	Peiterimoitettu pystylaudoitus
Väri	Keltainen julkisivulaudoitus, ikkunoissa valkoiset vuorilaudat. Peltikate on vihreä.
Katemateriaali	Saumapeltikate
Katon muoto	Satulakatto
Ikkunat	Pystymalliset pari-ikkunat, jotka on jaettu koristerimoin kuuteen ruutuun alkuperäistä ikkunamallia mukaillen. Kuistilla kapeat pystyikkunat, jotka jaettu koristerimalla kahteen osaan. Ullakolla ulosaukeava ikkuna, jonka yläosa on jaettu kolmeen ruutuun ja alaosa neljään ruutuun. Yksinkertaiset vuorilaudat ja lippalaudat.
Ovet	Modernit valkoiseksi maalatut puuovet
Muuta	Hokajärven pihapiirin pohjoispuolella sijaitsee Hokajärven varastokämppä.
Kohteen historia	Hokajärvi, katsastettu 1827, metsänvartijatila vuodesta 1856. Hokajärven torpan pihapiirin pohjoispuolella on toiminut 1940-luvun lopulta 1960-luvulle tukkien varastoalue (Saatsi Arkkitehdit Oy, 2022 ja ilmakuvat vuosilta 1949, 1951 ja 1960). Ilmeisesti myös Hokajärven torpan rakennuskantaa on käytetty tämän varastokämpän tarpeisiin, ja pihapiiriin on ilmakuvien perusteella rakennettu 1950-luvulla ruokalarakennus aiemman talousrakennuksen paikalle.
Kohteen pihapiiri	Hokajärven entinen torppa sijaitsee Padasjoentien ja Hokajärven välissä. Pihapiirin ympäristö on nykyisin puustoinen; entiset pellot ovat avaraa sekametsää, jonka aluskasvillisuutena on rehevä heinikko. Päärakennus on pihapiirin eteläreunalla, itäreunalla on riviaitta ja länsireunalla ruokalarakennus. Sauna sijaitsee ruokalarakennuksen takana. Pihapiiristä johtaa rantametsikön läpi polku rantaan, josta on laiturimainen silta pieneen saareen. Hokajärven riihi sijaitsee pihapiiristä selvästi erillään etelämpänä. Pihapiirin pohjoispuolella on ollut 1950-1960-luvuilla tukkien varastokenttä, joka nykyisin on kasvanut umpeen. Hokajärven varastokämpän pihapiiri sijoittuu Hokajärven entisen torpan pihapiirin pohjoispuolelle.
Suojelutilanne	-
Arvoluokka 2025	B

Inventoitu tieto	Kuvaus
Kulttuurihistorialliset arvot 2025	Kohteella on asutushistoriallista merkitystä kruunun liikamaille 1800-luvun alussa perustettuna asutustilana. Kohteen asutushistoriallista kertovuutta heikentää maatalouteen liittyneen rakennuskannan purkaminen tilalta ja entisten peltojen metsittyminen. Lisäksi kohteella on elinkeinohistoriallista merkitystä entisenä metsänvartijatilana ja varastokämppänä. Kohteen päärakennuksella on rakennushistoriallista merkitystä sen ollessa tyypillinen aikansa hirsirakennus. Kohteen päärakennuksen alkuperäisyyttä on heikentänyt hieman siihen tehdyt muutokset kuten ikkunoiden uusiminen. Aitalla on perinteisenä hirsirakennuksena rakennushistoriallista merkitystä sen ollessa tyypillinen oman aikansa rakennus. Myös ruokala on tyypillinen aikansa rakennus, mutta sen alkuperäisyyttä heikentää uusitut ikkunat. Umpeenkasvaneiden peltojen vuoksi kohteen maisemallinen merkitys jää vähäiseksi.

Kuva 294 Hokajärven päärakennuksen pohjoisjulkisivu.

Kuva 295 Hokajärven päärakennuksen pohjoisjulkisivu ja länsipääty.

Kuva 296 Hokajärven päärakennuksen eteläjulkisivu ja itäpääty.

Muut pihapiirin rakennukset ja rakennelmat

Kuva 297 Hokajärven pihapiiri kuvattuna lännestä saunan edustalta. Vasemmalla ruokalarakennus ja oikealla päärakennus.

Kuva 298 Hokajärven ruokalarakennuksen itäjulkisivu. Vuosien 1951 ja 1960 ilmakuvien perusteella vaikuttaa, että nykyinen rakennus on rakennettu 1950-luvulla paikalla olleen hieman kapeampirunkoisen rakennuksen tilalle. Rakennuksen eteläpääty on osittain kiviharkkoperustainen, pohjoispäädyn perustukset ovat betonia. Sauna näkyy kuvan vasemmassa reunassa.

Kuva 299 Hokajärven ruokalarakennuksen länsijulkisivu ja eteläpääty.

Kuva 300 Aitan länsijulkisivu.

Kuva 301 Saunan itäjulkisivu. Sauna näkyy nykyisellä paikallaan vasta vuoden 1960 ilmakuvassa.

Kuva 302 Riihen eteläpääty ja itäjulkisivu. Riihen ympäristö on säilynyt puuttumana, mutta niittykasvillisuus on rehevää ja korkeaa.

5 Aiemmin inventoidut kohteet

Evon osayleiskaavan rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä ei tarkistusinventoitu vuonna 2022 (Saatsi Arkkitehdit Oy) inventoituja kohteita eikä arvotettu niitä uudelleen. Selvityksen maastokäyntien yhteydessä kohteissa kuitenkin vierailtiin kokonaiskuvan saamiseksi alueen rakennuskannasta ja niitä valokuvattiin. Vuonna 2022 on inventoitu neljä kohdetta, jotka kaikki sijoittuvat Evon retkeilyalueen osayleiskaavan muutoksen ja laajennuksen kaava-alueelle.

Kohteiden numerointi ja arvoluokitus sekä kartta niiden sijainnista on esitetty luvussa 4, Inventointikohteet.

Alaluvuissa esitellään kohteet ja niiden arvot lyhyesti vuoden 2022 inventoinnin perusteella. Kohteet jaettiin vuoden 2022 inventoinnin perusteella vastaaviin arvoluokkiin kuin tarkistus- ja täydennysinventoidut kohteet. Arvoluokkia on kuvattu tarkemmin tämän raportin johdannossa, luvussa 1.2 Työn tekijät ja työmenetelmät.

5.18 Mustajärvi A, my

Mustajärven entinen torppa on inventoitu vuonna 2022 (Saatsi Arkkitehdit Oy). Mustajärvi pihapiireineen on syntynyt 1800-luvulla, jolloin valtion omistama liikamaaksi nimitetty metsäalue jaettiin paikallisille talollisille. Kohteen rakennuskanta on täydentynyt maatiloille ominaisesti varastorakennuksilla, kotieläinsuojilla sekä asumuksilla.

Mustajärven torppa sijaitsee Valkean Mustajärven eteläpuolella Rahtijärventien varrella. Mustajärven torpan pihapiirissä on sen lähihistorian aikana sijainnut niittyjä, hakamaita ja metsälaitumia.

Mustajärven pihapiiri on tarkastelukohteista vanhin ja parhaiten säilynyt. Lukuisat erilaiset talousrakennukset asettuvat pihatilaan orgaanisesti maaston olosuhteiden sekä käyttötarkoitusten ehdoilla. Pihamaalla on maisemallista arvoa poikkeuksellisen hyvin säilyneen, perinteisen torppapihapiirin edustajana.

Kohteella on historiallista arvoa, maisemallista arvoa ja rakennushistoriallista arvoa. Päärakennukseen liittyy seuraavat arvot:

- Historialliset arvot: osa vanhaa asuinpaikkaa (edustaa Mustajärven uudistilan historiaa osana Iso-Evon liikamaiden jakoa)
- Maisemalliset arvot: osa perinteistä maalaispihaa (Mustajärven pihapiirin keskus, harmoninen osa ajallisesti yhtenäistä mutta monimuotoista pihakokonaisuutta)

- Rakennushistorialliset arvot: poikkeuksellisen hyvin n. 1930-luvun asussa säilynyt perinteinen hirsitalo.

Arvoluokka 2025 A, ympäristö perinnebiotooppeineen my

5.19 Luutajoki/Onninmaja A, ma

Luutajoen entinen torppa on inventoitu vuonna 2022 (Saatsi Arkkitehdit Oy). Luutajoki pihapiireineen on syntynyt 1800-luvulla, jolloin valtion omistama liikamaaksi nimitetty metsäalue jaettiin paikallisille talollisille. Onninmajan pihapiiriä hallitsee asuinrakennus, joka sijaitsee pitkulaisen, vesistön rannasta syvemmälle metsään ulottuvan avoimen pihatilan keskellä. Talousrakennukset ja sauna sijoittuvat väistävästi metsän rajaan. Pihapiirissä on todennäköisesti ollut aiemmin myös eläinsuojia, jotka on sittemmin purettu. Osittain kadonneen rakennuskannan vuoksi perinteinen pihatila ei nykyisin hahmotu, ja kohteessa on enemmän modernin mökkitradition eleitä.

Onninmaja eli Luutajoen torppa pihapiireineen sijaitsee Alisen Rautjärven pohjoisrannalla, Evon retkeilyalueella. Lähellä kulkee Opistontie. Onninmajan pihapiiri asettuu Luutajoen alajuoksulle. Onninmajan pihapiiriä pidetään niitettynä, ja maisema avautuu järvelle.

Kohteella on historiallista arvoa, maisemallista arvoa ja rakennushistoriallista arvoa. Päärakennukseen liittyy seuraavat arvot:

- Historialliset arvot: ikä, osa vanhaa asuinpaikkaa
- Maisemalliset arvot: osa perinteistä maalaispihaa
- Rakennushistorialliset arvot: perinteinen hirsitorppa (vanhat pienaovet ja osa ikkunoista, särmäämätön ulkoverhous), maltillista kerrostuneisuutta.

Arvoluokka 2025: A, ma Luutajoenvarren niityt

Kuva 303 Luutajoen entisen torpan päärakennus.

5.20 Niinimäki B

Niinimäen entinen torppa on inventoitu vuonna 2022 (Saatsi Arkkitehdit Oy). Niinimäki pihapiireineen on syntynyt 1800-luvulla, jolloin valtion omistama liikamaaksi nimitetty metsäalue jaettiin paikallisille talollisille.

Niinimäen pihapiiri on aseteltu umpipihatyyppiä lähestyvällä tavalla. Nykytilanteessa talousrakennukset ovat kuitenkin niin laonneet, että jopa niiden muodostama pihatila on muutoksessa. Surkean kunnon vuoksi Niinimäen pihalla on hyvin vähän maisemallisia arvoja.

Pihapiirin ohi kulkee Rieskantie. Pihapiirin ympärillä on havumetsää sekä suoalueita.

Kohteella on historiallista arvoa, maisemallista arvoa ja rakennushistoriallista arvoa. Päärakennukseen liittyy seuraavat arvot:

- Historialliset arvot: osa vanhaa asuinpaikkaa (edustaa Niinimäen uudistilan historiaa osana Iso-Evon liikamaiden jakoa)
- Maisemalliset arvot: osa perinteistä maalaispihaa
- Rakennushistorialliset arvot: tyyppitalo-tyyppinen hirsitalo.

Arvoluokka 2025: B

5.21 Hokajärven varastokämppä B

Hokajärven varastokämppä on inventoitu vuonna 2022 (Saatsi Arkkitehdit Oy).

Hokajärven torppa sijaitsee Hokajärven koillisrannalla. Lähellä kulkee Padasjoentie.

Hokajärven varastokämpän pihamaa on raivattu jälleenrakennusajalla. Maisemallisia arvoja on vaatimattomasti.

Kohteella on historiallista arvoa ja rakennushistoriallista arvoa. Päärakennukseen liittyy seuraavat arvot:

- Historialliset arvot: osa vanhaa asuinpaikkaa (kyseinen rakennuspaikka ollut käytössä 1940-luvulta, viereinen Hokajärven tila 1800-luvulta)
- Maisemalliset arvot: –
- Rakennushistorialliset arvot: perinteinen hirsitalo, joka on siirretty ja jota on laajennettu 1940-luvulla: kerrostuneisuus, kierrättäminen.

Arvoluokka 2025: B

6 Metsäopisto ympäristöineen

Alueesta on tehty erillinen selvitys, jossa esitellään alueen historiaa, rakentumisen vaiheita ja nykytilaa (Evo-keskuksen rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, FCG 2025). Selvityksessä esitellään alueella oleva rakennuskanta ja annetaan suositukset alueen rakennuskantaan ja kyläkuvaan liittyvien arvojen huomioimisesta kaavaratkaisussa.

7 Suositukset

Tässä työssä on laadittu rakennetun kulttuuriympäristön selvitys ja rakennusinventointi Evon retkeilyalueen osayleiskaavan muutoksen ja laajennuksen alueelle. Metsäopiston aluetta ja sen lähiympäristöä on tarkasteltu erillisessä selvityksessä Evo-keskuksen rakennetun kulttuuriympäristön selvitys (FCG 2025). Sekä tässä selvityksessä että Evo-keskuksen rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä on tarkasteltu myös selvitysalueen maisemaa, vaikka varsinaista maisemaselvitystä ei tehtykään. Selvityksissä annetaan suosituksia myös maiseman ominaispiirteiden huomioimiseksi.

7.1 Rakennetut kulttuuriympäristöt

Tässä työssä tarkistus- ja täydennysinventoitiin yhteensä 17 kohdetta. Niiden lisäksi yhtenäisin kriteerein arvotettiin lisäksi 4 vuonna 2022 inventoitua kohdetta. Tarkistus- ja täydennysinventoiduista kohteista on laadittu kuvaukset, ne on arvotettu ja arvojen pohdinnan jälkeen kohteet on jaettu arvoluokkiin. Vuonna 2022 inventoituja kohteita (Evon Saatsi Arkkitehdit Oy, 2022) ei tarkistusinventoitu, mutta ne jaettiin vuoden 2022 inventoinnin tietojen perusteella vastaaviin arvoluokkiin kuin muut tarkistus- ja täydennysinventoidut kohteet.

Kohteita ja rakennuksia arvotettaessa on tarkasteltu niiden historiallisia arvoja, arkkitehtonisia ja rakennushistoriallisia arvoja sekä maisemallisia arvoja. Kohteisiin liittyvien arvojen perusteella ne on jaoteltu kolmeen arvoluokkaan. A-luokan kohteisiin on katsottu liittyvän valtakunnallisia, maakunnallisia tai muuten erittäin merkittäviä arvoja tai ne ovat tarkastelualueella edustavuudessaan ainutlaatuisia. B-luokan kohteilla katsottiin olevan rakennushistoriallista, historiallista ja/tai maisemallista merkitystä osana kaava-alueen kerroksellista rakennuskantaa. Yksittäisinä kohteina näiden kohteiden arvot jäävät kohteen kokonaisuuden tai rakennusten vaatimattomuuden ja/tai niihin tehtyjen muutosten vuoksi vähäisemmiksi kuin A-luokan kohteiden. Osaan inventoiduista kohteista ei katsottu liittyvän sellaisia arvoja, että kohteet olisi syytä huomioida kaavoituksessa. Näiden kohteiden arvoluokka on esitetty merkinnällä -. Näissä kohteissa päärakennus on saatettu korvata 1900-luvun jälkipuoliskon tavanomaisella asuinrakennuksella, vanhaa rakennuskantaa ei ole säilynyt tai kokonaisuus on muuten menettänyt edustavuutensa. Rakennukset myös saattavat alkujaankin olla tavanomaisia tai vaatimattomia.

A-luokan kohteiksi katsottiin 7 kohdetta, joista kahden kohteen ympäristöön katsottiin liittyvän lisäksi maisemallisia arvoja (ma ja my).

B-luokkaan kuuluviksi kohteiksi katsottiin 9 kohdetta, joista neljän kohteen ympäristöön katsottiin liittyvän lisäksi maisemallisia arvoja (ma).

5 kohteeseen ei katsottu liittyvän erityisiä arvoja, ja ne merkittiin luokkaan -. Näistä kahden kohteen ympäristöön katsottiin kuitenkin liittyvän maisemallisia arvoja (ma).

Oheen on koottu taulukko kohteiden arvoluokituksesta ja suosituksesta kaavamääräykseksi (ks. taulukko 19). Kohteiden ympäristöön liittyvät mahdolliset maisemalliset arvot suositellaan huomioimaan osana alueiden pääkäyttötarkoitusta. Taulukossa on esitetty myös kohteiden mahdolliset suojelumerkinnät voimassa olevissa kaavoissa sekä liittyminen valtakunnallisiin ja maakunnallisiin arvoalueisiin.

Inventoinnin perusteella varsinaisen kaavatyön yhteydessä kaavoittaja merkitsee kohteiden arvot mahdollisina suojelumerkintöinä ja määräyksinä kaavaan. Suositukset kaavamääräysten sisällöstä on annettu alla.

Taulukko 19 Inventointikohteet, niiden numerointi arvoluokitus, suositus kaavamääräyksestä sekä tämänhetkinen suojelutilanne. Kohteiden ympäristöön liittyvät mahdolliset maisemalliset arvot (ma, my) suositellaan huomioimaan osana alueiden pääkäyttötarkoitusta.

Nimi	Numero	Arvoluokka 2025	Suositus kaavamääräykseksi 2025	Suojelutilanne
Vahtervehmas	1	B	sr-2	2003: sr-2
Kantola	2	-	-	-
Saarikko	3	-	-	-
Ruuhijärven kämppä	4	A	sr-1	2003: sr-2
Kylökäs	5	-	-	-
Savijärvi	6	B, ma	sr-2	-
Rahtijärvi	7	A	sr-1	2003: sr-2
Ruuhijärvi	8	B	sr-2	-
Kalastuskoeasema	9	A	sr-1	2003: sr-1, VAMA 2021, MRKY (mkk 2040)
Valkjärvi	10	B, ma	sr-2	2003: sr-2, RKY 2009, VAMA 2021, MRKY (mkk 2040)
Syrjä	11	A	sr-1	VAMA 2021, MRKY (mkk 2040)
Syrjästä lohkottu tila	12	-, ma	-	VAMA 2021
Hankala	13	-, ma	-	-
Suomela	14	B, ma	sr-2	-
Rieskan kämppä	15	A	sr-1	MRKY (mkk 2040)
Vappula	16	B, ma	sr-2	MRKY (mkk 2040)
Hokajärvi	17	B	sr-2	-
Mustajärvi	18	A, my	sr-1	2003: sr-2, VAMA 2021

Nimi	Numero	Arvoluokka 2025	Suositus kaavamääräykseksi 2025	Suojelutilanne
Luutajoki/Onninmaja	19	A, ma	sr-1	2003: sr-2, RKY 2009, VAMA 2021, MRKY (mkk 2040)
Niinimäki	20	B	sr-2	-
Hokajärven varastokämppä	21	B	sr-2	-

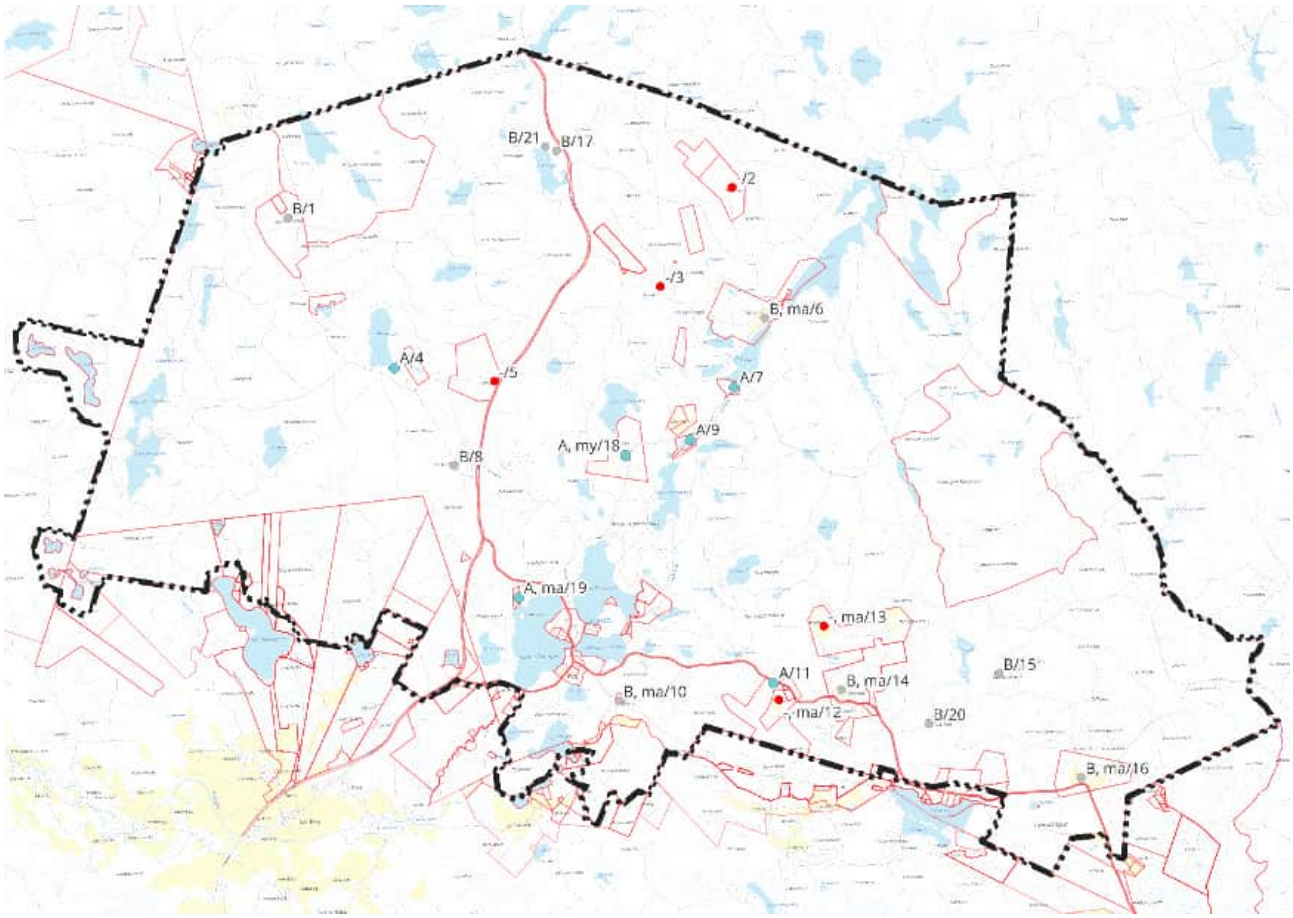

Kuva 304 Inventointikohteet arvoluokkineen kartalla, osayleiskaavan rajaus mustalla katkoviivalla. A-luokan kohteet on osoitettu kartalle sinisellä symbolilla ja B-luokan kohteet harmaalla symbolilla. Kohteet, joita ei osoiteta kaavaan suojelumerkinnällä sr-1 tai sr-2, ovat merkitty kuvaan punaisella symbolilla. Kohteisiin, joiden peltoaloihin liittyy maisemallisesti merkittäviä arvoja, on liitetty lisämaininta ”ma”. Kohteen 18, Mustajärvi, laitumia pidetään

Kanta-Hämeen parhaiten säilyneenä perinnemaisemakohteena, joten Mustajärven perinnebiotooppi on merkitty lisämaininnalla ”my”. Karttalähde: Taustakartta, MML 2025.

Suositus A-luokan kohteille

Suojeltava rakennus tai rakennusryhmä (sr-1).

Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja/tai maisemallisesti arvokkaita rakennuksia ei saa purkaa (maankäyttö- ja rakennuslain 41 § mom. 2). Kohdetta tai sen kulttuurihistoriallisia arvoja omaavaa ympäristöä koskevien toimenpiteiden ja suunnittelun on oltava kokonaisuuden säilymistä turvaavia. Rakennuksissa tai rakennelmissa suoritettavien muutos- ja korjaustöiden tulee olla sellaisia, että kohteen kulttuurihistorian, rakennustaiteen ja kylä/maisemakuvan kannalta merkittävä luonne säilyy. Kohteita koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.

Suositus B-luokan kohteille

ARVOKAS RAKENNUS TAI RAKENNUSRYHMÄ. (sr-2)

Arvokkaat rakennukset tai rakennusryhmät tulee säilyttää. Kohdetta tai sen kulttuurihistoriallisia arvoja omaavaa ympäristöä koskevien toimenpiteiden ja suunnittelun on oltava kokonaisuuden säilymistä turvaavia. Rakennuksissa tai rakennelmissa suoritettavien muutos- ja korjaustöiden tulee olla sellaisia, että kohteen kulttuurihistorian, rakennustaiteen ja kylä/maisemakuvan kannalta merkittävä luonne säilyy. Mahdollinen täydennysrakentaminen on sovitettava huolella kulttuuriympäristön ominaispiirteisiin. Kohdetta tai aluetta koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.

Suositus valtakunnallisesti merkittäville rakennetuille kulttuuriympäristöille

Merkinnällä on osoitettu valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö Evon metsäopisto. Evon metsäopisto on ensimmäisiä autonomian aikana valtion toimesta perustettuja metsäoppilaitoksia. Alueella on historiallisesti ja ajallisesti kerroksellista, kulttuurihistoriallisesti merkittävää rakennuskantaa, kanava ja arboretum.

Alueen kulttuurihistoriallisesti merkittävät ympäristöt säilytetään. Alueen suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä on edistettävä kulttuuriympäristön ja maiseman arvojen säilymistä. Alueella tapahtuva uudis- ja korjausrakentaminen ja muut suoritettavat toimenpiteet on sopeutettava rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman

ominaispiirteisiin ja arvoihin. Erityistä huomiota tulee kiinnittää rakennusten sijoitteluun, massoitteluun ja mittasuhteisiin sekä materiaalivalintoihin ja väritykseen.

Aluetta koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.

Suositus maakunnallisesti merkittäville rakennetuille kulttuuriympäristöille

Merkinnällä on osoitettu maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö Evon metsäopisto ja valtionpuisto. Evon kruununpuisto on perustettu 1856 ja metsäopisto on ensimmäisiä autonomian aikana valtion toimesta perustettuja metsäoppilaitoksia. Alueella on historiallisesti ja ajallisesti kerroksellista, kulttuurihistoriallisesti merkittävää rakennuskantaa, kanava ja arboretum.

Alueen kulttuurihistoriallisesti merkittävät ympäristöt säilytetään. Alueen suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä on edistettävä kulttuuriympäristön ja maiseman arvojen säilymistä. Alueella tapahtuva uudis- ja korjausrakentaminen ja muut suoritettavat toimenpiteet on sopeutettava rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman ominaispiirteisiin ja arvoihin. Erityistä huomiota tulee kiinnittää rakennusten sijoitteluun, massoitteluun ja mittasuhteisiin sekä materiaalivalintoihin ja väritykseen.

Aluetta koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.

7.2 Maisema

Osana rakennetun kulttuuriympäristön selvitystä tarkasteltiin myös selvitysalueen maisemaa, vaikka varsinaista maisemaselvitystä alueelle ei laadittukaan. Osaksi selvitystä koottiin tieto alueella olevista maiseman arvoalueista sekä tietoa alueen maisemaan vaikuttavista tekijöistä, kuten maastonmuodoista ja kasvillisuudesta. Selvityksessä on kuvattu alueen maisemaan vaikuttaneen maankäytön vaiheita ja historiaa sekä sitä, kuinka historia näkyy maisemassa edelleen.

Kaava-alue on pääasiassa metsää. Suojeltuja aarnimetsiä lukuun ottamatta kaava-alueen metsät ovat olleet aktiivisessa metsätalouskäytössä 1800-luvun puolivälistä kruununpuiston ja metsäopiston perustamisesta alkaen. Evon retkeilyalueen perustamisen jälkeen 1990-luvulla metsien talouskäyttöä on vähennetty retkeilyalueella. Metsien talous-, opetus- ja tutkimuskäyttö näkyy edelleen kaava-alueen maisemassa, kuten puuston ikärakenteessa ja lajistossa. Avohakkuiden määrä on selvästi vähentynyt 2000-luvulla. Evolla on harjoitettu pitkään metsien uudistamista kulottamalla ja kulotusalat hahmottuvat maastossa, vaikka eivät kauas näykään maisemassa. Metsäisessä ympäristössä pitkiä avoimia näkymiä ei juurikaan muodostu edes korkeimmilta maastonkohdilta, kuten Syrjänalusen harjun laelta. Peitteisessä ympäristössä ei avaudu näkymiä kaukomaisemaan, ja jylhätkin maiseman muodot hahmottuvat vasta harjujen rinteillä tai kallioille kiivetessä.

Alueen pitkä metsätalous-, metsäopetus- ja tutkimushistoria suositellaan huomioimaan kaavamääräyksissä mahdollistamalla alueen metsissä edelleen metsätalous ja siihen liittyvä opetus ja tutkimus. Mahdolliset uudet rakennusalueet suositellaan sijoittamaan olemassa olevan rakentamisen tai virkistyspalvelujen yhteyteen.

Kaava-alueella olevat pellot ja niityt ovat pieniä, eikä niiden yli avaudu pitkiä avoimia näkymiä. Kaukomaiseman muodot peittyvät peltojen ja niittyjen reunapuuston taakse. Pelto- ja niittylaikut ovat kuitenkin tärkeä osa alueen asutushistoriaa ja ovat alueen historian ymmärtämisen kannalta oleellisia. Osa alueen entisistä pelloista ja niityistä on metsitetty, joten jäljellä olevien peltojen ja niittyjen säilyminen avoimena ja mahdollisuuksien mukaan viljelykäytössä on tärkeää sekä alueen historian ymmärtämisen kannalta että niiden maisemaan tuoman vaihtelun kannalta.

Kaavaratkaisussa suositellaan tukemaan vanhan asutuksen yhteydessä sijaitsevien peltojen ja niittyjen säilyttämistä avoimena mahdollistamalla maa- ja metsätalouden kehittäminen alueilla esimerkiksi osoittamalla alueet maatilojen talouskeskusten alueeksi. Kaavamääräyksessä suositellaan kiinnittämään huomioita olemassa olevien peltojen ja niittyjen säilymiseen avoimena ja maatalouskäytössä sekä sijoittamaan käyttötarkoituksen mukainen rakentaminen niin, että rakennukset eivät sulje avoimia näkymiä.

Tarkastelualueen ollessa pääosin metsää ja peltolaikkujen ollessa pieniä kaava-alueella olevat järvet muodostavat isoimmat avoimet maisematilat. Järvien rannat ovat puustoisia, eikä tuoreita avohakkuita ole juurikaan rantojen läheisyydessä. Järvinäkymät kaava-alueella ovat luonteeltaan siis varsin metsäisiä. Asutusta on rannoilla vain Evo-keskuksessa Rautjärvien rannoilla sekä Rahtijärven pohjoispäässä niin, että rakentaminen hahmottuu osaksi järvinäkymiä. Koska alueen suurimmatkin järvet ovat kooltaan vain noin 50 ha, ei niidenkään yli avaudu erityisen pitkiä avoimia näkymiä. Kaukomaiseman muodot peittyvät järvien reunapuuston taakse. Osa kaava-alueen järvistä sijoittuu pinnanmuodoiltaan vaihtelevaan maastoon ja tällöin rantakalliot ja läheiset mäet ovat osa järvinäkymiä. Kaava-alueella on muutamia pieniä avosoita. Soiden rannat ovat puustoisia, eikä soiden yli avaudu pitkiä näkymiä.

Suot ja järvien ympäristöt suositellaan osoittamaan kaavassa pääasiassa erilaisina retkeily- ja ulkoilualueena tai maa- ja metsätalousvaltaisina alueina, mikäli alueet eivät ole luonnonsuojelulailla suojeltavia alueita. Mikäli rannoille osoitetaan rakentamista varten alueita, kaavamääräyksessä suositellaan kiinnittämään huomiota rantaviivan säilyttämiseen pääasiallisesti vapaana rakentamisesta ja puustoisena.

Suositus valtakunnallisesti arvokkaalle maisema-alueelle

Merkinnällä on osoitettu valtakunnallisesti arvokas maisema-alue Evon metsäkulttuuri- ja jokimaisemat. Aluetta luonnehtii kaava-alueella vuosisatoja jatkunut metsähoito ja metsänhoitoon liittyvä rakennuskanta. Arvokas maisemakokonaisuus tulee säilyttää. Alueen suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä on edistettävä maiseman arvojen säilymistä ja vaalittava maiseman ominaispiirteitä.

Arvokkaat geologiset muodostumat

Arvokas geologinen harjumuodostuma.

Merkinnällä on osoitettu arvokas geologinen harjumuodostuma Syrjänharju.

Alueella ei saa suorittaa toimenpiteitä, jotka heikentävät alueen maisemallisia tai geologisia arvoja.

Arvokas geologinen muodostuma.

Merkinnällä on osoitettu arvokas moreenimuodostuma Myllykorvenmaa.

Alueella ei saa suorittaa toimenpiteitä, jotka heikentävät alueen geologisia arvoja.

Perinnemaisemat

Valtakunnallisesti arvokas perinnemaisema Mustajärvi suositellaan huomioimaan kaavassa luonnonsuojelualueena.

8 Lähteet

Kirjalliset lähteet

Brofeldt, Pekka (1920): *Evon kalastuskoeasema. 25-vuotinen toiminta ja tulokset 1892-1917*. Suomen kalatalous 6: 1-141.

Henriksson, Anna-Mari (21.4.2013): Katso video - Tuli tuhosi palan metsäopiston historiaa Evolla. Hämeen sanomat. https://www.hameensanomat.fi/paikalliset/5159671. Haettu 8.9.2025.

Hokka, Timo ym. (toim.) (2012): *EVO 150: Metsän Opetuksia*. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu, 2012.

Karvonen, Jussi (13.6.2019, päivitetty 2.1.2023): Kaupallisten taimitarhojen historia alkoi Evolta. Keski-Häme. https://www.keski-hame.fi/paikalliset/4112434. Haettu 6.8.2025.

Karvonen, Jussi (9.7.2021, päivitetty 15.7.2022): *Rillitie oli Evon rautatie*. Keski-Häme. https://www.keski-hame.fi/paikalliset/4215099. Haettu 3.6.2025

Karvonen, Markku (21.11.2014): Evon tutkimusasema tyhjenee ja pitkä perinne päättyy. Yle. https://yle.fi/a/3-7641804. Haettu 23.6.2025.

Maisema-aluetyöryhmän mietintö 1: maisemanhoito. Ympäristöministeriö : Ympäristönsuojeluosasto : Työryhmän mietintö ; 66/1992. http://hdl.handle.net/10138/29082

Sippola, Kirsi (15.2.2023): Evon unohdettu arboretum löytyi. https://blog.hamk.fi/hami/evon-unohdettu-arboretum-loytyi/ Haettu 9.9.2025.

Selvitykset ja suunnitelmat

Ahola, Teija (2002): *Rakennusinventointi – Lammi*. Hämeen ympäristökeskuksen moniste 44/2002.

Ahola, Teija (2001): *Evon metsäopiston inventointikortit, 26.10.2001.*

Ahola, Teija (2001): *Evon kalastuskoeaseman inventointikortit, 20.8.2001.*

Ahola, Teija (2001): *Luutajoen inventointikortit, 21.11.2001.*

Ahola, Teija (2001): *Mustajärven inventointikortit, 21.11.2001*

Ahola, Teija (2001): *Rieskan kämpän inventointikortit, 24.9.2001*

Ahola, Teija (2001): *Ruuhijärven kämpän inventointikortit, 24.9.2001*

Ahola, Teija (2001): *Syrjän inventointikortit, 21.11.2001*

Ahola, Teija (2001): *Valkjärven inventointikortit, 21.8.2001*

Ahola, Teija (2001): *Vappulan inventointikortit, 5.12.2001*

Evon retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma (2015). Metsähallitus. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 133.

Kanta-Häme - Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet VAMA 2021. Ympäristöministeriö ja Syke 2021. https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/VAMA%202021_4%20Kanta-H%C3%A4me_0_1.pdf

Hämeen maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 17.6.2019. Hämeen liitto.

Puotunen, Mia (2008): *Rakennusinventointi Mustajärvi, Evon retkeilyalue*. Metsähallitus 2008.

Riikonen, Tiina ja Heinänen, Teijo (2011): *Mustajärven perinnebiotooppien hoitosuunnitelma*. Metsähallitus Etelä-Suomen Luontopalvelut. 9.6.2011. https://julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2017/06/mustajarvi-pbhoitosuunnitelma.pdf

Saatsi Arkkitehdit Oy (2022): *Evon retkeilyalueen rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2022*.

Taivainen, Jouni (2008): *Evon kulttuuriperintö inventointi 2008: Osa A Raportti*. Metsähallitus 2008.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY 2009. https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1004. Haettu 11.8.2025.

Väisänen, Matti (1964): *Evon kalastuskoeaseman toiminta ja haitta tekijöitä*.

Opinnäytetyöt

Haavisto, Jonna (2014): *Evon nuorisoleirikeskuksen opastus- ja viitoitussuunnitelma 2014*. HAMK, Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö, Metsätalouden koulutusohjelma, Maaliskuu 2014.

Internetsivustot

Evonluonto.fi internetsivusto

- Evon ruuhijärvi, https://www.evonluonto.fi/kohde/evon-ruuhijarvi/, haettu 20.8.2025.

geoportal.ymparisto.fi internetsivusto

- Monimuotoisuudelle tärkeät metsäalueet 2018 (Zonation). *https://geoportal.ymparisto.fi/meta/julkinen/dokumentit/Zonation_metsa_forest_skog_Biodiversity_2018.pdf*

hamk.fi internetsivusto.

- Evon kampus, https://www.hamk.fi/kampus/evo/, haettu 23.6.2025
- Evon luonto-opas, https://www3.hamk.fi/Evo-Life/luonto_opas/luonto_opas_index.htm, haettu 21.8.2025
- Rahtijärven kämppä, https://www.hamk.fi/yhteistyo-ja-palvelut/muut-palvelut/rahtijarven-kamppa/, haettu 21.8.2025

Kyppi, Kulttuuriympäristön palveluikkuna.

- Rakennusperintörekisteri. https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_default.aspx, haettu 22.5.2025
  - Evon kalastuskoeasema ja kalanviljelylaitos. https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200253 haettu 22.5.2025
  - Evon metsäoppilaitos. https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200252, haettu 22.5.2025

- Muinaisjäännösrekisteri. https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_default.aspx, haettu 22.5.2025

Luke.fi internetsivusto.

- https://www.luke.fi/fi/tietoa-lukesta/esittely. Haettu 23.6.2025

Luontoon.fi internetsivusto.

- https://www.luontoon.fi/fi/artikkelit/evonhistoria. Haettu 10.6.2025
- https://www.luontoon.fi/fi/kohteet/evon-retkeilyalue/luonto. Haettu 2.6.2025

Pikku-Apaja.fi internetsivusto

- Rieska, https://pikku-apaja.fi/fi_FI/mokit/rieska, haettu 21.8.2025.

portti.kansallisarkisto.fi internetsivusto.

- https://portti.kansallisarkisto.fi/fi/aineisto-oppaat/pit%C3%A4j%C3%A4nkartasto. Haettu 9.6.2025

Riistasaatio.fi internetsivusto.

- https://www.riistasaatio.fi/historia/. Haettu 11.8.2025.

rktl.fi, Riistan- ja kalantutkimuslaitoksen internetsivusto

- Tutkimuslaitos, https://web.archive.org/web/20070723141155/http://www.rktl.fi/tutkimuslaitos/, lainattu 11.8.2025.

Strang.fi internetsivusto.

- https://www.strang.fi/karttatieto/#pit_yl. Haettu 9.6.2025

Suomenkalakirjasto.fi internetsivusto

- Evon kalastuskoeasema: Esittely. https://www.suomenkalakirjasto.fi/evon-kalastuskoeasema/. Haettu 24.6.2025.

(https://www.thinglink.com/scene/1611282880237928450), haettu 21.8.2025.

Wikipedia.

- Evon alue. https://fi.wikipedia.org/wiki/Evon_alue. Haettu 2.6.2026
- Evon metsärata. https://fi.wikipedia.org/wiki/Evon_mets%C3%A4rata. Haettu 3.6.2025.

- Sudenpesänkangas. https://fi.wikipedia.org/wiki/Sudenpes%C3%A4nkangas. Haettu 2.6.2025.
- Valtionmetsätorppa. https://fi.wikipedia.org/wiki/Valtionmets%C3%A4torppa. Haettu 9.6.2025.

Ympäristö.fi internetsivusto.

- https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/luonnon-monimuotoisuus/suojelu-ennallistaminen-ja-luonnonhoito/natura-2000-alueet/evon-alue

Karttapalvelut

Hämeenlinnan kaupungin karttapalvelu, https://kartta.hameenlinna.fi/ims/

- Ajantasa-asemakaava (Hämeenlinnan kaupunki)
- Ajantasayleiskaava (Hämeenlinnan kaupunki)

Maanmittauslaitoksen (MML) karttapalvelu Paikkatietoikkuna, https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/

- Historialliset ilmakuvat (Maanmittauslaitos)
- Kiinteistöjaotus ja -tunnukset (Maanmittauslaitos)
- Kartta kasvupaikkatyypeistä (Luonnonvarakeskus, Monilähteisen valtakunnan metsien inventoinnin (MVMI) kartta-aineisto 2021.)
- Kartta metsien monimuotoisuudesta (AMA 1 Lahopuupotentiaali. (Syke, Monimuotoisuudelle tärkeät metsäalueet 2018 (Zonation) -aineisto.)
- Kartta puuston iästä vuonna 2021. (Luonnonvarakeskus, Monilähteisen valtakunnan metsien inven-toinnin (MVMI) kartta-aineisto 2021.)
- Kartta puuston keskipituudesta vuonna 2021. (Luonnonvarakeskus, Monilähteisen valtakunnan met-sien inventoinnin (MVMI) kartta-aineisto 2021.)
- Korkeusmalli 10 m (Maanmittauslaitos).
- Maanpeite kasvillisuuden korkeudella (resoluutio 2 m) vuonna 2022. (Scalgo ja Syke, 2022).

- Maaperä 1:20 000 / 1:50 000 ja 1:200 000 (Geologian tutkimuskeskus GTK)
- Maastokartta (Maanmittauslaitos)
- Ortokuvat vuosilta 1949, 1951, 1960, 1961, 1979, 1995, 1998, 1999, 2008, 2012, 2016, 2018, 2019, 2022 ja 2025 (Maanmittauslaitos)
- Rinnevarjoste (Maanmittauslaitos).
- Taustakartta (Maanmittauslaitos)

Museoviraston karttapalvelu, https://kartta.museoverkko.fi/?action=showRegistryItem&id=200252&registry=buildingHeritage

- Muinaisjäännösrekisteri, kiinteät muinaisjäännökset
- Muinaisjäännösrekisteri, muut kohteet
- Muinaisjäännösrekisteri, muut kulttuuriperintökohteet
- Suojellut rakennukset (Rakennusperintörekisteri)

Vanhat kartat karttapalvelu, https://vanhatkartat.fi/#12.6/65.0088/25.46912

- Kartat vuosilta 1863, 1864, 1896, 1897, 1902, 1912, 1919, 1920, 1921, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1943-1948, 1957, 1958, 1965, 1968, 1981, 1983, 1984, 1991 ja 1993.

Kaavat ja niiden liitteet

Pohjois-Lammin osayleiskaava (1999), kaavakartta ja kaavamääräykset

Evon rantaosayleiskaava (2003), kaavakartta ja kaavamääräykset

Evon rantaosayleiskaavan (2003) kaavaselostuksen liite 6, kulttuurihistorialliset kohteet

Evon asemakaava 2003, kaavakartta ja kaavamääräykset

Lammin keski- ja eteläosan rantaosayleiskaava (2005), kaavakartta ja kaavamääräykset

Evon rantaosayleiskaavan muutos (2007), kaavakartta ja kaavamääräykset

Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040 (2019), kaavakartta ja kaavamääräykset, kaavaselostus, kartta ja luettelo maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö ja kohdemerkinnät (pdf)

Kartat

Maisemamaakuntajako. Suomen ympäristökeskus SYKE.

Kuninkaan kartasto.

- https://timomeriluoto.kapsi.fi/KARTAT/%C2%B4%C2%B4Kuninkaan%20Kartasto%C2%B4%C2%B4%201776-1805/Etel%C3%A4-H%C3%A4me%20%2833+0%29.jpg

Wetterstedtin kartasto.

- https://timomeriluoto.kapsi.fi/KARTAT/%c2%b4%c2%b4Wetterstedtin%20kartasto%c2%b4%c2%b4%201775/Etel%c3%a4inen%20Suomi%20osayleiskartta.jpg. Haettu 22.5.2025

Kansallisarkisto

Pitäjänkartat:

- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma) - 2134 05 Ia.* -/- - Lammi; Kansallisarkisto: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2384734444. Haettu 22.5.2025
- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma) - 2134 06 Ia.* -/- - Lammi; Kansallisarkisto: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2384735019. Haettu 22.5.2025
- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma) - 2134 08 Ia.* -/- - Lammi; Kansallisarkisto: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2384737228. Haettu 22.5.2025
- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma) - 2134 09 Ia.* -/- - _2 Lammi; Kansallisarkisto: https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2384739231. Haettu 22.5.2025

Uudistuskartat ja -asiakirjat:

- Maanmittaushallituksen uudistusarkisto . MHA U Uudistuskartat ja -asiakirjat. H HÄMEEN LÄÄNI. Lammi. Laatikko 127, kartta N:o 41. Iso-Evo; N:o 8 Juvinmaa: tiluskartta (1839-1839). Kansallisarkisto. Haettu 9.6.2025.

Rakennushallituksen piirustukset III (kokoelma)

- Rakennushallituksen piirustukset III (kokoelma) - Rakennushallitus Iaa. 106:/- - 1-9., 30. Lammi. Evon metsäkoulu., jakso 4; Kansallisarkisto: https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=10244340381&aineistoId=794958282. Haettu 9.9.2025.
- Rakennushallituksen piirustukset III (kokoelma) - Rakennushallitus Iaa. 106:/- - 1-9., 30. Lammi. Evon metsäkoulu., jakso 24; Kansallisarkisto: https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=10244340441&aineistoId=794958282. Haettu 9.9.2025.

Kuvat

Lusto - Suomen Metsämuseo

- Suomen Metsäyhdistyksen kokoelma / Metsätaloudellinen Valistustoimisto
  - Totti Rn. eli Torsten Rancken ?, valokuvaaja. *Pihtakuusi-istutuksin Kaunistettu Saarelan Kanava Evon Metsäopistolla. Metsätaloudellisen Valistustoimiston Postikortti Numero 18. Evo, Lammi, Häme*.
- Johanna Keräsen kokoelma
  - *Evon Metsäoppilaitoksen Sauna Ja Uimahuone Sekä Kanavan Suun Yli Johtava Silta. "Sauna Ja Kanavan Suu." (alkuperäinen Teksti Albumissa)*.
  - *Evon Metsäkoulun Oppilaat Uittoharjoittelussa. "Tukkien Uittoa Saarelan Kanavassa." (alkuperäinen Teksti Albumissa)*.
- Kalle Kuuselan kokoelma
  - Kalle Kuusela, valokuvaaja. Evon Metsäkoulun Opiskelijat Pystyttämässä Hiilimiiluja Luutajoella.

Muut

Rakennus- ja huoneistorekisterin tiedot rakennusten valmistumisvuosista, Hämeenlinnan kaupunki.

Viranomaistyöneuvottelu kulttuuriympäristöasioista on pidetty 13.3.2025.